

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**İSLÂM HUKUKU İLE MEDENİ HUKUK IŞIĞINDA
KANUNÎ VE DİNÎ NİKÂHIN İKİLEMİ SORUNU**

Hazırlayan

Ahmet KIRTAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. İbrahim ÖZDEMİR

Bingöl – 2018

T.C.

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLÂM HUKUKU BİLİM DALI

**İSLÂM HUKUKU İLE MEDENİ HUKUK IŞIĞINDA
KANUNÎ VE DİNÎ NİKÂHIN İKİLEMİ SORUNU**

Hazırlayan

Ahmet KIRTAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. İbrahim ÖZDEMİR

Bingöl – 2018

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	V
TEZ KABUL VE ONAY	VII
ÖNSÖZ	VIII
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Konusu	1
II. Araştırmanın Amacı	2
III. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	2

I. BÖLÜM

İSLÂM HUKUKUNA GÖRE NİKÂH

1.1. Nikâh Akdi	4
1.1.1. Sözlük ve İstilahî Anlamı	4
1.1.2. Nikâhın Hükümü	5
1.1.3. Nikâh Öncesi İlişkiler	7
1.1.3.1. Görüşme (Nazar)	7
1.1.3.2. Nişanlanma (Hitbe)	9
1.1.3.3. Düğün Merasimi	12
1.1.4. Nikâh Akdinin Unsurları/Rükünleri	13
1.1.4.1. Taraflar	13
1.1.4.2. İrade Beyanı	15
1.1.4.3. Şahitlerin Bulunması	15
1.1.4.4. Mehir	16
1.1.5. Nikâh Akdinin Şartları	16
1.1.5.1. İn'ikad/Kuruluş Şartları	16

1.1.5.2. Sıhhat/Geçerlilik Şartları	17
1.1.5.3. Nefâz/Yürürlük Şartları	18
1.1.5.4. Lüzum/Bağlayıcılık Şartları	18
1.1.6. Ehliyet	19
1.1.6.1. Tam Ehliyet.....	19
1.1.6.2. Eksik Ehliyet	20
1.1.6.3. Ehliyetsizlik	21
1.1.7. Velâyet	21
1.1.7.1. Veliler.....	22
1.1.7.2. Nikâhta Velinin Yetkisi	22
1.1.8. Nikâh Akdinin Çeşitleri	23
1.1.8.1. Sahih Nikâh Akdi.....	24
1.1.8.2. Fâsid Nikâh Akdi	24
1.1.8.3. Bâtl Nikâh Akdi	24
1.1.8.4. Mevkuf ve Gayr-ı Lâzım Nikâh Akdi.....	25
1.1.9. Nikâh Engelleri	26
1.1.9.1. Sürekli Evlenme Engelleri	26
1.1.9.2. Geçici Evlenme Engelleri	27

II. BÖLÜM

MEDENİ HUKUKA GÖRE NİKÂH/EVLENME

2.1. Evlenme Kavramı ve Evlenmenin Hukuki Mahiyeti	29
2.1.1. Evlenme Kavramı	29
2.1.2. Evlenmenin Hukuki Mahiyeti	29
2.2. Evlenmenin Şartları	30
2.2.1. Evlenmenin Maddi Şartları	31
2.2.2. Evlenmenin Şekli Şartları	33
2.2.2.1. Şekli Şartlarda Yapılan Değişiklikler	33
2.2.2.2. Evlenme Öncesi İşlemler	33
2.2.2.3. Evlenme Sırasındaki İşlemler (Evlenme Töreni)	36

2.2.2.3.1. Evlenme Merasiminin Aslî Şartları	36
2.2.2.3.2. Evlenme Merasiminin Tâli Şartları	37
2.2.2.4. Evlenme Töreninde Şekle Uymamanın Sonuçları	38
2.2.2.4.1. Asli Şartlara Uymama	39
2.2.2.4.2. Tâli Şartlara Uymama	39
2.3. Evlenme Engelleri	39
2.3.1. Kesin Evlenme Engelleri	39
2.3.2. Kesin Olmayan Evlenme Engelleri.....	42

III. BÖLÜM

KANUNÎ VE DİNÎ NİKÂHIN İKİLEMİ SORUNU

3.1. Tarihsel Süreç.....	44
3.2. Hukuki Nitelik Açısından	47
3.2.1. Kanunî Nikâh	48
3.2.2. Dinî Nikâh.....	48
3.3. Unsurları Bakımından	49
3.3.1. Şahitlik Açısından Kanunî Nikâh ve Örfî Nikâh	50
3.3.1.1. Adâlet Vasfı	50
3.3.1.2. Şahitlerin Cinsiyeti.....	51
3.4. Kanunî Nikâh ve Dinî Nikâhın Değişik Açılardan Karşılaştırması	52
3.4.1. Veli Açısından.....	52
3.4.2. Mehrin Belirlenmesi Açısından	55
3.4.3. Sonuçları Açısından	56
3.5. Dinî Nikâhın Tercihinde Etkili Olan Nedenler	58
3.5.1. Resmi Nikâhın Yetersiz Görülmesi	58
3.5.2. Birden Fazla Evlilik Yapma Düşüncesi	59
3.5.3. Nişanlılık Dönemini Daha Rahat Geçirebilme Düşüncesi.....	62
3.5.4. Kanuni Evlilik Akdinin Sonuçlarından Bir Kısmını Kabul Etmeme....	64
3.5.5. Kanunî Nikâhın Geçerli Sayılmaması.....	65

3.5.6. Üç Defa Boşananların Geri Dönme İstemeleri	65
3.5.7. Nikâhın Meşruyetini Sağlama Düşüncesi	66
3.6. İkilemsiz Nikâh: Suudi Arabistan Örneği	66
3.6.1. Evlenme İşlemlerini Yapmaya Yetkili Kişiler	68
3.6.2. Evlenmeden Önceki İşlemler	69
3.6.3. Evlenme Sırasındaki İşlemler	70
3.6.4. Evlenmeden Sonraki İşlemler	71
3.6.5. Suudi Arabistan'da Örfî Nikâh	71
3.7. Kanunî ve Dinî Nikâhın İkilemi Sorununa Dair Çözümler Üretmenin Gerekliliği	72
SONUÇ	76
KAYNAKÇA	78
ÖZGEÇMİŞ	84

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım [*İslâm Hukuku İle Medeni Hukuk Işığında Kanunî Ve Dinî Nikâhın İkilemi Sorunu*] adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

.../ 06/ 2018

Ahmet KIRTAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ahmet KIRTAY tarafından hazırlanan “İslam Hukuku ile Medeni Hukuk Işığında Kanuni ve Dini Nikâhın İkilemi Sorunu” başlıklı bu çalışma, 31.05.2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliğiyle/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Temel İslam Bilimleri İslam Hukuku* Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Doç. Dr. İbrahim ÖZDEMİR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi: İhsan AKAY

Üye : Dr. Öğr. Üyesi: . İsmail NARİN

İmza: .....

İmza: .....

İmza: .....

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../ 201.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kur'ân-ı Kerîm'de, Yüce Allah'ın insanoğlu ile yaptığı sözleşmeden bahsedilmekte ve bu sözleşmeden insanı şahit tuttuğu ifade edilmektedir. Sözleşmeler gereği insanların birbirleriyle olan münasebetlerinden ortaya çıkacak sonuçların sorumluluğundan kaçınılamayacağı vurgulanmaktadır. Bundan dolayı da insanın nasıl bir hayat yaşaması gerektiğine dair kural ve kaideler belirlenmiştir. İslâm dininde, insan neslinin sağlıklı bir şekilde devam etmesi için aile kurumuna ayrıca önem verilmektedir. Ailenin temeli olan nikâh akdinin yapılmasıyla birlikte taraflar bazı hak ve sorumluluklarla görevlendirilmiş olmaktadır.

Ortak bir hayat kurmak için birbirleriyle evlenmek isteyen erkek ve kadın, nikâh akdiyle toplumun mihengi durumunda olan ailenin oluşumunda ilk adımı atmış olurlar. Bu birlikteliğin emniyetli ve sağlıklı bir şekilde devam etmesi için taraflar karşılıklı hak ve sorumluluklara uygun hareket etmek durumundadır. Ancak aile hayatına dair sorumluluklar yerine getirilmediği takdirde hukuki kurallara ihtiyaç duyulmaktadır. İslâm Aile Hukukunda ise nikâh akdi ve sonuçları ile ilgili düzenlenen hukuki kurallar ve yaptırımların uygulanmasıyla meydana gelebilecek haksızlıklar ve mağduriyetler önlenmiş olmaktadır.

Nikâh, evlenmeye karar vermiş erkekle kadının hukukunu yasal güvence altına alan bir sözleşmedir. Ancak Cumhuriyetle beraber Türkiye'de bir taraftan yasal güvencesi olan kanuni nikâh, diğer taraftan halkın dinî saikler gereği yaptıkları imam nikâhı uygulamasının bu süreçte özellikle kadınların aleyhine birçok olumsuzluklar doğurduğu tüm kamuoyu tarafından bilinen bir gerçektir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yetkilileriyle yapılan görüşmelerden hareketle, toplumda "imam nikâhı" tesmiye edilen nikâh akdi uygulamasından dolayı özellikle kadın ve çocukların mağduriyet yaşadıkları ve aile bütünlüklerinin zarar gördüğü ortadadır. Bu mağduriyetlerin ortaya çıkmasına neden olan sorunlar nikâh sözleşmesinden kaynaklanmamaktadır. Sözleşmenin taraflarından olan erkek ya da kadın seküler bir zihin yapısıyla hareket ettiğinden, dini nikâh uygulamasının dünyevi bir yaptırımı olmaması tarafların sorumsuz davranmasına yol açmaktadır.

Tez çalışmasında İslâm Aile Hukuku ile Türk Medeni Hukuku ışığında nikâh konusu araştırıldıktan sonra kanunî nikâh-dinî nikâh ikileminin doğurduğu olumsuz

sonuçlar üzerinde durulacaktır. oğunluğu müslüman olan bir ülkede halkın vicdanını da rahatlatacak düzenlemelere ışık tutacak bir şekilde nikâh konusundaki ikileme dair zm nerileri tartışılacaktır.

Araştırma konusunun tespitinde yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Abdülaziz BEKİ'ye, araştırma boyunca yardımlarından istifade ettiğim danışman hocam Doç. Dr. İbrahim ÖZDEMİR'e; tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemeyen Dr. Öğretim yesi Ramazan KORKUT'a, çalıştığı kurumda tezi ilgilendiren konularla ilgili bilgi paylaşımından dolayı Hasip AKÇA'ya, maddi ve manevi destekleriyle beni yalnız bırakmayan aileme ve arkadaşlarıma en kalbi şükranlarımı sunarım.

Ahmet KIRTAY

Bingöl/2018

ÖZET

İslâm hukukuna göre nikâh birbirleriyle evlenmelerinde herhangi bir mâni bulunmayan bir erkek ile bir kadının kendi iradeleriyle ortak bir hayat kurmak üzere yaptıkları akittir.

Nikâh akdinin unsurları, evlenme isteğinde bulunan kadın ve erkeğin hazır bulunması ve irade beyanında bulunmalarıdır. Nikâh akdini oluşturan eda ehliyeti, meclis birliği, sürekli ve geçici evlenme engellerinin bulunmaması türünden şartların mevcut olması gerekir. Kuruluş aşaması gerçekleşen bir nikâh akdinin geçerli olması için bu akdin şahitlerin huzurunda ve tarafların irade hürriyetleriyle kurulması gerekir. Aksi takdirde yapılan nikâh akdi fâsid olur.

Medeni hukuka göre evlenme bir medeni hukuk sözleşmesidir. Evlenme ehliyeti taşıyan kadın ile erkek hür iradeleriyle ve yetkili kılınmış memur önünde evlenme beyanında bulunurlar.

Nikâh akdinin tarihsel süreç içerisindeki uygulamaları incelendiğinde, Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluşuyla beraber Batı’dan bir takım kanunların ihdas edilmeye başlanması bir dönüm noktası olmuştur. Bunlardan biri de Medeni Kanun’dur. Yürürlüğe giren bu kanundaki aile hayatı ile ilgili bazı uygulamaların toplumun dini hassasiyetleriyle örtüşmemesi halkı imam nikâhı uygulamasına zorlamıştır. Ayrıca cari hukukta kanuni nikâhın hükmü geçerli olduğundan sadece imam nikâhı ile yapılan akitlerde hukuk kurallarının işlemediği ve bu durumdan da en çok çocuk ve kadınların mağdur olduğu bilinen bir gerçektir.

Dolayısıyla hem halkın dini hassasiyetlerinin dikkate alındığı hem de hukuki karşılığının olduğu bir çözüm yolu bulunarak aile hayatını olumsuz etkileyen resmi nikâh-dini nikâh ikileminin yol açtığı sorunlar ortadan kaldırılabılır.

ANAHTAR KELİMELER

İslâm Hukuku, Medeni Hukuk, Resmi Nikâh, Dini Nikâh, Nikâh İkilemi.

ABSTRACT

According to Islamic law, marriage was made with a man in marriage to one person and to establish a common life with one's own will.

An important feature in the marriage contract is that the women and men who are in demand of marriage are ready and will declarations of will. There must be conditions in the form of the ability to uncover the marriage, the parliamentary union, the source of permanent and temporary marriage hindrances. In order for the action of one party to be valid, it must be in the presence of these contractual witnesses and with the liberty of the parties' will. Otherwise, the marriage made together becomes a futile flow.

Marriage, like civil law, is a civil law contract. Freelancers of women and men who are able to marry and officers who are authorized to make a declaration of marriage.

Marriage remains by examining the history of the contract, Turkey began to be established in the Republic of law on the one hand a turning point has occurred. One of them is the Civil Code. The incompatibility of the societies experiencing the problem of going into jurisdiction and the practices related to the religion and politics of the society forced the people to practice marriage religious commissary. In addition, they are a lot of things and want to have a child.

Therefore, the problems caused by the formal marriage-marriage religious commissary instability which affects the family life negatively by producing a solution that both the religious sensitivities of the people are taken into consideration and the legal countermeasures are created, can be removed.

KEYWORDS

Islamic Law, Civil Law, Official Marriage, Religious Marriage, Marriage Instability.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen madde
(a.s.)	: Aleyhisselam
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜİFD	: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	: İbn, bin
bt.	: bint
bkz.	: Bakınız
bsk.	: Baskı
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
H./h.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan
H.z.	: Hazreti
İFD	: İlahiyat Fakültesi Dergisi
İHAD	: İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi
İSAV	: İslami Araştırmalar Vakfı
İÜİF	: İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
M.	: Miladî
m./md.	: madde
MÜ	: Marmara Üniversitesi
MÜİFV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
ö.	: Ölümü, Ölüm Tarihi
s.	: sayfa
s.s.y.	: sayfa sayısı yok

Prof. : Profesör
(r.a.) : Radiyallahuanh\anha
(s.a.v.) : Sallallahü aleyhi vesellem
Sy. : Sayı
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
TMK : Türk Medeni Kanunu
Thk. : Tahkik eden
t. : tebliğ
trc. : Tercüme eden
ty. : tarih yok
vb. : ve benzeri
vd. : ve devamı
Yay. : Yayınları

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu

Yüce Allah, insanları bir erkek ve dişiden yaratmış, birbirleriyle huzur ve sükûn bulmaları için bir araya gelerek aile oluşturmalarını buyurmuştur. Aile kurumunun temeli olan çiftlerin evlilikleri tarihsel süreç içerisinde farklı uygulamalarla gerçekleşerek günümüze kadar gelmiştir. Sözlü kültürün hâkim/geçerli olduğu dönemlerde söz, yazının/kayıt altına almanın egemen olduğu dönemlerde de yazılı kayıt şeklinde nikâh ya da evlilik gerçekleşiyordu.

Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemi ve sonrasında evlenme isteğinde bulunanların geçerli şartlara hâiz olmaları durumunda nikâhları kıyılır ve nikâh akdinin doğurduğu hükümler yürürlük kazanırdı. Emevîler ve Abbasiler döneminde erkek, kızı babasından ya da babası yoksa en yakın akrabasından ister. Uygun görülürse evlenmelerine izin verilir ve kadılar tarafından nikâh kıyılırdı. Selçuklu ve Osmanlılar döneminde nikâh iş ve işlemlerine kadılar bakardı. Kadıların ulaşmakta güçlük çektikleri yerlerde ise nikâh akdiyle ilgili işlemleri yapıp kendilerine göndermeleri için bir imam görevlendirirlerdi. Böylece Cumhuriyet dönemine kadar nikâh akdi tek kanaldan resmi bir şekilde ve hiçbir karışıklığa meydan vermeden gerçekleşiyordu.

Cumhuriyet dönemine geçiş süresinde Türkiye’de sosyal alanda bazı reformlar yapılmıştır. Bu reformlardan biri de aile hukukuyla ilgili konuları da içine alan Medeni Kanunu’nun kabul edilmesidir. Medeni Kanunla birlikte aile hukukunda yapılan değişiklikler uygulamada bazı problemlerin meydana gelmesine yol açmıştır. Bu durum toplumda diğer konularda olduğu gibi nikâh konusunda da bir ikilem oluşturmuştur. Resmi mercilerce kıyılan nikâh, halkın nazarında dini hüviyetten yoksun olduğundan onları alternatif bir arayışa yöneltmiştir. Daha önce Osmanlıda kadıların yetki verdikleri imamların nikâh kıymasından yola çıkılarak resmi nikâh yerine dini nikâh uygulamasına götürmüştür. Günümüze kadar devam eden resmi nikâh-dini nikâh ikilemi bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Akademik çevrelerce tartışılan Türkiye’deki resmi nikâh-dini nikâh uygulaması ortaya çıkardığı sonuçlar bakımından tartışılmaya, araştırılmaya ve gündem

oluşturmaya devam etmektedir. Bu araştırmanın yapıldığı dönemde siyasi iktidar tarafından da alternatif nikâh akdetme yerlerinin oluşturulması fikri gündeme alınmış ve tartışılmıştır. Dolayısıyla konunun ehemmiyetine ve güncelliğine binaen bu çalışmanın, nikâh konusundaki ikilemin çözüme kavuşturulması noktasında bir nebze de olsa katkı sunacağını umuyoruz.

II. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de resmi nikâh-dini nikâh uygulamalarının meydana getirdiği sorunlar nikâh meselesini sürekli tartışma konusu kılmaktadır. Aile yapısı ile ilgili araştırmalarda, aile politikaları ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının ilgilendiği vakaların içeriğinde ve medyaya haber olarak verilen olaylarda özellikle kadınların mağdur oldukları izlenimi ön plana çıkmış olup bu mağduriyetlere câri hukukça yasal bir hüküm doğurmayan imam nikâhı uygulaması yol açtığı iddia edilmektedir.

Tüm hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslâm Hukuku’nda da aileye ve ailenin başlangıcı olan nikâh akdine önem verilmektedir. Bundan dolayı da İslâm dininde Müslümanların evlenip yuva kurmaları teşvik edilmiştir. Kur’ân-ı Kerim’de; *“Kendileriyle huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de, O’nun[varlığının ve kudretinin] delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır,”* buyurulmuştur. İslâm’ın genel yaklaşımı kadınla erkeğin, Allah tarafından konulan sınırlar dâhilinde, meşru bir nikâh ilişkisi altında birlikte olmalarıdır. Bu nikâh akdinin devamlı olması hususuna da vurgu yapılmaktadır.

Araştırmanın amacı, belediyelerde akdedilen nikâhın dine atıfta bulunmaması, dini nikâhın ise resmi bağlayıcılığının olmaması uygulamada sorun teşkil etmektedir. Dolayısıyla birinin eksik diğerinin kapalı olduğunun araştırması yapılarak bu yönde yapılacak tartışmalara, incelemelere, düzenlemelere katkı sunmaktır.

III. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Bir yönüyle ibadet niteliği olan, diğer yönüyle hukuki muamele sonucu doğuran nikâh akdi ile ilgili hususların ele alındığı bu araştırmada, konular tek tek incelenmiş olup genel bir yaklaşım elde edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca konunun güncel olması hasebiyle örnek olay inceleme ve analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Önce İslâm Hukuku'na göre nikâh konusu incelenerek genel ve yaygın kanaatler doğrultusunda bir çerçeve oluşturulmaya gayret edilmiştir. İkinci bölümde Türk Medeni Hukuku'nda nikâh konusu incelenmiştir. Son bölümde Müslüman bir toplum için uygulanmakta olan resmi nikâhın eksik yönleri ile ibadet niyetiyle yapılan ve hukuki sonucu olmayan imam nikâhı uygulamasının doğurduğu sonuçlara yer verilmiştir.

İslâm Hukuku'na göre nikâh konusu ele alınırken Kur'ân-ı Kerim ve Hadis kaynaklarından faydalanılmıştır. Klasik dönem fıkıh kitapları ile çağdaş eserlerden istifade edilerek konu tüm yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Türk Medeni Hukuku'nda nikâh konusu ilgili kanun maddeleri ile Evlenme Yönetmeliği ışığında ve bu konuda başvuru kaynağı olarak kabul edilen, Turgut Akıntürk ile Derya Ateş Karaman'ın *Türk Medeni Hukuku* adlı eserden faydalanılmıştır. Son bölümde daha çok sempozyumlarda, medyada, açikoturumlarda ve akademik çevrelerce tartışılan, yazılan eserler ve örnek olay incelemelerinden elde edilen bilgiler kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM HUKUKU'NA GÖRE NİKÂH

1.1.NİKÂH AKDİ

1.1.1. Sözlük ve İstilahî Anlamı

Nikâh kelimesi sözlükte, “birleştirme, bir araya getirme; evlenme, evlilik;¹ cinsel ilişki”² gibi anlamlara gelir. Bir fıkıh terimi olarak nikâh kelimesiyle ifade edilen evlenme akdi, birbirleriyle evlenmelerine İslâm hukuku açısından bir engel teşkil etmeyen³ bir erkekle bir kadının ortak bir hayat kurmakla aralarını birleştiren ve bunun için karşılıklı hak, görev ve sorumluluklar belirleyen rabitadır.⁴

İslâm açısından nikâh, yaptırımı olan, hatta kişinin hayatında önemli dönüm sayılabilecek bir akittir.⁵ Günümüz hukukçuları evlenmeyi/nikâhı, nişanlıların evlenmelerine yönelik isteklerinin karşılıklı olarak ortaya konulması ile gündeme geldiği için bir medeni hukuk sözleşmesi olarak nitelendirmektedirler.⁶ İslâm hukukçuları da nikâhı “*milki müte’â, diğer bir ifadeyle eşlerin birbirlerinden istifade etmesi üzerine yapılan bir sözleşmedir*”⁷ diye tarif ederken onun akit olma özelliğini ön plana çıkarmışlardır. Bundan olsa gerek, nikahın lafzen cinsel ilişki, mecazi olarak da akit anlamına geldiği ifade edilir.⁸

İslâm Hukuku ile ilgili kaleme alınmış günümüz eserlerinde yaygın nikâh tarifi kullanılırken, modern eserlerde ve yasama metinlerinde “*neslin sürdürülmesi ve*

---

¹Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmiyye ve İstilahatı-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yay., İstanbul 1976, C. II, s. 14.

²Abdurrahman Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, (Çev. Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, İstanbul 1993, s.s.y.; Fahrettin Atar, “Nikâh” maddesi, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, Cilt 33, Ankara 2007, s.112.

³Kur’ân-ı Kerim, er-Rum, 30/21.

⁴İbn Kudâme, *el-Muğni*, Riyad 1997, C.VII, s. 5; Ahmet Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 2012, s.31.

⁵Yavuz Ünal, *Küreselleşen Dünyada Aile ve Nikâh Algısı*, TDV Yayınları, Ankara 2010, s. 352.

⁶Turgut Akıntürk, *Aile Hukuku Dersleri*, İstanbul 2002, s. 52-53.

⁷Muhammed b. Ahmed eş-Şirbini, *Muğni'l-Muhtac*, Beyrut 1994, C. 4, s. 200; Ali b. Ebi Bekr Merginânî, *el-Hidâye fi-Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedit*, (Çev. Ahmet Meylâni) C. III, 1983, s. 183; Muhammed Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*, Beyrut 1957, s. 17.

⁸Cezîrî, a.g.e., s.s.y.

korunması", "hayat ortaklığı", "hayat arkadaşlığı", "eşlerin karşılıklı hak ve yükümlülükleri" gibi unsurları da içeren nikâh tanımları da yapılmıştır.⁹

Kur'ân, nikâh akdini misâk-ı ğalîz/çok büyük sorumluluğu olan bir söz olarak nitelemiş,¹⁰ yüze yakın âyeti aile hukuku meselelerine ayırmıştır. Öyle ki, ahkâm konuları içerisinde Kur'ân'da en fazla yer edinen evlenme ve boşanma konularıdır.¹¹ Hz. Peygamber (s.a.v.) de onu kendisinin sünneti olarak takdim etmiştir: "*Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir*"¹²

Kısaca nikâh, bir akit olmak sıfatıyla ortak hak ve görevlere esas olmuş, bir ahit olmak kuvvetiyle de kadınların bütün haklarını güvence altına almıştır. Nikâh, diğer bir ifadeyle içtimaî hayatta evlilik, bütün semavi şeriatların mükemmelliğine delâlet eden dini, medeni ve ilâhî bir sünnettir/kanundur.¹³

İslâm hukukunda nikâhın hem medeni bir muamele hem de ibadet yönüne vurgu vardır.¹⁴ Müslümanın yaptığı iyi ve hayırlı bütün işler ibadet niteliği kazanır. Nikâhta nefsi haramdan korumak, iyi bir nesil yetiştirmek gibi ulvi gayeleri vardır. Bu sebeple nikâh nafîle ibadetlerden üstün sayılmıştır. Aynı zamanda nikâh, tarafların irade beyanlarıyla yapılması, şahit bulunması gibi özellikleriyle diğer akitlere benzemektedir. Nikâhın diğer akitlerden farklı olarak dini yönüne vurgu yapan ve Veda Hutbesinde Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: "*Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz onları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Onların namuslarını Allah'ın kelimesiyle helal kabul ettiniz.*"¹⁵ Nikâhın ibadet yönü olduğu içindir ki, Anadolu kültüründe kıza/kadına "*Allah'ın emri, Peygamberin (s.a.v) kavliyle*" talip olunur.¹⁶

⁹Atar, a.g.e., 114.

¹⁰Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/21-24.

¹¹Hüseyin Esen, Kolaylık Açısından İslâm'da Nikâh, *Dinlerde Nikâh Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı*, İzmir 2012, s. 59.

¹²Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fi el-Buhârî, el-Cami'u's-sahih, *Nikâh*, 1, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992; Müslim b. Haccac, Ebu'l-Hüseyin el-Kuşeyrî, el-Cami' u's-sahih, *Nikâh*, 5, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

¹³Musa Carullah, *Hatun*, Kitâbiyât Yayınları, Ankara 2007, s. 69-70.

¹⁴İbn Abidin, *Reddül-Muhtar Ale'd- Dürü'l-Muhtar*, (Terc: Ahmed Davudoğlu), İstanbul 1983, C. II, s. 258; Esen, a.g.e., s. 57.

¹⁵Müslim, *Hac*, 19; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvini İbn Mâce, *Menâsik*, 84, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

¹⁶Esen, a.g.e., s. 57-58.

1.1.2. Nikâhın Önemi ve Hükümü

İnsan neslinin idamesi açısından aile kurumu ve bunun temeli olan evliliğe, gerek günümüz toplumlarında gerekse önceki toplumlarda büyük önem verildiği bilinen bir gerçektir. Yüce Allah'ın insanlığa son mesaj olarak indirdiği İlahî Vahiy'de ve bu vahyi uygulayan Hz. Peygamberin (s.a.v.) söz ve fiillerinde evliliğe ayrıca önem verilmektedir.

İslâm'ın iki temel kaynağı olan Kur'ân ve Sünnet'te nikâh özendirilerek Müslümanlar bu konuda teşvik edilmiştir. “*Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden iyi davranışlı olanları evlendirin*”¹⁷ meâlindeki âyet ve Hz. Peygamberin (s.a.v.) “*İçinizden nikâhlanmaya gücü yetenler evlensinler*”¹⁸, “*Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir*”¹⁹ anlamındaki hadisler İslâm'da nikâhın ne ölçüde önemli olduğunu ifade eden delillere örnek gösterilebilir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) bizzat evlenerek Müslümanlara örnek olmuştur. Sahabe ve sonraki Müslümanlar da Hz. Peygamberin (s.a.v.) sünnetini takip ederek evlenmiş ve evliliği teşvik etmişlerdir.²⁰ Evlenmenin hükmü konusunda cumhur, “*evlenmek sünnettir*”²¹ görüşünde olmakla birlikte, konuyla ilgili âyet ve hadislerden hareketle İslâm hukukçuları evlenmeyi çeşitli durumlara göre farz, vâcip, sünnet, mekruh hatta haram bir uygulama olarak nitelendirmişlerdir. Buna göre evleneceği kadına karşı sorumluluklarını yerine getirebilecek ve evlenmediği takdirde nefsinin kontrol edemeyeceğinden korkan için farz, evliliğin yükümlülüklerini kaldırabilecek ve nefsinin hâkim biri için sünnettir. Evleneceği kadının hukukuna riayet edemeyen için evlilik mekruh, zulmedeceği kesin olan biri için de haram sayılmıştır.²²

Nikâh konusunun dini, ahlaki, ekonomik ve sosyal yönlerinin bulunması hasebiyle nikâhın hükmü hususunda fakihler farklı görüşler ortaya koymuşlardır.

¹⁷Kur'ân-ı Kerim, en-Nur, 24/32.

¹⁸Ebû Dâvûd Süleyman b. Es'as es-Sicistânî, es-Sünen, *Nikâh*,1, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

¹⁹Buhârî, *Nikâh*, 1; Müslim, *Nikâh*, 5.

²⁰Esen, a.g.e., s. 61.

²¹İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid* (Terc. Ahmed Mevlâni, *Mezhepler Arası Mukayeseli İslâm Hukuku*), Ensar Yayınları, Cilt II, İstanbul 2015, s.332.

²²Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el- Mavsîlî, *el-İhtiyar Li-Ta'lîl'l-Muhtar*, Ümit Yayınları, İstanbul, 1998, 3/8-9; Bilmen, a.g.e., s.41-42.

Ancak İmam Şâfiî ve bazı fakihler normal şartlarda evlenmenin hükmünün mubah olduğunu ifade etmişlerdir.²³

İslâm hukukçularının çoğunun fikrine göre nikâhın ilk gayesinin gayr-ı meşrû cinsel ilişkileri önlemektir. Bunu da Hz. Peygamberin (s.a.v) şu sözlerine dayandırırılar:

-“Ey gençler grubu, sizden kimin evlenmeye gücü yetiyorsa, evlensin. Çünkü evlilik, gözü harama karşı iyi korur. Irz ve namusu da daha koruyucudur. Evlenmeye gücü yetmeyenleriniz ise oruç tutsun. Çünkü oruç şehveti azaltır.”²⁴

Kimi çağdaş âlimlerin evlilikle ilgili Kur’ân-ı Kerim âyetlerinden istinbat ettiklerine göre toplumsal hayatta en büyük kurum aile, en kadim, en kutsal kanun evlilik kanunudur. Evlenmenin farz ve kutsal bir görev olduğu ifade edilmektedir.²⁵

1.1.2. Nikâh Öncesi İlişkiler

Birbirleriyle evlilik niyetiyle tanışan bir erkekle bir kadının evlenmeden önce geçirecekleri süreci görüşme, nişanlanma ve düğün merasimi başlıklarıyla incelenecektir.

1.1.2.1. Görüşme (Nazar)

Evlilik birliğini sağlayan nikâh akdini, diğer akitlerden ayıran özelliklerden biri de bu akit yapılmadan önce bir hazırlık döneminin geçirilmesidir. Bütün toplumlarda taraflar nikâh akdi yapmadan önce birbirleriyle evlenme isteklerini ortaya koymakta, uzun ve kısa süren bir hazırlık dönemine girilmektedir.²⁶

Bir evlilik ilişkisinden amaçlanan durum her şeyden önce evlenecek olan kişilerin birbirlerinin hayatına anlam katmaları, huzur ve güveni tesis edecek bir birlikteliğin sağlanmasıdır. Bu birlikteliğin sağlıklı yürümesi için evlenecek kişilerin birbirlerini sevgi, saygı, sadakat, sorumluluk, sabır ve fiziksel yönden tanımaları gerekmektedir. Bunun için de meşru şartlar muvacehesinde evlenecek olanların evlilik öncesi bir veya birkaç defa görüşmeleri önem arz etmektedir.

²³Cezîrî, a.g.e., s.s.y.; Atar, a.g.e., s.113.

²⁴Buhârî, *Savm*, 10; Müslim, *Nikâh*, 1.

²⁵Carullah, a.g.e., s.74.

²⁶Mehmet Akif Aydın, , *Aile Hayatı*, İlmihal, TDV Yayınları, Cilt II, Ankara 2001, s. 201.

İslâm dini genel olarak birbirleriyle evlenmeleri haram olmayan (mahrem) erkekle kadının bir arada bulunmalarını, görüşmelerini hoş karşılamamıştır.²⁷ Ancak ömür boyu birlikte yaşamayı hedefleyen kişilerin birbirlerini tanımadan, birbirlerinin fiziksel ve psikolojik özelliklerini öğrenmeden evlenmeleri de düşünülemez.

Burada dikkat edilmesi gereken husus aslında hem haramdan sakınmak hem de talip olunan kişinin şeref ve haysiyetine hanel getirmemektir. Bu durum bugün belki umuma açık olan yerlerde meşru şartlar çerçevesinde evlilik niyetiyle görüşme ve konuşmalar yapılabilir.²⁸

Görüşme ve konuşmalarda her iki tarafın niyetlerinin temiz olmasına dikkat edilmelidir. Taraflar dürüst bir şekilde kendi anlayış ve felsefelerini, hayattan beklentilerini, evlilikle ilgili düşüncelerini, nasıl bir eş tercih ettiklerini birbirlerine aktarmalıdır. Bunun ötesinde birbirleriyle görüşme, bir arada bulunma ve yaşama bazı sakıncalar doğuracağından ve ölçsüz kabul edilebilecek şekildeki görüşmelere zaruret de olmadığından İslâm dinine göre nikâhı birbirine düşenlerin kısa süre de olsa baş başa kalmalarına cevaz verilmemiştir. Bu durumu ifade eden bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.); *“İçinizden kim Allah’a ve âhiret gününe inanıyorsa, yanında mahremi olmayan bir kadınla baş başa kalmasın. Çünkü böyle yaparsa üçüncü kişi şeytan olur”*²⁹ buyurmuştur. Evlilikten önce flört yapmak câiz değildir. Böyle bir birliktelikten dolayı da evlilikle ilgili herhangi bir fayda meydana gelmez. Bu bakış açısından hareketle İslâm’ın ortaya koyduğu veya çizdiği sınırdaki güven ve sadakat vardır. Nişanın bozulması gibi ileride meydana gelebilecek riskleri azaltması hedeflenmektedir.³⁰

Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemindeki uygulamanın evlenecek olan eşlerin birbirlerini görüp tanımalarına imkân verildiği şeklinde olduğunu, bu konudaki bazı hadislerden anlıyoruz. Bunlarda birinde Muğîre b. Şu’be, evlenmek için bir kadına tâlip olduğunu Hz. Peygambere (s.a.v.) söylemiş. O da kadını görüp görmediğini sormuş, görmedim cevabını alınca: *”Ona bak, onu gör, çünkü bu ilerde birbirinizi*

²⁷Buhârî, *Nikâh*, 111; Müslim, *Hac*, 424.

²⁸Nuri Kahveci, *İslâm Hukuku Açısından Nişanlılık*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007, s. 18.

²⁹Buhârî, *Nikâh*, 111; Müslim, *Hac*, 424.

³⁰Vehbe Zuhayli, *İslam Fıkhi Ansiklopedisi*, Risale Yayınları, İstanbul 1994, C. IX, s. 24.

sevmeniz için en uygun davranıştır”³¹ buyurmuştur. Bu bağlamda daha belirgin ve daha genel olan bir başka hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.): “*Bir kadınla evlenmek istediğinizde onun kadınsı özelliklerine bakabilirsiniz bakın*”³² ifadesini kullanmıştır. Hadisin erkeklere hitap etmiş olması, bakarak veya görerek karşı cinsi tanıma hakkının sadece erkeklere tanındığı anlamında algılanmamalıdır.³³ Bu hitap şekli hadisin vürûd ortamında sadece erkeklerin olmasından kaynaklanmış olabilir. Evliliğin tabiatı gereği, kadınlara da aynı hakların tanınması gerektiği rahatlıkla söylenebilir.

Diğer taraftan, her ne kadar kocası öldüğü için dul kalmış bir bayanla ilgili olsa da, “*Kadınlara evlenme niyetinizi hissettirmenizde veya onu içinizde gizli tutmanızda size bir günah yoktur. Çünkü Allah sizin onları anacağınızı bilir. Ama yine de onlarla en uygun ve makul şekilde konuşun; sakın onlarla gizlice buluşma yönünde sözleşmeyin!*”³⁴ âyeti meşru olmak kaydıyla karşılıklı konuşmaya izin vermektedir.

Dolayısıyla birbiriyle evlenecek kişilerin samimi bir şekilde Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemi uygulamaları doğrultusunda evlilik öncesi birbirlerini tanıma amacıyla görüşmeleri, kurulacak ailenin sağlam temeller üzerine oturtulması açısından önem arz etmektedir.

1.1.2.2. Nişanlanma (Hitbe)

Bir ailenin kuruluşunda ilk safha, kadın veya erkek tarafının evlenme niyet ve arzusunu bir teklif şeklinde karşı tarafa iletilmesiyle başlar. Diğer bir ifadeyle birbirleriyle evlenmek isteyen ayrı cinsten iki kişinin bu isteklerini karşılıklı olarak teklif etmeleridir. İslâm hukuk terimi olarak bir tarafın karşı tarafa evlenme niyet ve arzusunu bildirmesine ‘*hitbe*’ denilmiştir. Bu terim klasik fıkıh kitaplarında kız istemek, söz kesmek, söz vermek ve nişanlanmak gibi uygulamaların tamamını içine alacak şekilde kullanılmaktadır.³⁵ Evlilik teklifi genellikle erkek tarafından yapıldığı için, erkeğin kendisiyle evlenmesi helâl olan bir kadına veya onun ailesine evlenme

³¹Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I- IV, 245, İstanbul 1982; Müslim, *Nikâh*, 74; Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevr et- Tirmîzî, *Sünen*, I-V, *Nikâh*, 5, İstanbul 1985.

³²*el-Müsned*, III, 334; Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 19; Tirmîzî, *Nikâh*, 5.

³³Şirbîni, a.g.e., C. 4, s. 208.

³⁴Kur’ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/235.

³⁵Zuhayli, a.g.e., C. IX, s. 11; Ebû Zehra, a.g.e., s. 26; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslâm Hukuku*, Konya 1977, s.93.

isteğini bildirmesi şeklinde de ifade edilmektedir.³⁶ Ancak evlilik teklifinin sadece erkeğe özgü bir durum olmadığını, böyle bir teklifin kadın ya da velisi tarafından da kullanabileceğini belirtmek gerekir. Hz. Hatice (r.a.) validemizden Hz. Peygambere (s.a.v.) teklifin gitmesi gibi örnekler günümüzde de görülmektedir. Buhârî’de geçen şu rivâyet konuya açıklık getirmesi açısından önemlidir:

“Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatıyor: "(Kız kardeşim) Hafsa (r.a.) Resûlullah'ın (s.a.v.) Bedir Gazvesi'ne katılan ashabından olup, Medine'de vefat etmiş bulunan Huney's İbnu Huzâfe es-Sehmî'den (r.a.) dul kalınca (babam) Hz. Ömer (r.a.), kız kardeşimi evlendirmek için harekete geçerek bazı teşebbüslerde bulunmuştur. Bu teşebbüslerini şöyle anlattı: "Önce Hz. Osman b. Affân'a (r.a.) rastladım, Hafsa'yı ona teklif ettim ve: "Dilersen sana Hafsa'yı (r.a.) nikâhlayayım" dedim" "Bir düşünüyüm!" dedi. Birkaç gece bekledim. Sonra ona rastladım. Teklifi tekrar arz ettim. "Şimdilik evlenmemeyi uygun gördüm!" dedi. Sonra Hz. Ebu Bekr (r.a.) rastladım. Ona da: "Dilersen sana Hafsa'yı (r.a.) nikâhlayayım!" dedim. Hz. Ebu Bekr (r.a.) sustu ve bana hiçbir cevap vermedi. Birkaç gün aradan geçti. Sonra Hafsa'yı (r.a.) Resûlullah (s.a.v.) istedi ve O'na nikâhlayıp verdim."”³⁷

Dilimizdeki karşılığı nişanlılık olan hıtbe,³⁸ evlenmeye ehil olan bir kişinin evlenmeyi düşündüğü kişiye veya onun ailesine bu durumu açıklamasıyla süreç başlamış olur.³⁹ Evlenme düşüncesini kendisi bizzat açıklayabileceği gibi bir aracı vasıtasıyla da beyan edebilir. Bu şekilde beyan edilen evlenme isteği karşı tarafça olumlu bir şekilde karşılanırsa nişanlılık ilişkisi hukuken başlamış kabul edilir.

Evlilik öncesi böyle bir sürece ihtiyaç duyulmasının nedeni, ömür boyu birlikte yaşayacak kişilerin ve ailelerinin birbirlerini daha iyi tanımaları açısından büyük önem taşımaktadır. Genellikle tüm toplumlarda görülen nişan uygulamasıyla ilgili olarak İslâm hukukunda da bir takım hükümler mevcuttur. Zira evliliğin maksadı, huzurlu bir aile yuvası kurmak ve bu mutlu ortamda yeni nesiller yetiştirmektir. Bunu sağlayabilmek için hayatlarını birleştirecek olanların ve birbirleriyle hısım olacak yakınlarının bu ilişki başlamadan önce bunu başarıp başaramayacaklarını belirlemeleri önemlidir.⁴⁰ Burada şu hususu belirtmekte fayda vardır. Nişanlanma bir

³⁶Halil İbrahim Acar, *İslâm Hukuku Açısından Nişanlanma*, Atatürk Üni. İFD, Sayı:23, Erzurum 2005, s. 88.

³⁷İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Ansiklopedisi, Nikâh Bölümü*, Hadis No:5612 Akçay Yay., İstanbul 2016

³⁸Hamza Aktan, *İslâm Aile Hukuku: Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi*, Cilt II, Ankara 1992, s.397.

³⁹Ebû Zehra, a.g.e., s. 27.

⁴⁰Kahveci, a.g.e., s.26.

evlilik vaadi olup evlenme akdi değildir.⁴¹ Dolayısıyla nişanlılar evlenmedikçe ya da aralarında nikâh akdi yapılmadıkça evlenmenin kendilerine sağlayacağı mubah alanı kullanamazlar.

İnsanlık tarihi kadar bir geçmişe sahip olduğu söylenebilen nişanlılık ilişkisine tarihi süreçte uygulama şekli değişik olmakla birlikte bütün toplumlarda toplumsal yapının bir parçası olarak rastlanmaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde evlenecek olanların önceden nişanlandıkları yönünde bazı uygulamaların bulunduğu kaynaklarda ifade edilmektedir.⁴² Osmanlıdaki uygulamada da evlenmeye karar verenler genellikle dünürlük ve söz kesme işleminden sonra belirli bir süre nişanlı kalırlardı. Osmanlı arşiv belgelerinde nişanlanma anlamında '*namzed olmak*' terimi kullanılmaktaydı. Nişan alameti olarak küpe ve yüzük takıldığına dair kayıtlarda bilgiler bulunmaktadır.⁴³

İslâm hukuku nişanlanma konusunda iki düzenleme getirmiştir. Bunlardan birincisi, aralarında nişan bağı kurabilecek kişilerle; ikincisi, nişanın bozulmasından doğan sonuçlarla ilgilidir.⁴⁴

Birinci hususla ilgili olarak, hukuken aralarında evlenme engeli olmayanların nişanlanabileceği durumudur. Evlenme mânilerinden birine sahip olanlar hukuken evlenemedikleri gibi, evliliğe giden yolda bir ön hazırlık olan nişanlanmayı da gerçekleştiremezler.

İkinci hususa gelince, toplumun yapı taşı olan aile kurma gibi ulvi bir gayeyi gerçekleştirmek için nişanlanmış olan tarafların bu gayeyi olumsuz etkileyecek bir neden olmaksızın nişanı bozmaları doğru bir davranış değildir. Bununla birlikte her iki tarafın geçerli bir sebep ileri sürerek nişanı bozma hakkına sahiptirler. Hanefi mezhebine göre, nişan bozulduğunda tarafların birbirine verdikleri hediyeler iade edilir. Ancak satmak, harcamak ve yenmek suretiyle elden çıkan hediyelerin iade sorumluluğu düşer.⁴⁵ Şafîilere göre, nişanı hangi tarafın bozduğuna bakılmaksızın

---

⁴¹Zuhayli, a.g.e., C. IX, s. 11

⁴²Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, (Çev. Salih Tuğ), İrfan Yay., İstanbul 1980, s.59.

⁴³Abdurrahman Kurt, *Osmanlı Ailesi*, Sentez Yayıncılık, Bursa 1988, s.24.

⁴⁴Yaman, a.g.e., s. 37.

⁴⁵Merğînânî, a.g.e., C. III, s. 227-228; İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrahim, *el-Eşbâh ve'n-Nezâ'ir*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1999, C. III, s. 199; Bilmen, a.g.e., s. 12.

hediyeler iade edilir. Şayet hediyeler mevcut değilse, değeri bakımından iade edilir.⁴⁶ Maliki ve Hanbeli mezhebinde ise nişanı bozan taraf vermiş olduğu hediyeleri geri alamaz. Ancak almış olduğu hediyeleri geri vermek zorundadır.⁴⁷

Nişanlanma sırf bir evlilik vaadi olduğundan ve bozulması da Hz. Peygamberden (s.a.v.) döneminden yakın döneme kadar önemli zararlara sebep olmadığından, İslâm hukukçuları nişanın bozulması halinde söz konusu olabilecek bir tazminattan bahsetmemişlerdir. Günümüzde ise Muhammed Şeltût, Mustafa Sibaî ve kısmen Muhammed Ebû Zehrâ gibi hukukçular, bir zarar doğurması halinde nişanı bozan taraftan tazminat istenebileceğini söylemişlerdir.⁴⁸

1.1.2.3. Düğün Merasimi

Evlilik öncesi taraflar arasında yapılan etkinliklerden biri de düğün merasimidir. İnsan için bir sığınak olan aile yuvası kurulurken bayram havası içerisinde kutlamalar yapılarak, bu merasim gerçekleşmiş olacaktır. İnsan hayatının önemli dönüm noktalarından biri olan evlilik, medeni bir akit ve sosyal bir kurum olduğundan, nikâhın sevinçle karşılanması, duyurulması, desteklenmesi ve teşvik edilmesi önemlidir.⁴⁹

Hz. Aişe (r.a.), yetim kalmış bir kızı himayesine alarak büyütmüş ve daha sonra onu evlendirmiştir. Onu gelin olarak gittiği eve yerleştirmiş ve döndüğünde düğün merasiminin nasıl yapıldığını Hz. Peygambere (s.a.v.) anlatınca O da farklı rivâyetlerle şöyle buyurmuştur:

“- Ey Aişe! Sizin eğlenmeniz yok mu? Çünkü Ensâr eğlenmeden hoşlanırlar.”

“- Gelinle birlikte bir def çalılıp şarkı söyleyecek bir câriye göndermediniz mi?”⁵⁰

Muâz b. Cebel anlatıyor:

“Hz. Peygamber (s.a.v.) Ensâr’dan birisinin düğünündeydi. Kısa bir konuşma yaptıktan sonra nikâhı kıydı ve ‘Ülfet, hayır, bereket ve uğur üzere arkadaşınızın başı üzerinde def çalın’ buyurdu. Onun üzerine def çalındı. Genç kızlar, içinde badem ve şeker bulunan kaplarla gelip onların üzerine saçtılar.”⁵¹

⁴⁶Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, *el-Ahvâlu’ş-Şahsiyye*, Beyrut-Lübnan 2007, s.20.

⁴⁷Abdulhamid, a.g.e.,s. 20; Ebû Zehra, a.g.e., s. 39.

⁴⁸Yaman, a.g.e., s. 38.

⁴⁹Esen, a.g.e., s. 66.

⁵⁰Buhâri, *Nikâh*, 63.

⁵¹Tirmizi, *Nikâh*, 6.

Bu tür rivâyetler düğün merasimlerinin neşe, sevinç ve heyecan havasında olmasına işaret etmektedir. Meşru dairede her toplum kendi örf ve âdetlerini rahatlıkla uygulayarak yaşatabilmelidir.

Ancak günümüzde yapılan düğün merasimleri Hz. Peygamberin (s.a.v.) tatbikatından uzak, ya düğün merasimini andırmayan bir şekilde ya da meşru olmayan bir eğlence havasında kutlanmaktadır.

1.1.3. NİKÂH AKDİNİN UNSURLARI/RÜKÜNLERİ

Bir nikâh akdinin vücûd bulabilmesi için bazı unsurların olması gerekmektedir. Bu unsurlar/rükünler Şâfiî ve Hanefî mezheplerinin görüşleri doğrultusunda *tarafklar* (kadın-erkek, veli, vekil), *irade beyanı*, *şahitlerin bulunması* başlıkları altında incelenecektir.

1.1.3.1. Tarafklar

Evlenme akdinin en önemli unsurunu tarafklar yani evlenecek kişiler oluşturmaktadır. Geçerli bir nikâhın oluşabilmesi için her şeyden önce bu akdin iki tarafının olması gerekmektedir.⁵² Tarafklardan maksat burada evlenecek olan erkek ve kadındır. Evlenebilme ehliyetine sahip olan ve evlenmelerinde dini-hukuki herhangi bir engel olmayan-bulunmayan her erkek ve kadın evlilikte taraf olabilir.⁵³ Evlenme ehliyeti, başkalarının izin ve onayına ihtiyaç olmadan kişinin kendisi veya bir başkası için akdi yapabilme ehliyetine sahip olması demektir. Bunun için akıl ve ruh sağlığı yanında baliğ olma şartı aranır. Küçükler, sefeh olanlar gibi bu iki şarta sahip olmayanlar, hukuk nazarında eda ehliyeti açısından eksik sayıldıklarından kendi başlarına evlenemezler, ancak velileri tarafından evlendirilirler.⁵⁴ Kur'ân-ı Kerim'de yetimlerle alakalı, "*Onlar evlilik çağına gelinceye kadar...*"⁵⁵ ayeti işaretten evlilik için belli bir olgunluğun olmasına delâlet ettiği anlaşılmaktadır.

Toplumsal ve bireysel bazı faydalar göz önüne alınarak küçüklerin velileri aracılığıyla evlendirilmeleri, geçmiş toplumlarda yer yer görülen bir uygulamadır.⁵⁶ Ancak hayata dair sorumluluğun yerine getirilmesi, sosyoloji ve sosyal psikoloji

⁵²Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefî el-Kâsânî, *Bedaii's-sanai' fi tertibi's-şerai'*, Darü'l-Kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1986, C. II, s. 22; Cezîrî, a.g.e., C. III, s. 14; Yaman, a.g.e., s. 44.

⁵³Kâsânî, a.g.e., C. II, s. 229; Cezîrî, a.g.e., C. III, s. 14; Yaman, a.g.e., s. 44.

⁵⁴Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, Nesil Yayınları, İstanbul 1991, C. I s. 89-90.

⁵⁵Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/6.

⁵⁶Yaman, a.g.e., s.40.

açısından toplumda önemli bir rolü olan aile kurumunun gerekliliklerinin yerine getirilmesi ve kişileri nikâh akdi yapacakları yetişkinlik çağına kadar denemeyi emreden âyetler⁵⁷ beraber düşünüldüğünde bu uygulamanın pek de isabetli olmadığını söyleyen bir kısım araştırmacılar bulunmaktadır.⁵⁸

Fukâhanın çoğunluğu küçüklerin, diğer bir ifadeyle rüşd çağına ermemiş olanların, velileri tarafından evlendirildiğinde nikâhının sahih olduğunu kabul etmişlerdir.⁵⁹ Bu görüşte olan İslâm hukukçuları içtihatlarını şu delillerle temellendirmeye çalışmışlardır:

a) "...Kadınlarınız içinden hayız kesilenler ile hayız görmeyenlerin iddetleri üç aydır"⁶⁰ ayetinde geçen "hayız görmeyenler" ifadesini küçükler olarak açıklamışlardır. Dolayısıyla küçüklerin velileri tarafından evlendirilebileceğini ifade etmişlerdir.

b) Tartışmalı bir konu olmakla birlikte bazı fıkıh kitaplarında Hz. Peygamberin (s.a.v.) çocuk yaştaki Hz. Aişe (r.a.) ile evlenmiştir. Buradan hareketle bazı sahabelerin çocuk yaşta evlendirildiğine dair rivayetler çocukların evlendirilebileceğine delil olarak kabul etmişlerdir.⁶¹

Akıl hastaları da eğer evlilik kendileri için zaruri ise ancak hâkimin izni ve velilerinin evlendirmesi ile evlenebileceklerdir. Hanefî mezhebinin dışındaki diğer üç mezhep, kızların da velileri aracılığıyla evlenebileceklerini söylerken; Hanefîler, yetişkinliğe ulaşmış olanların velilerine danışmadan kendi başlarına nikâh akdinde taraf olabileceklerini kabul etmiştir. Bununla beraber Hanefî fukâhasından İmam Muhammed nikâh akdinin bağlayıcılık kazanmasını velinin rızasına bağlamıştır.⁶²

İnsan hürriyeti açısından bakıldığında Hanefîlerin bu görüşü cazip görünse de, toplumun büyümesi ve karmaşık bir hal alması bazı sakıncalı durumlar doğurabilir. Özellikle kızların hissiyatı ön plana çıkararak tedbirsiz bir şekilde evlenme teşebbüsünde bulunmaları hem kendileri hem de aileleri için zararlı sonuçlar doğuracaktır. Bu açıklamayı yaparken kızların görüşü alınmadan ya da onların

⁵⁷Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/6.

⁵⁸Yaman, a.g.e., s. 40.

⁵⁹Ebi İshâk eş-Şirâzi, *el-Mühezzeb*, Beyrut 1995, C. II, s. 435; Bilmen, a.g.e., C. ,II, s.7.

⁶⁰Kur'ân-ı Kerim, et-Talak, 65/4.

⁶¹Şemsü'l-Eimme Ebu Bekir es-Serahsi, *el-Mebcut*, Beyrut 2001.

⁶²Muhammed b. İdris eş-Şafî, *el-Ümm*, Beyrut 1993, Cilt 5, s. 21; İbn Kudâme, a.g.e.,s. 5; Merğînânî, a.g.e., s. I/196; Orhan Çeker, *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, Mehîr Vakfı Yayınları, Konya 2012, s. 25.

hürriyetleri elinden alınarak tamamen velisinin isteğiyle evlendirme şeklinde bir yöntemin asla doğru olmadığını belirtmek gerekir. Kaldı ki, rızası alınmadan bekâr bir kızın evlendirilmemesi yönünde Hz. Peygamberin (s.a.v.) bizlere uyarısı vardır.⁶³

İslâm hukuku, evlenme isteğinde bulunan kişilerin evlenme beyanları bir vekil aracılığıyla yerine getirmelerini kabul etmiştir.⁶⁴ Vekâlet, nikâh akdini yapabilme ehliyetine sahip olanların, bu akdi bir vekil aracılığıyla yerine getirmeleridir. Her ne kadar İslâm hukuku böyle bir yolu açık bırakmışsa da mümkün mertebe evlenecek olan kadın ve erkeğin bizzat kendilerinin nikâh akdini yerine getirmeleri, nikâhın aleniyeti ve bu konudaki şüpheleri ortadan kaldırması açısından önemlidir. Neticede akit yapma, kişinin başkasının rızasına bağlı olması aslî bir durum olmayıp, bizzat kendisi tarafından kendisi için benimsemiş olduğu bir bağlılıktır.⁶⁵

1.1.3.2. İrade Beyanı

Evlilik akdinin ikinci unsuru, evlenecek olan tarafların evliliğe dönük isteklerinin göstergesi olan irade beyanlarıdır. Evliliğin meydana gelmesi için tarafların karşılıklı ve net bir şekilde evlenme iradelerini beyan etmeleri gerekir. Bu beyan sözlü olabileceği gibi yazılı da olabilir.⁶⁶

İslâm hukukunda ilk teklif (ıcap) ve ilk teklife cevap (kabil) olarak adlandırılan irade beyanı, vekiller aracılığıyla da olabilir.⁶⁷ Beyanın geçerli olması için şu şartların olması gerekir:

- a. İcap ve kabul beyanları taraflarca duyulacak ve anlaşılır bir şekilde olmalıdır.
- b. İrade beyanında kullanılacak ifadeler için evlilik akdi olduğunu açık ve kesin bir şekilde ifade etmelidir. Örfü uygun ifadeler de kesin ve açık sayılır.
- c. İcap ve kabulde meclis birliği olmalıdır.⁶⁸
- d. İcap ve kabul beyanları ileriki zamanlarda olacak bir işe bağlanmamalıdır. Diğer bir ifadeyle sonuçlarını hemen göstermeye hazır olmalıdır.⁶⁹

⁶³Buhâri, *Nikâh*, 40-41; Müslim, *Nikâh*, 64.

⁶⁴Merğînânî, a.g.e., C. I, s. 202-203; Ebû Zehra, a.g.e., s.130.

⁶⁵Tâhir b. Âşûr, *İslâm Hukuk Felsefesi*, (Çev. Vecdi Akyüz-Mehmet Erdoğan), Rağbet Yayınları, İstanbul 1999, s.107.

⁶⁶Şâfiî, a.g.e., C. V, s. 41; Yaman, a.g.e., s. 48.

⁶⁷Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 35.

⁶⁸Kâsânî, a.g.e. C. II, s. 232.

⁶⁹Şâfiî, a.g.e., C.V, s.41; Mehmet Akif Aydın, *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1985, s. 19; Nuri Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, Hikmetevi Yay., İstanbul 2014; Yaman, a.g.e., s.48; Saffet Köse, *İslâm Hukuku*, (Ed. Talip Türcan), Grafiker Yay., Ankara 2012, s. 444.

1.1.3.3. Şahitlerin Bulunması

Nikâh akdinin unsurlarından bir diğeri de akit yapılırken şahitlerin bulunması meselesidir.⁷⁰ Nikâh akdi kapalı ve gizli bir şekilde yapılmaz. Toplumun görebileceği veya duyabileceği açıklıkta yapılır. Öncelikli olarak bu açıklık şahitlerin varlığı ile meydana gelir.⁷¹

Nikâh akdi akıllı ve ergenlik çağına ulaşmış, iki erkek veya bir erkek iki kadın Müslümanın, adil şahitliğinde yapılmalıdır.⁷² Fukâhanın çoğu, nikâh akdinin şahitlerin bulunduğu bir ortamda yapılması şartına bağlamışlardır. İmam Mâlik, şahitlerin hazır bulunmasını şart koşmayıp nikâhın ilan edilmesini yeterli görmüştür.⁷³

1.1.4. NİKÂH AKDİNİN ŞARTLARI

Hukuka uygun yapılan bütün akitlerde ve sözleşmelerde bir takım şartların mevcudiyeti ve bu şartların yerine getirilmesi, insan hayatının daha sağlıklı ve güvenli bir şekilde idamesi açısından büyük önem taşımaktadır. İslâm hukukunda aile hayatına ve bunun temeli olan nikâh akdine önem verildiğinden bu akdin bir ömür boyu devam etmesi amacıyla bazı şartlar önem arz etmektedir. Evlenme akdi ile ilgili dört tür şarttan bahsedilmektedir.

1.1.4.1. İn'ikad/Kuruluş Şartları

Nikâhın ortaya çıkmasını, kurulmasını sağlayan şartlara in'ikad şartları denir.⁷⁴ Nikâh akdini yapacak olanların tam edâ ehliyetine sahip olmaları gerekir. Aksi takdirde gerçekleştirilen işlem hukuken nikâh akdi olarak kabul edilemez. Edâ ehliyeti, kişinin hukuken muteber olacak şekilde tasarrufta bulunabilmeye elverişli olması anlamındadır.⁷⁵

Nikâh akdinin ortaya çıkmasını sağlayan şartlardan biri de meclis birliğidir. Taraflar arasında gerçekleşen irade beyanının aynı mecliste gerçekleşmesi gerekir.

⁷⁰el-Hım, el-Buğa, eş-Şerbeci, *Büyük Şâfiî Fıkhı*, (Terc. Ali Arslan), İstanbul, 1993.

⁷¹Karaman, a.g.e., C. I, s. 189.

⁷²Şâfiî, a.g.e., C. V, s. 35; Merğınânî, a.g.e., C. I, s. 190.

⁷³İbn Kudâme, a.g.e., C. VII, s. 7; İbn Rüşd, a.g.e., C. II, s. 14.

⁷⁴Karaman, a.g.e., C. II, s. 267.

⁷⁵Abdulkerim Zeydan, *el-Veciz fi Usuli'l-Fıkh*, Beyrut 2011, s.73; Köse, a.g.e., s. 445.

İcap ile kabulün arasına fasıla girmeden beyan edilmesi nikâh akdinin sahih olması açısından önem taşımaktadır.⁷⁶

Hukuken meşrû bir evliliğin gerçekleştirilebilmesi için taraflar arasında sürekli ve geçici evlenme engellerinden hiçbirinin bulunmaması gerekir. Taraflar arasında kan veya süt akrabalığı gibi sürekli ya da başkasıyla evli olma, din farkı, üç kere evlenme gibi geçici bir evlenme engeli bulunması durumunda bu kişiler sürekli veya bu maniler ortadan kalkıncaya kadar birbirleriyle evlenemezler.⁷⁷

Nikâh akdinin asli unsurlarına etki edecek mahiyette fasit şartların belirlenmesi nikâh akdinin bu unsurlarını olumsuz cihette etkileyeceği için böyle akitler de yok hükmünde kabul edilirler. Örneğin nikâh akdiyle kadın nafaka talep etme hakkına sahip olduğu halde nafakanın ödenmemesi ya da tarafların birbirinin cinselliğinden yaralanmama gibi şart içeren akitler de İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre bâtil kabul edilmiştir.⁷⁸

1.1.4.2. Sıhhat/Geçerlilik Şartları

Yerine getirilmediği takdirde akdin fâsid olmasına neden olan şartlara sıhhat şartları denir. Bir nikâh akdinin geçerlilik kazanabilmesi için sıhhat şartlarından olan şahitler ve tarafların irade hürriyetlerinin bulunması esastır.

Nikâh, medenî bir akit olarak şahitlerin huzurunda kıyılmalı ve topluma duyurulmalıdır. Bu sebeple olsa gerek Hz. Peygamber (s.a.v.):“*Veli ve iki adâletli şahit olmadıkça nikâh olmaz*”⁷⁹ buyurarak şahidin varlığına, “*Nikâhı ilan edip duyurun...*”⁸⁰ sözleriyle de ilânın gerekli olduğuna işaret etmiştir. Böylelikle nikâh sözleşmesinin toplumsal gözetim ve denetime tabi olduğunu ortaya koymaktadır.

Nikâh akdinin sıhhat şartlarından biri de ikrah altında meydana gelmemiş olması gerekir. Evlilik akdi, tarafları ömür boyu birbirine bağlaması, her halde birini diğerine muhatap kılması, âyetin ifadesiyle “*...kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler...*”⁸¹ gibi anlamlı birlikteliklere zemin sağlaması hasebiyle taraflar kendi istek ve iradeleriyle karar vermelidirler.

⁷⁶Abdulhamid, a.g.e., s.19.

⁷⁷Kâsânî, a.g.e., C. II, s. 256; Ebû Zehrâ, a.g.e., s.67,71,88; Aydın, a.g.e., s. 205.

⁷⁸Orhan Çeker, *İslâm Hukukunda Akitler*, A.H.İ. Yayıncılık, İstanbul 2006, s.244.

⁷⁹Buhâri, *Nikâh*, 36.

⁸⁰Tirmîzî, *Nikâh*, 6.

⁸¹Kur’ân-ı Kerim, er-Rum, 30/21.

İslam fıkıh mezheplerinden Şafî mezhebi ikrah altında sarfedilen sözlerin hukuki bir sonuç doıurmayacağından bu şekilde yapılan bir nikâh akdinin geçerli olmadığı görüşündedirler.⁸² Şu ayeti de delil olarak gösterirler: “*Kim iman ettikten sonra Allah’ı inkâr ederse –kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkâra) zorlanan başka- fakat kim kalbini kâfirliğe açarsa, işte Allah’ın gazabı bunlarıdır; onlar için büyük bir azap vardır.*”⁸³ Hanefî mezhebi hukukçuları, ikrahın ihtiyara bir tesiri olmadığını, sadece kişinin rızasını zedelediğini, dolayısıyla nikâh akdine bir etkisi olmadığı görüşündeler.⁸⁴

Hukûk-ı Âile Kararnâmesi’nde geçen “*İkrah ile vuku bulan nikâh fâsiddir*”⁸⁵ hükmü tarafların kendi rızaları ile evlenmelerini bir sıhhat şartı olarak ortaya koymuştur.

1.1.4.3. Nefâz/Yürürlük Şartları

Kuruluş ve geçerlilik şartlarının yerine getirilmesiyle hukuken varlık kazanan bir nikâhın bir takım eksiklilerden dolayı yürürlük kazanmayabilir. Yerine getirilerek akdin yürürlüğe geçmesini sağlayan şartlara nefâz şartları denir.⁸⁶

Nakıs ehliyetli kişilerde velinin onayının alınmaması, yakın veli varken uzak velinin evlendirmesi gibi durumlarda akit yürürlüğe girmez, mevkuf olur. Bu durumda yakın velinin onayına ihtiyaç duyulur.⁸⁷

İslâm hukukuna göre nefâz şartları yerine getirilmeyen bir nikâh akdi henüz tamam olmamış kabul edilir. Bu şartlar gerçekleşince akit tamamlanmış olur ve hukuki bakımdan bir hüküm ifade eder.⁸⁸

1.1.4.4. Lüzum/Bağlayıcılık Şartları

Bir nikâh akdi tamamlandıktan sonra taraflar için bağlayıcı hale gelmesi için nikâhın feshini gerektirecek durumlardan soyutlanmış olması gerekir. Haddi zatında nikâh akdi bağlayıcı akitlerdendir.⁸⁹ Lüzum şartları taşımayan bir nikâh, akit olarak

⁸²Şîrâzî, a.g.e., C. III, s.4.

⁸³Kur’ân-ı Kerim, en-Nahl, 16/106.

⁸⁴Serahsî, a.g.e., C. V, s. 94; Kâsânî, a.g.e., C. VII, s.182.

⁸⁵Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 57.

⁸⁶Kâsânî, a.g.e., II, 233.

⁸⁷İbn Kudâme, a.g.e., C. VII, 2; Yaman, a.g.e., s. 51; Köse, a.g.e., s.458.

⁸⁸Kahveci, a.g.e., s.113.

⁸⁹Kâsânî, a.g.e., C. III, s. 569.

tamamlanmış olduğu halde taraflardan birinin veya velilerinin evliliği feshetmeyi gerektirecek bir talepleri ve gerekçeleri olursa bu akit bağlayıcı hale gelmemiş olur.⁹⁰

Örnek vermek gerekirse, müctehid imamlar döneminde kızın dengi ile evlenmemesi veya mehr-i mislin altında evlenmesi aileyi rencide eden bir tutum sayılmış, sonuçta akde itiraz ve onun feshi için haklı bir sebep sayılmıştır.⁹¹ Yine, nikâh akdinden sonra kadın, erkekte nikâhı engelleyici bedeni bir kusur bulursa ve buna rıza göstermezse nikâh akdinin feshini isteme hakkına sahiptir.⁹²

1.1.5. EHLİYET

Nikâh akdinin hukuki sonuçlar doğurabilmesi için evlenen tarafların ehliyet sahibi olmaları gerekir. Ehliyet, kişinin herhangi bir şeyle ilgili tasarruf yapabilme kabiliyetine sahip olmasıdır. Evlenme ehliyeti denilince, kişinin temyiz gücüne sahip olmasıdır.⁹³ Evlilik kurumunun oluşumu hukuki bir muameleye dayandığından, nikâh akdinin tarafları da hukuki tasarruf ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir. İslâm aile hukukunda kişinin evlilik şartlarını taşıması ve bunu gerçekleştirebilme gücüne hâiz olmasıdır. Buna göre kişiler üç gruba ayrılır: Tam ehliyetliler, eksik ehliyetliler ve ehliyetsizler.

1.1.5.1. Tam Ehliyetli

Akıl ve ruh sağlığı yerinde ve ergenlik çağına ulaşmış herkes aile hukuku bakımından tam ehliyetli sayılır. Fukâhanın tamamına göre tam eda ehliyetine sahip olan erkek kendi istek ve iradesiyle evlenebilir. Bu durumda olan erkeğin velisi onu, rızası olmadan evlendiremez.⁹⁴

Ancak kadının kendi arzu ve iradesi ile evlenmesi konusunda fukâha arasında görüş ayrılığı vardır. Şâfiî ve Hanbeli fakihlere göre, kadın kendi başına nikâh akdi yapamaz. Yaptığı takdirde nikâh geçerli değildir.⁹⁵ Ebu Hanife ve Ebu Yusuf göre de tam ehliyetli bir kadın kendi iradesiyle yaptığı nikâh akdinin sahih olduğunu kabul etmişler ve görüşlerini şu delillerle izah etmişlerdir⁹⁶:

⁹⁰Ebû Zehrâ, a.g.e., s. 59.

⁹¹Kâsânî, a.g.e., C. II, s. 322; Aydın, a.g.e., s. 209; Köse, a.g.e.,s.459; Kahveci, a.g.e., s.115;

⁹²Şâfiî, a.g.e., C. V, s.40; Kâsânî, a.g.e., C. II, s.322.

⁹³Kâsânî, a.g.e., C. II, s. 232.

⁹⁴İbn Abidin, 22; Aydın, a.g.e., 211; Köse, a.g.e., s. 459; Kahveci, a.g.e., s.77.

⁹⁵Şâfiî, a.g.e., C.V, s. 21; İbn Kudâme, a.g.e.,VII, 5; Yaman, a.g.e., s. 41.

⁹⁶İbn Kudâme, a.g.e., C. IX, s.345.

1) Kur'ân-ı Kerim'de evlenme ehliyetine sahip bir kızın velisiz evlenmesi ile ilgili engel teşkil eden bir ayetin bulunmamasını delil olarak kabul ederler.

2) Kur'ân-ı Kerim'deki; *“İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri kendi başlarına (evlenmeksizin) dört ay on gün beklerler. Bekleme sürelerinin sonuna geldiklerinde kendileri hakkında, normal ölçülerde yapıp ettiklerinden size bir sorumluluk yoktur...”*⁹⁷ ayeti ile *“Açıkça izni alınmadan dul kadın, rızası anlaşılmeden bekar kız evlendirilmez.”*⁹⁸ hadisini delil göstererek tam eda ehliyetine sahip bir kadının başka bir alanda tasarrufta bulunması hukuken geçerli olduğu gibi kendi nikâhı üzerinde de tasarrufta bulunma yetkisine sahip olduğu görüşündedirler.

1.1.5.2. Eksik Ehliyetli

Temyiz gücü eksik bulunan veya temyiz gücü bulunup da ergenlik çağına ulaşmamış olan kimseler bu grupta yer alırlar. Ayrıca köleler de bu grupta değerlendirilebilirler. Bu niteliği taşıyanlar ancak velilerinin izniyle evlenebilirler ya da velileri tarafından evlendirilirler.⁹⁹

Bazı İslâm hukukçuları evlilik çağına¹⁰⁰ ulaşmayan çocukları velilerinin evlendirme yetkilerinin olmadığı kanaatinde. Onlar bu görüşlerini, *“Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin”*¹⁰¹ ayetine dayandırmaktadırlar. Onlara göre çocukların evlendirilmesinin câiz olması durumunda bu ayeti nasıl anlamak gerekir.¹⁰² Evliliğin karşılıklı olarak kişilere yüklediği hak ve sorumluluklar, insan neslinin sağlıklı bir şekilde idamesi, eşler arasındaki sevgi ve merhametin hayat boyu devam etmesi açısından önem arz etmektedir. Yeryüzünde Yüce Allah'ın muradı doğrultusunda bir toplum/millet inşa etmenin nüvesi olan aile kurumunu tesis etmek için ayette geçen *“evlilik çağı”* ifadesi çocukların bu döneme ulaşmadan evlenemeyeceklerine işaret yoluyla delâlet etmektedir.

1.1.5.3. Ehliyetsizlik

Temyiz gücüne sahip olmayan kimseler bu gruba girer. Gayr-ı mümeyyiz çocuklar ve akıl hastaları ehliyetsiz kimseler olup velilerinin izni olsa bile kendi

⁹⁷Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/234.

⁹⁸Buhâri, *Nikâh*, 40.

⁹⁹Köse, a.g.e., s.460.

¹⁰⁰Evlilik çağı ergenlik dönemine denk gelip, sosyo-kültürel ve coğrafi yapılarıdaki farklılıklardan dolayı toplumdaki topluma değişebilir.

¹⁰¹Kur'ân-ı Kerim, en-Nisâ, 4/6.

¹⁰²Kahveci, a.g.e., s.73.

irade beyanlarıyla evlenmezler. Ancak belirli şartlar dahilinde velileri tarafından evlendirilebilir diyen hukukçular olmakla beraber, bunların velileri tarafından da evlendirilemeyeceği görüşünü savunanlar da vardır.¹⁰³

1.1.6. VELÂYET

Hukuk dilinde velâyet, başkaları adına bağlayıcı kararlar alma ve bunları uygulama yetkisini elinde bulundurma yetkisidir. Bu yetkiye velâyet adı verilir.¹⁰⁴ Evlilikte velâyet denildiği zaman velinin himayesi altında bulunan kimseleri evlendirmesi anlaşılır. Burada veli tarafından evlendirilmeleri söz konusu olan kimseler eksik ehliyetliler ve ehliyetsizlerdir.¹⁰⁵ İslâm hukukçuları arasında tam ehliyetli olmalarına rağmen kızların evlendirilmesini velilerin izni dâhilinde olması gerektiğini savunanlar da vardır.¹⁰⁶

Hanefi mezhebine göre, kadının nikâh akdi yapmasında veliden onay alınması tavsiye edilir ancak kadın, velisiz nikâh akdi de yapabilir. Aynı zamanda kadın, velisinden nikâh akdine taraf olmasını isteme hakkına da sahiptir.¹⁰⁷ Hanefiler dışında diğer üç mezhebe göre, kadın velisiz nikâh akdi yapamaz. Kadın kendisini ya da bir başkasını temsil etme yetkisine sahip değildir. Velisinden başkasının nikâha taraf olmasını isteme hakkı da bulunmaz.¹⁰⁸

Nikâh, aile ve toplum için yüksek önemi olan bir sözleşmedir. Bu sebeple, sadece erkek ile kadının evlenmek üzere anlaşmaları yeterli görülmemektedir. Her toplum kendi örf, adet, gelenek ve göreneklerine göre bir takım kurallar koymuştur. İslam milleti için de Kur'ân-ı Kerim ve O'nun uygulayıcı modeli olan Hz. Peygamberde (s.a.v.) konuya dair ilke ve kurallar bulunmaktadır. Bu ilke ve kurallar çerçevesinde nikâh konusuna bakıldığında, kadının da maslahatı düşünülerek günümüz için de veliye ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

¹⁰³Köse, a.g.e., s. 461; Kahveci, a.g.e., s.73.

¹⁰⁴Serahsî, a.g.e., C. XVI, s. 124; Aydın, a.g.e.,211; Köse, a.g.e., s. 461; Kahveci, a.g.e., s.80; Hamza Aktan, *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, (Ed. İbrahim Kâfi Dönmez), MÜİFV Yayınları, C. IV, İstanbul 2006, s.2135.

¹⁰⁵Kahveci, a.g.e., s.80.

¹⁰⁶Ebî Hamid el-Gazâlî, *el-Vecîz fî Fıkhi'l-İmâmi 'ş-Şâfiî*, Beyrut, 2006, s. 246.

¹⁰⁷Serahsî, a.g.e.,C. V, s.13.

¹⁰⁸İbn Kudâme, a.g.e., C. VII, s.5.

1.1.6.1. Veliler

Hukukta başkalarının iş ve işlemlerini yürütmek üzere kendilerine velâyet hakkı tanımış olduğu kişilere veli denir.¹⁰⁹ “...üzerinde hak bulunan kimse sefih, zayıf akıllı olur veya kendisi yazmaya güç yetiremiyorsa velisi adalet üzere yazsın...”¹¹⁰ âyetinde geçen veli kelimesi hukuki manada kullanılmıştır. İslâm hukukunda başkalarını evlendirme yetkisini elinde bulunduran veliler iki grupta incelenir: Hususi veli ve umumi veli.

Hususi veli, velâyeti altında bulunan kimseleri evlendirme yetkisine sahip akrabalarıdır. Evlilik akdindeki velâyet sıralaması İslâm miras hukukunda miras dağıtım sıralaması olarak kabul edilen asabe'ye¹¹¹ göre dir.

Umumi veli devlet başkanı veya hâkim'dir. Hususi veli bunmadığı zaman velâyet yetkisi kamuyu temsilen hâkim ya da sultanın eline geçer. Bu anlayışın kaynağında “*velisi olmayanın velisi sultandır*”¹¹² hadisi bulunmaktadır.¹¹³ İslâm hukukçuları velinin hür, akıl-bâliğ ve Müslüman olması gerektiği yönünde görüş birliği içindedirler. Velinin erkek olması Hanefiler dışındakilere göre şarttır.¹¹⁴

1.1.6.2. Nikâhta Velinin Yetkisi

Velinin nikâhtaki yetkisi konusunda genel olarak iki görüşü burada inceleyeceğiz. Birincisi Hanefîlerin görüşüdür ki, tam ehliyetli bir kadın velinin izni olmaksızın evlenebilir. Bu görüşleri ile ilgili “(Kocası ölen kadınlar) Bekleme süresinin sonuna vardıklarında kendileri için ne yaparlarsa yapsınlar, onun size bir günahı yoktur.”¹¹⁵ “...o kadınların kocalarıyla nikâh kıymalarına engel olmayınız...”¹¹⁶ ayetleri ile Hz. Ali (r.a.) şu uygulamasını delil göstermişlerdir. Bir kadın, iznini alarak kızını evlendirmişti. Kızın velileri Hz. Ali'ye (r.a.) gelerek onu şikâyet etmişlerdi. Hz. Ali (r.a.) o nikâhı makbul saymıştı.¹¹⁷ Ancak kadın dengi olmayan biriyle evlenmişse velinin itiraz hakkı vardır. Çünkü böyle bir durumda

¹⁰⁹Serahsî, a.g.e., C. XVI, s. 124; Kahveci, a.g.e., s.81.

¹¹⁰Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/282.

¹¹¹Asâbe, baba tarafından olan yakın demektir.(M. Erdoğan)

¹¹²Ebû Dâvûd, Nikâh, 19.

¹¹³Aydın, a.g.e., 213; Köse, a.g.e., s. 462; Kahveci, a.g.e., s.83-84.

¹¹⁴Aktan, a.g.e., 2137.

¹¹⁵Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/234.

¹¹⁶Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/232.

¹¹⁷bkz., Serahsî, a.g.e., c. V, s.10.

kadın, velisini sıkıntıya sokmuş olur. Dolayısıyla kocanın kadına denk olmasını isteme, velinin en doğal hakkıdır.¹¹⁸

Hanefiler dışındaki¹¹⁹ üç mezhebe göre şu ayet, nikâhta velinin önemini göstermektedir: *“Kadınları boşadığınızda, onlar da bekleme sürelerini tamamladıklarında, aralarında mâkul ve meşrû ölçülerde rızalaştıkları takdirde boşayan kocalarıyla yeniden evlenmelerine engel olmayın...”*¹²⁰ Şâfîlere göre, bakire kızı evlendirme hakkı veliye aittir. Velinin de adil olması gerekir. Kadın dengi olan biriyle evlenmek ister de veli bunu kabul etmezse, velinin nikâh kıyma yetkisi düşer. O zaman nikâhı ya kamu adına yetkili kişi kıyar ya da bir başkasını veli olarak görevlendirir.¹²¹

Nikâhta asıl olan kızların rızasıdır. Kızın rızası alınmadan ebeveynin yaptığı akdin geçerli olamayacağını sahabeden Abdullah b. Bureyde'den rivâyet olunan hadis sarîh bir şekilde açıklamaktadır:

“Bedevi genç bir kız Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna gelip, ‘babam aile şerefini artırmak için beni biraderinin oğluna verdi’ dedi. Hz. Peygamber, ‘eşini seçmen senin elindedir’ dedi. Bunun üzerine kız, ‘şimdi babamın akdini kabul ediyorum; maksadım, bu işin bizim elimizde olduğunu bildirmek ve babamın elinde olmadığını göstermekti’ dedi.¹²²

1.1.7. NİKÂH AKDİNİN ÇEŞİTLERİ

Nikâh akdinin unsurlarından veya şartlarından herhangi birisinin eksik olması durumunda akdin hukuki niteliği ve sonuçları bakımından farklılıklar oluşur. Ancak bu eksik vasıflardan bir kısmı akdin yapısında bir değişikliğe gidilmeden sonradan giderilebildiği halde, bir kısmı akdin yeniden yapılmasıyla giderilebilir. Bazı vasıfların eksikliği hiçbir şekilde telâfi edilemez. Bu açıdan nikâh akdi, Hanefî ve Cumhura göre aşağıda kısaca izah edilecek çeşitlere ayrılmaktadır.¹²³

¹¹⁸Serahsî, a.g.e., C. V, s.13.

¹¹⁹İbn Kudâme, a.g.e., C. VII, s.5; Aydın, a.g.e., 211; Yaman, a.g.e., s.41; Köse, a.g.e., s. 464-468; Kahveci, a.g.e., s.79; Aktan, a.g.e., 2/137

¹²⁰Kur’ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/232.

¹²¹el-Umm, a.g.e., C. V, s.12.

¹²²Buhâri, *Nikâh*, 42; Tirmîzî, *Nikâh*, 18; Malik b. Enes, Muvattâ, *Nikâh*, 25, İstanbul, 1981.

¹²³Kahveci, a.g.e., s.121.

1.1.7.1. Sahih Nikâh Akdi

Nikâh akdinin bütün unsurlarını ve şartlarını barındıran, sonuçları itibariyle hukuki işlerlik kazandıran nikâh akdidir.¹²⁴ Buna göre eşlerin birbirlerinden yararlanmaları, mehir, nafaka, sıhrî hısımlık, nesep ve ölüm halinde karşılıklı mirasçılık gibi nikâh akdinin bütün hukuki sonuçları meydana gelir.

1.1.7.2. Fâsid Nikâh Akdi

Sihhat şartlarında eksiklik bulunan evliliğdir. Örneğin şahitsiz veya ikrah ile yapılan nikâh akitleri geçerlilik kazanmadığından fâsiddir. Fâsid nikâh akdinde tarafların evliliği devam ettirmeleri câiz değildir. Taraflar kendiliklerinden ayrılmazlarsa yetkili makamlar bu evliliğe son verirler.¹²⁵ Dolayısıyla fâsid nikâh, talakla değil fesih ile sonlandırılır.

Hanefi mezhebine göre, böyle bir nikâh akdinden sonra cinsel birleşme meydana gelmişse bazı hukuki neticeler cereyan eder. Mehr-i misil ile mehr-i müsemmadan hangisi az ise kadın onu almaya hak kazanır. En az altı ay, en fazla bir yıl geçtikten sonra çocuğun nesebi sabit olur. Sahih evlilikte olduğu gibi evlilikten doğan akrabalık oluşur. Ayrılmadan sonra kadın iddeti bekler ve bu süreçte koca kadına nafakasını vermesi gerekir.¹²⁶

1.1.7.3. Bâtil Nikâh Akdi

İslâm hukukuna göre, kuruluş şartlarından herhangi biri eksik olan nikâh akdine bâtil nikâh denmektedir. Aralarında evlenme engeli bulunan kişilerin nikâh akdi yapmaları, evlenme ehliyetine sahip olmayan çocuğun kendi başına evlenmesi bâtil nikâh akdinin örnekleri olarak gösterilebilir.¹²⁷ Ancak Ebu Hanife'ye göre, aralarında evlenme engeli bulunanlar evlenmişse, doğacak olan çocuğun babasız kalmaması için bu evliliği batıl değil, fasit nikâh akdi olarak değerlendirilir.¹²⁸

Bâtil nikâh akdindeki eksiklik ana unsurlarda olduğu için böyle bir akdin hiçbir hukuki sonucu ve anlamı olmaz. İsminden de anlaşılacağı gibi yok hükmündedir. Taraflar arasında cinsel birleşme meydana gelmiş olsa bile böyle bir nikâh akdi,

¹²⁴Karaman, a.g.e.,C. I, s. 333.

¹²⁵İbn Rüşd, a.g.e., s.356; İbn Kudâme, a.g.e., C. VII, s.9; Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md. 56-57; Köse, a.g.e., s.469.

¹²⁶İbn Rüşd, a.g.e., s.357; Zuhayli, a.g.e., C. IX, s. 86-88; Köse, a.g.e., s.469; Atar, a.g.e., s. 116.

¹²⁷Yaman, a.g.e., s. 55; Kahveci, a.g.e., s.161.

¹²⁸İbn Kudâme, a.g.e., C. VII, s. 13. Mavsılı, a.g.e., C. III, s. 65-66.

sahih nikâh akdinin sonuçlarından olan mehir, miras, nafaka, nesep, iddet, miras gibi hukuki neticeler doğurmaz.

Bâtıl evlenme akitlerinden birisi “*mut’a nikâhı*” olarak bilinen sözleşmedir. Aralarında evlenme engeli olmayan karşı iki cinsin menfaat karşılığında belli bir süre birbirlerinin cinselliklerinden faydalanmak amacıyla yaptıkları bir akitir. Dört mezhebe göre, bu şekilde yapılan bir nikâh akdi hukuki olarak batıl sayılmıştır.¹²⁹ Böyle bir nikâh Peygamberimizin (s.a.v.) şu hadisiyle yasaklanmıştır:

“*Ey insanlar! Ben size kadınlarla mut’a nikâhı yapmanız konusunda izin vermişim. Şüphesiz Allah bunu kıyamete kadar haram kalmıştır. Kimin yanında mut’a nikâhıyla bulunan bir kadın varsa onu bıraksın...*”¹³⁰

1.1.7.4. Mevkuf ve Gayr-ı Lâzım Nikâh Akdi

İn’ikad ve sıhhat şartları tamam olmakla birlikte nefâz/yürürlük şartlarında noksanlık bulunan nikâh akdi mevkuf nikâh akdi olarak isimlendirilir. Örneğin aklı başında ama bâliğ olmamış çocukların yapmış oldukları nikâh akdi, velilerin izin ve onayına kadar mevkufur.¹³¹ Mevkuf akitler onay verecek kişinin onayından önce fâsid nikâh akdi hükümlerine tâbidirler.¹³²

Diğer şartları tamam olduğu halde lüzum şartlarında eksiklik olan nikâh akdine gayr-ı lâzım nikâh akdi denir. Örneğin tam edâ ehliyetine sahip bir kızın velinin iznini almadan dengi olmayan bir erkekle yapmış olduğu nikâh akdi gayr-ı lâzım diğer bir ifadeyle bağlayıcı olmayan bir nikâh akdidir.¹³³

Hanefi mezhebine göre, gayr-ı lâzım akitlerde cinsel birleşmeden önce fesih hakkı kullanılırsa bu akit hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Ancak cinsel birleşme meydana gelmişse mehr-i misil, nafaka, nesep, iddet, hürmet-i musâhara gibi sahîh nikâh akdine bağlanan sonuçlar meydana gelmiş kabul edilir.¹³⁴ Eğer kadın hamile kalmışsa fesih hakkına sahip olanlar, artık bu haklarını kullanamazlar.¹³⁵

¹²⁹Şâfiî, a.g.e., C. V, s.117; İbn Kudâme, a.g.e., C VII, s. 136; Yaman, a.g.e., s.56; Kahveci, a.g.e., s.161.

¹³⁰Müslim, *Nikâh*, 22.

¹³¹Ebû Zehra, a.g.e., s. 155; Yaman, a.g.e., s.56-57; Atar, a.g.e., s.116; Köse, a.g.e., s.470; Kahveci, a.g.e., s.162.

¹³²Aydın, a.g.e., s. 31.

¹³³Yaman, a.g.e., s.57; Atar, a.g.e., s.116; Köse, a.g.e., s.470; Kahveci, a.g.e., s.163.

¹³⁴Döndüren, a.g.e., s.215; bkz., Kahveci, a.g.e., s. 163.

¹³⁵İbn Rüşd, a.g.e., C. II, s.13; Karaman, a.g.e., s.178.

1.1.9. NİKÂH ENGELLERİ

İslâm hukukuna göre evlenme engelleri sürekli ve geçici evlenme engelleri olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Sürekli evlenme engelleri, ömür boyu süren, ortadan kalkması mümkün olmayan engellerdir. Geçici evlenme engelleri ise ilişki ve durumlara göre ortadan kalkması mümkün olan engellerdir.

1.1.9.1. Sürekli Evlenme Engelleri

Taraflar arasında evlenmeyi ebedi olarak engelleyen durumlardır. Kan akrabalığından kaynaklı evlenilmesi yasak olan akrabalar, evlilikten doğan akrabalık sebebiyle haram olanlar, süt akrabalığı yoluyla evlenilmesi haram olanlar bu gruba girmektedir.

Kur'ân ve sünnetten hareketle kan akrabalığı yoluyla evlenilmesi haram olan kişileri şu şekilde sıralamak mümkündür: Birincisi, kişilerin usulleridir ki; bunlar, annesi, babası, dedesi, ninesi... gibi. İkincisi kişilerin furuuları olup; bunlar, oğlu, kızı, bunların çocukları, çocuklarının çocukları... gibi. Üçüncüsü, anne ve babanın furuu ve bunların çocukları. Dördüncüsü, dede ve ninelerin furuularıdır ki; bunlar, amcalar, dayılar, teyzeler, halalardır.¹³⁶

Evlilik yoluyla meydana gelen akrabalık sebebiyle usulün eşleri, furuun eşleri, hanım usulü ve hanımın furuularıyla nikâh akdi yapmak yasaklanmıştır.¹³⁷

Sahih nikâh akdinin dışında kalmakla birlikte bazı durumlarda da hürmet-i musâhara oluşabilmektedir. Zina, zorla cinsel ilişki, evlilik şüphesiyle birleşmek gibi zevci münasebetin meydana geldiği durumlar örnek verilebilir. Hanefilere göre, bu şekildeki bir birliktelik hürmet-i musâhara oluşturacağından, kadının kızıyla veya annesiyle evlenilemeyeceği gibi, kadın da erkeğin oğluyla ya da babasıyla evlenemez.¹³⁸ Şafiiler, sahîh nikâh akdi dışında meydana gelen birlikteliklerin/birleşmelerin hürmet-i musâhara doğurmayacağı kanaatini taşırlar.¹³⁹

İslam hukukunda süt emmekten kaynaklı sürekli evlenme engeli oluşturduğu hükmünün dayanağı, ...”sizi emziren sütanneleriniz ile sütkardeşleriniz size haram

¹³⁶Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 2/22-23; Buhâri, *Nikâh*, 20; Müslim, *Radâ*, 1.

¹³⁷Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 2/23.

¹³⁸Serahsî, a.g.e., C. IV, s. 229.

¹³⁹Şirâzî, a.g.e.,c.11, s. 2240.

kılındı”, ayeti ile “ *Kan hısımlığından haram olanlar, süt hısımlığından da haram olurlar*” hadisidir.

Bu deliller ışığında süt emen çocuk, süt emzirenin öz çocuğu gibi kabul edilirse, öz çocuk o aileden kimlerle evlenemezse, süt çocuk da onlarla evlenemez şeklinde izah yapılabilir.

İslam hukukuna özgü bir durum olan süt emmeden doğan akrabalık ve bunun evlenme engeli sayılması, 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanununun 92. ve 112. maddelerinde vardı. Ancak henüz yürürlüğe girmeden kanun metninde yapılan bir değişiklikte bu hüküm metinden çıkarılmıştır.¹⁴⁰ Diğer taraftan kan ve evlilik yoluyla gerçekleştirilen akrabayla evlenme engellerini Türk Medeni Hukuku da kabul etmiş ve bu şekilde yapılacak evlenmeleri hükümsüz saymıştır.¹⁴¹

1.1.9.2. Geçici Evlenme Engelleri

Birbirleriyle evlenmelerini muvakkaten bazı nedenlere bağlı olarak engelleyen hususlardır. Ortadan kalkması her zaman için mümkündür. Evli olan veya iddet bekleyen kadınla, iki akraba ile aynı anda evlenmek yasaktır.¹⁴² Ancak kadın iddeti tamamladığında, iki kız kardeşten biriyle olan evlilik sona erdiğinde diğeriyle evlenilebilir.

Bir kimse üç defa boşanmış olduğu bir kadınla, bu kadın bir başka erkekle evlenip bu evlilik sona ermeden tekrar evlenemez. Bu durum Kur’ân-ı Kerim’deki, “*Bundan sonra kadını boşarsa, kadın başka biriyle evlenmedikçe bir daha kendisine helal olmaz. Eğer ikinci koca da onu boşarsa, Allah’ın yasalarını koruyacaklarına inanırlarsa eski karı kocanın birbirlerine dönmelerine bir engel yoktur. Bunlar, bilen kimseler için Allah’ın koyduğu yasalardır*”¹⁴³ ayetiyle düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu’nda ise, boşanmak isteyen eşlerin durumuna hâkim, boşama yerine eşlerin üç yıl ayrı yaşamaları gerektiği yönünde karar verebilir.¹⁴⁴

---

¹⁴⁰Z. Fahri Fındıkoğlu, *İctimaiyet Hukuk Sosyolojisi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1958, C. 3, s.181; Kahveci, a.g.e., s. 93.

¹⁴¹Medeni Kanun, m. 129.

¹⁴²Kur’ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/23-24; el-Bakara, 2/228-234.

¹⁴³Kur’ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/228-230.

¹⁴⁴Medeni Kanun, m. 171.

Bazı özel neden ve şartların oluşmasıyla erkek için birden fazla evliliğe ruhsat veren İslâm hukuku sayıyı dört ile sınırlandırarak¹⁴⁵ beşinci kadınla evlenmenin yolunu kapatmıştır.¹⁴⁶ Çok evlilik bir ilke olmayıp zorunlu şartlar için bir ruhsattır. Kocasının ikinci eş almasını engellemek isteyen kadın, evlenme esnasında üzerine evlenilmemesini şart koşabilir.¹⁴⁷ Osmanlı Aile Hukuku Kararnâmesi bu şartı aynen kabul etmiştir.¹⁴⁸

İslâm hukukuna göre Müslüman olmayan biriyle evlilik yapma hususunda ancak Müslüman erkeğin ehl-i kitap bir gayr-ı müslim kadınla evliliğine izin vermiştir.¹⁴⁹ Müslüman kadının her türlü gayr-ı müslim erkekle evlenmesini yasaklamıştır.¹⁵⁰ Tabiatıyla bu geçici bir durumdur. Gerek erkek gerekse kadın, İslam'ı kabul ederek bu engeli aşması her zaman için mümkündür.

---

¹⁴⁵Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/3.

¹⁴⁶Kahveci, a.g.e.,s.97.

¹⁴⁷Çiğdem, Recep *Mukayeseli Medeni Hukuk*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2012, s.60

¹⁴⁸Hukuk-ı Aile Kararnamesi, md.38.

¹⁴⁹Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/221.

¹⁵⁰Kur'ân-ı Kerim, el-Mümtehine, 60/10.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDENİ HUKUKA GÖRE NİKÂH

2.1.EVLENME KAVRAMI VE EVLENMENİN HUKUKÎ MAHİYETİ

2.1.1.Evlenme Kavramı

Türk Medeni Kanununda evlenme, tam ve sürekli bir hayat ortaklığı kurmak suretiyle cinsiyetleri farklı iki kişinin bir araya gelerek oluşturdukları hukukî bir sözleşme şeklinde tanımlanmıştır.¹⁵¹ Evlenme ile eşler arasında tam anlamıyla bir hayat arkadaşlığı oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ayrı cinsten iki kişinin evlenmesinde amaç, sadece cinsel ortaklık değil, hayatın acı ve tatlı bütün olaylarını içine alan bir “hayat ortaklığı” kurmaktır. Bu itibardır ki, eşler iyi ve kötü günlerinde birbirlerinin yanında bulunacaklar, birbirlerine maddi ve manevi destek olacaklardır.¹⁵²

Evlenme süreklilik ifade eder. Bir takım şartlara veya menfaatlere bağlı olarak sınırlı bir süre için evlilik oluşturulmaz. Bazı imkânlardan yararlanmak maksadıyla, örneğin yurtdışında oturma almak, serbest bir şekilde çalışma ortamı bulmak gibi nedenlerden ötürü muvakkaten anlaşmalı evlilikler yapılmaktadır. Ancak bu tür evlilikler hiçbir surette Medeni Kanunun öngördüğü şekilde bir evlilik değildir.¹⁵³

2.1.2.Evlenmenin Hukuki Mahiyeti

Evlenmenin hukuki mahiyeti ile ilgili başlıca görüşlerden biri sözleşme görüşüdür. Bu görüşe göre, evlenme bir medeni hukuk sözleşmesidir. Çünkü evlenme, bir erkek ile bir kadının hür iradeleriyle kanunun öngördüğü şekle uyarak karşılıklı ve birbirine uygun bir şekilde beyanlarıyla meydana gelir. Bu sözleşmeden ötürü eşlerin birbirlerine karşı bazı hak ve sorumlulukları oluşur. Dolayısıyla evlenme sözleşmesinin tarafları olan eşler diledikleri şekilde kural tespit edemeyecekleri gibi, istedikleri zaman sözleşmeyi sona erdirme hakkına da sahip

¹⁵¹H. VeldetVelidedeoğlu, *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku*, C II, B. 5, İstanbul, 1965, s. 45.

¹⁵²Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 59

¹⁵³Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 59.

değildirler.¹⁵⁴ Bu itibarlardır ki evlenme, kendine özgü özellikler taşıması hasebiyle bir medenî hukuk sözleşmesidir.¹⁵⁵ Yargıtay da evlenmenin bir sözleşme olduğu görüşündedir.¹⁵⁶ Birbirlerine söz vermiş, aralarında sözleşme yapmış olan kadın ile erkek, fıtrata uygun davrandıkları takdirde, 'istediğim gibi yaparım' türünden düşünce ve anlayışlar uygulama alanı bulamazlar. Kaldı ki, Medeni Kanun çerçevesinde yapılan nikâh sözleşmeleri yürürlükte olan hukuka göre işlem görmektedir.

Evlenmenin hukuki mahiyetini açıklamak üzere ortaya atılan ve daha çok Fransız hukukçularının benimsedikleri kurum görüşü, evlenmeyi bir sözleşme olarak kabul etmemektedir. Bu görüş taraftarlarına göre, evlenme bir sözleşme olmayıp bir kurumdur. Zira bir sözleşme yapanlar onun tüm hüküm ve şartlarını serbestçe düzenleyebilirler. Oysa evlilik statüsü emredici hükümlerle düzenlenmiş olup, eşler bu statüde istedikleri değişikliği yapamazlar. Evlenme ile aile denilen bir kurum kurulmaktadır. Bu kurumun kendine özgü menfaatleri vardır, bu menfaatler onu meydana getirenlerin kişisel menfaatlerinden ayırır.¹⁵⁷

Bazı yazarlar evlenmeyi bir sözleşme olarak kabul etmezler; evlenmede bir şart-tasarruf mahiyeti görürler. Bu görüş savunucularına göre, evlenmenin şartları, hükümleri, sona erme sebepleri ve neticeleri ayrıntılı olarak kanun tarafından tespit edilmiştir. Kadın ve erkek birbiriyle evlenmek istediklerini beyan edince, kanunun tayin ettiği statüye girmek arzusunda olduklarını memura beyan ederler ve iradelerinin hükmü daha ileriye gidemez. İrade beyanından sonra irade sahibini evvelce tayin edilmiş olan objektif bir statü içerisine alan tasarruflara idare hukukunda akit veya sözleşme değil, fakat bir şart-tasarruf adı verilir.¹⁵⁸

Evlenmenin hukuki mahiyetini açıklamak üzere değişik fikirler ortaya atılmış olmakla birlikte yaygın ve baskın olan görüş sözleşme görüşü, diğer bir ifadeyle evlenmenin medenî bir hukuk sözleşmesi olduğu fikridir. Evliliğin amacı sağlam bir aile ve hedefi sağlıklı bir neslin inşası olduğuna göre, evlenmenin karşılıklı hak ve

---

¹⁵⁴ Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 60.

¹⁵⁵ Velidedeoğlu, a.g.e., s. 50-51; Selahattin Sulhi Tekinay, *Türk Aile Hukuku*, İstanbul 1990, s. 65.

¹⁵⁶ Yargıtay İçt. Bir. Kar. 14.06.1965, 3/3 RG. 15.07.1965, S. 12049.

¹⁵⁷ Ferit Hakkı Saymen, - Halid Kemal Elbir, *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku*, C. III, İstanbul 1960, s. 70.

¹⁵⁸ Saymen-Elbir, a.g.e., s. 71-72.

sorumluluklar belirleyen bir hukuki sözleşme olduğu fikrinin öne çıkması isabetli olduğu düşünülmektedir.

2.2.EVLENMENİN ŞARTLARI

Evlenmenin meydana gelebilmesi için bir takım şartların ve unsurların bulunması icap eder. Bu nedenle bir erkek ile bir kadının arasında evlilik ilişkisinden bahsedebilmek için gerekli olan şartları *maddi ve şekli* şartlar olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür.¹⁵⁹

2.2.1.Evlenmenin Maddi Şartları

Evlenme bir medenî hukuk sözleşmesi olduğuna göre, evlenecek kişilerin evlenmeye ehil olmaları gerekir. Evlenmeye ehil sayılabilmeleri için de ayırt etme gücü, evlenme yaşı, yasal temsilcinin izni gibi şartların yerine getirilmiş olması muteber bir evlilik için gereklidir.¹⁶⁰

Evvelâ, evlenecek olan kişilerin temyiz gücüne sahip olmaları şarttır. Nitekim Medenî Kanununun 125. maddesi bu durumu açıkça ifade etmiştir: “*Ayırt etme gücüne sahip olmayanlar evlenemezler*”.¹⁶¹ Doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden, faydalıyı zararlıdan ayıramayanların, toplumu meydana getiren aile müessesesini yönetmeleri onlardan beklenemez. Dolayısıyla bu diyalektiği fark edemeyen birinin evlendirilmesi doğru bulunmamıştır.

Yaşın küçüklüğü, sarhoşluk, bunaklık, akıl hastalığı veya zayıflığı gibi nedenler kişinin kalb-i selime uygun hareket etmesini engeller ve temyiz gücünü ortadan kaldırır. Temyiz gücünden yoksun bir kişinin aile hayatı gibi önemli bir kurumu idare ve sevk etmesi mümkün olmadığından ayırt etme salâhiyeti evlenmenin önemli şartlarından biridir.

Temyiz gücünden yoksunluk geçici veya sürekli olabilir. Eğer temyiz gücünden yoksunluk sürekli olursa, kişi hiçbir surette evlenemez. Fakat geçici nitelikte ise önemli olan evliliğin gerçekleşeceği sırada kişinin temyiz gücünün yerinde olmasıdır.¹⁶²

¹⁵⁹ Akıntürk-Karaman, Elbir, a.g.e., s. 61.

¹⁶⁰ Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 62.

¹⁶¹ Akıntürk-Karaman, Elbir, a.g.e., s. 62.

¹⁶² Akipek, Akıntürk, Ateş, *Türk Medenî Hukuku: Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, C. I*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 301.

Kişinin temyiz gücünün yerinde olması geçerli bir evlilik için yeterli bir neden değildir. Aynı zamanda kanunun öngördüğü belli bir yaşa ya da olgunluk seviyesine ulaşmış olması gerekir. İşte bir kimsenin evlilik yapmaya elverişli olduğu yaşa *evlenme yaşı* denir.¹⁶³

Evlenmenin yaş sınırı tespit edilirken genellikle alt sınır için belli bir yaşa ulaşma kanunla tanzim edilir, üst sınır ise insanın doğası gereği muhayyer bırakılır. Dolayısıyla Türkiye’de evlilik yaşı olan 17 yaşında olmakla 75 yaşında olmanın, evlenme ehliyeti açısından aralarında herhangi bir fark yoktur. Evlenme yaşının tespitinde en belirgin faktör olarak insanın fizyolojik gelişimi dikkate alınır. Bunun yanında yerel kültür, iklim şartları gibi faktörler de evlenme yaşı tespit edilirken göz önünde bulundurulması gerekir. Netice itibariyle kişinin ergin yaşı, doğal evlenme yaşı olarak kabul edilmesi daha mâkul görülmektedir. Bunun içindir ki, Medeni Kanun yaptığı son düzenlemeyle erkek ve kadın için evlenme yaşını 17 olarak belirlemiştir.¹⁶⁴

Medeni Kanunda olağan evlenme yaşının yanında bir de olağanüstü evlenme yaşından bahseder ki, doktrinde buna *yargısal evlenme rüştü* de denilmektedir.¹⁶⁵ Olağanüstü evlenme yaşının söz konusu olabilmesi için, evlenecek olan kişilerin geçerli bir mazeretlerinin olması, 16 yaşını doldurmuş olmaları, veli veya vasilerinin hâkim tarafından dinlenmiş olmaları ve evlenme izninin hâkimin kararıyla verilmiş olması gerekir.¹⁶⁶

Kanunun öngördüğü evlenme yaşına gelmiş ve ayırt etme gücüne sahip olan, aynı zamanda kısıtlı da olmayanlar, hiç kimseden izin almaksızın, istedikleri ehil bir kişiyle evlenme sözleşmesi yapabilirler. Çünkü bu kişilerin evlenme ehliyetleri tamdır. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar için aynı şey söylenemez. Bunlar sınırlı ehliyetsizler olduklarından kendi başlarına evlenemezler. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlıların evlenebilmesi, yasal temsilinin iznine bağlıdır.¹⁶⁷ Küçükler, ayırt etme gücüne sahip ve olağan evlenme yaşına ulaştıkları

¹⁶³Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 64.

¹⁶⁴Medeni Kanun, m. 124/I.

¹⁶⁵Saymen-Elbir, a.g.e.,s. 77; Velidedeoğlu, a.g.e., s. 58; Tekinay, a.g.e., s.71.

¹⁶⁶Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 67-69.

¹⁶⁷Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 69.

takdirde ancak anne, baba veya vasilerinin izniyle evlenme sözleşmesi yapabilirler.¹⁶⁸

Medeni Kanun evlenmeye izin verme hakkını anne ve babaya birlikte vermiştir. Bu nedenle anne ve babadan yalnızca birinin izin vermesi yeterli olmayıp, izin ikisi tarafından birlikte verilmiş olması şarttır. Anne ve baba boşanmışlarsa, mahkeme çocuğun velâyet hakkını kime vermişse, onun izin vermesi yeterli olacaktır.¹⁶⁹

Kısıtlıların evlenmeleri de yasal temsilcilerinin, diğer bir ifadeyle vasilerinin iznine bağlıdır.¹⁷⁰ Bu şart bütün kısıtlılar için geçerli değildir. Bir kısıtlının evlenebilmesi için, her şeyden önce ayırt etme gücüne sahip olması gerekir.¹⁷¹ Bu şekilde, ancak ayırt etme gücüne sahip kısıtlılar vasilerin izniyle evlenebilirler.

Ayırt etme gücüne sahip çocuklar ve kısıtlılar yasal temsilcilerinin iznini almadan evlenirlerse, yasal temsilciler “evlenmenin iptali davası” açmak suretiyle bu evliliği sonlandırabilirler.¹⁷²

2.2.2.EVLENMENİN ŞEKLİ ŞARTLARI

Evlenmenin meydana gelmesi için asli şartların yanında bir takım şekli şartların da yerine getirilmiş olması gerekir. Medeni Kanun evlendirme sözleşmesini diğer bütün sözleşmelerden daha sıkı bir şekilde şekli şartlara tâbi tutmuştur. Evlenmenin böyle ayrıntılı bir biçimde şekli şartlara bağlanmasını Prof. Saymen ve Elbir sistematik olarak şöyle belirtmektedirler:

“1.Neslin sağlığı bakımından ve ahlâki düşünceler ile kanunun aralarında evlenmesini istemediği kimselerin evlenmelerine engel olmak.

2.Nişanlıları düşünmeye ve araştırmaya yönlendirmek, kısa zaman sonra bozulacak evlilikler yapılmasını önlemek.

3.Evlenmeye açıklık getirerek evlenmenin korkutma etkisi altında yapılmasına engel olmak.

4.Evlenmeleri tescil ederek gizli evlenmelere engel olmak, doğacak çocukların soy bağıını kesin olarak tespitte imkân vermek.”¹⁷³

---

¹⁶⁸Medeni Kanun, m. 126.

¹⁶⁹Saymen-Elbir, a.g.e.,s. 80; Velidedeoğlu, a.g.e., s. 56; Tekinay, a.g.e., s.66; Akıntürk-Karaman, a.g.e., s.70.

¹⁷⁰Medeni Kanun, m. 127.

¹⁷¹Medeni Kanun, m. 125.

¹⁷²Medeni Kanun, m. 153/I.

2.2.2.1.Şekli Şartlarda Yapılan Değişiklikler

Bu kısımda Medeni Kanunun “Aile Hukuku” bölümü ve 1985 tarihli Evlendirme Yönetmeliği’nde evlenmenin şekli şartları ile ilgili yapılan değişiklikler ele alınıp incelenecektir.

2.2.2.2.Evlenmeden Önceki İşlemler

Birbiriyle evlenmeye karar vermiş olan kişilerin ilk yapacakları iş evlenme başvurusunda bulunmaktır. Evlenme başvurusu ile ilgili hükümler Medeni Kanun ve Evlendirme Yönetmeliği’nde yer almış bulunmaktadır.

Evlendirme Yönetmeliğinin 16. maddesine göre, birbirleriyle evlenecek kadın ve erkeğin, içlerinden birinin oturdukları yerde evlendirme memurluğuna birlikte müracaat etmeleri esastır. Evleneceklerin farklı yerlerde bulunması durumunda, ayrı ayrı müracaatta bulunulur ve durum evlendirme memurlarınca karşılıklı olarak bilgilendirme yapılır.

Yönetmeliğin 17. maddesine göre başvuru bir vekil aracılığıyla da yapılabilir. Bu durumda özel vekâletname çıkarılır ve bu vekâletnamenin evlilik işlerinin yürütülmesi için çıkarılmış olduğunun açıkça beyan edilmiş olması gerekir.¹⁷⁴

Başvuru, evlenecekler tarafından yazılı veya sözlü olarak yapılır.¹⁷⁵ Sözlü olarak yapıldığında, başvuru evlendirme memuru önünde evlenme beyannamesine geçirilerek taraflarca imzalanır.

Evlenme başvurusu, evlendirme işlemleriyle yetkili ve görevli kabul edilen makama yapılacaktır. Medeni Kanun bu yetkiyi, belediye bulunan yerlerde belediye başkanına veya başkanın evlenme işlerine memur ettiği görevliye, köylerde ise muhtarlara vermiştir.¹⁷⁶

Evlenme başvurusunda bulunan erkek ve kadından, evlenmeye ehil olup olmadıklarını ve evlenmelerine engel herhangi bir durumun bulunup bulunmadığını saptamak amacıyla bazı belgeler istenmektedir. Bu belgelerin neler olduğu hem Medeni Kanun hem de Evlendirme Yönetmeliği hükümlerinden çıkarılabilir. Buna

---

¹⁷³Saymen-Elbir, a.g.e., s. 102.

¹⁷⁴Akıntürk-Karaman, a.g.e., s.85-86.

¹⁷⁵Medeni Kanun, m. 135.

¹⁷⁶Medeni Kanun, m. 134/II.

göre evlenecek olanlardan, evlenme beyannamesi, nüfus cüzdanı örneği, sağlık kurulu raporu belgeleri istenir.¹⁷⁷

Evlenme başvurusuna ilişkin evlenme beyannamesini ve eklenen belgeleri alan evlendirme memuru, belgelerin usulüne uygun ve eksik olup olmadığını inceledikten sonra, taraflara başvuru sırasına göre evlenme sözleşmesinin veya törenin yapılacağı gün ve saati bildirir.¹⁷⁸

Evlenmelerine engel durumlarının bulunmadığı ve belgelerinin tam olduğu tespit edilen başvuru sahiplerine istedikleri takdirde, evlenme beyannamesinde bulunan *evlenme izin belgesi* bölümü onaylanarak verilir.

Evlenme izin belgesi alan taraflar, yurt içinde veya yurt dışında evlendirmeye yetkili makam önünde ayrıca bir dosyaya gerek kalmaksızın evlenebilirler. İzin belgesinin geçerlilik süresi verildiği tarihten itibaren altı aydır.¹⁷⁹ Birbiriyle evlenecek olan kadın ve erkeğin evlenmelerine itiraz etme usulü Evlendirme Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“Madde 24- Evlenme dosyası hazırlanırken evlenme gününden önceki günün mesai bitimine kadar ilgililerce, tarafların evlenmeye ehil olmadıkları veya evlenme manilerinden birinin bulunduğunu ileri sürerek evlenmenin yapılmasına yazılı olarak itiraz edebilirler. Evlenme gününde yapılan itirazlar kabul edilmez.

Evlenme manileri dışında bir sebebe dayanarak itiraz dilekçesinde itiraz edenin açık kimliği, adresi ve imzası bulunması şarttır. İtiraz evlenme manilerinden birine dayanıyorsa, bununla ilgili belgelerin dilekçeye eklenmesi veya hiç olmazsa bir maniye dair inandırıcı belgelerin verilmesi gereklidir.

Evlenme mâni sebebi ile yapılan itirazda, itirazın aksini gösterir bir belgenin dosyada bulunması halinde, evlendirme memuru tarafından itiraz derhal reddedilir ve taraflara bilgi verilir.

Evlendirme memuru, usulüne uygun biçimde yapılmış itirazları en geç 24 saat içerisinde taraflara duyurur. 10 gün içinde cevap verilmesini, varsa iddianın aksini gösterir belgelerin gönderilmesini ister, gerekirse ilgili makamlarca bu konuda yazışır. Cevaplar geldikten veya cevap verilmesi için konulan süre dolduktan sonra dosyayı yeniden inceler ve inceleme sonunda;

1.İtirazın yerinde olduğu anlaşılması halinde taraflara ve itiraz edene derhal bilgi vererek

¹⁷⁷Medeni Kanun, m. 136; *Evlendirme Yönetmeliği*, m.20.

¹⁷⁸Akıntürk-Karaman, *Aile Hukuku*, s. 91.

¹⁷⁹Medeni Kanun, m. 139/II; *Evlendirme Yönetmeliği*, m. 22.

evlenme yapmayı reddeder.

2. İtirazın gerçek olmadığı veya mevcut olsa dahi iddia edilen engelin daha sonra hukuki bir işlem ile ortadan kalkmış olduğu tespit edilirse, evlendirme memuru itirazı reddeder.

Sonuç taraflara ve itiraz edene bildirilir ve evlenme işlemi yürütülür. İtiraz eden 10 gün içinde mahkemeden evlenmenin men'i davası açıldığına ve evlenmenin durdurulduğuna dair bir karar getirdiği takdirde evlenme işlemleri muhakeme sonuna kadar durdurulur ve taraflara duyurulur.

Madde 25- Cumhuriyet savcıları mutlak butlan sebeplerinden birinin var olması sebebiyle evlenme akdi yapıncaya kadar evlenmeye itiraz edebilirler.

Evlenme manilerinin bulunduğu yolunda cumhuriyet savcılığına yapılan ihbar Cumhuriyet Savcılığı tarafından ciddi bulunduğu takdirde evlendirme memurluğuna bildirilir. Evlendirme memuru 24. maddede belirtilen usul ve esaslara göre itirazı inceler, itirazı yerinde görmemesi halinde Cumhuriyet Savcılığına bilgi vererek evlenme işlemi yürütülür. Cumhuriyet savcılığınca 10 gün içinde evlenmenin men'i davasının açıldığının bildirilmemesi halinde evlenme akdi yapılır ve sonuç gerekçeli olarak cumhuriyet savcılığına bildirilir.”¹⁸⁰

2.2.2.3.Evlenme Sırasındaki İşlemler (Evlenme Töreni)

Evlenme sözleşmesi ya da nikâh töreni yapılırken uyulması gereken şekli şartların doğuracağı sonuçlar bakımından farklılık arz ederler. Dolayısıyla bu şartları “asli şartlar ve tali şartlar” olmak üzere iki grupta incelemek daha doğru olabilir.¹⁸¹

2.2.2.3.1.Evlenme Töreninin Aslı Şartları

Evlenme töreninin asli şartları ifadesiyle, evlenmenin meydana gelmesi için gerekli ve uyulması gereken şartlardır ki, yerine getirilmediği takdirde evlenmenin butlanına yol açacaktır. Bu şartlar da, “*nişanlıların evlenme iradelerini açıklamaları ve evlenmenin yetkili memur önünde yapılmasından*” ibarettir.¹⁸²

Evlenme, yapısı itibariyle bir medenî hukuk sözleşmesidir. Bundan dolayı evlenme sözleşmesinin gerçekleşebilmesi için kadın ve erkeğin, evlenmeye yönelik irade beyanlarını karşılıklı ve uygun bir şekilde yerine getirmeleri şarttır.

¹⁸⁰Evlendirme Yönetmeliği, m. 24-25.

¹⁸¹Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 95.

¹⁸²Akıntürk-Karaman, a.g.e.. 95.

Evlenme hakkı, kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklardandır. Bu itibarla, evlenecek olan kadın ve erkeğin evlenme sözleşmesi yapılması sırasında bizzat hazır bulunmaları ve evlenme iradelerini aynı zamanda birbiri ardından da açıklamaları şarttır.¹⁸³

Evlenecek olan diğer bir ifadeyle nişanlıların irade beyanlarını herhangi bir şarta veya kayda bağlamamış olması gerekir. Çünkü herhangi bir şart ileri sürmek evlenmenin mahiyetiyle bağdaşmaz.

Evlenme töreninin asli şartlarından biri de evlenme sözleşmesinin, evlenme işleriyle memur kılınmış bir yetkili önünde yapılmasıdır. Medeni Kanun ve Evlendirme Yönetmeliği evlenme sözleşmesinin hangi yetkili memur veya makam önünde yapılacağını sarih bir şekilde açıklamıştır. Buna göre evlenme, belediye başkanı veya başkanın evlenme işleriyle memur ettiği bir görevli ile köylerde muhtar tarafından yapılır.¹⁸⁴

Evlendirme memurunun görev, yetki ve sorumlulukları Evlendirme Yönetmeliği'nde açıkça belirtilmiştir.¹⁸⁵

Hukuken geçerli bir evlilik yukarıda sayılan evlendirme memurları önünde gerçekleşmekle mümkündür. Bunun dışında başka makam ve merciler önünde yapılan evlilik sözleşmeleri yok hükmünde sayılır.

Öte yandan, evlenme törenini gerçekleştirecek resmi memurun iradesinin sağlam ve noksansız olması gerekir. Özellikle evlenme sözleşmesinin yapılacağı sırada evlendirme memurunun, sarhoşluk, akıl hastalığı gibi sebeplerle ayırt etme gücünden geçici veya sürekli olarak yoksun bulunuyorsa veyahut tehditle evlenme törenini yapmaya zorlanmışsa, ortada geçerli bir evlenme söz konusu değildir.¹⁸⁶

2.2.2.3.2.Evlenme Töreninin Tâli Şartları

Evlenme töreninin yapılması esnasında uyulması gereken bazı şartlar vardır ki; bunlar yukarıda incelenen asli şartlar gibi zorunlu olmayıp, ikinci derecede önem taşıyan tâli şartlardır.

¹⁸³Medeni Kanun, m. 142; Evlendirme Yönetmeliği, m. 27.

¹⁸⁴Medeni Kanun, m. 134/II.

¹⁸⁵Evlendirme Yönetmeliği, m. 6-9.

¹⁸⁶Saymen-Elbir, a.g.e., s. 112; Velidedeoğlu, a.g.e., s. 89.

Evlenme töreninin yapılacağı yerle ilgili herhangi bir zorunluluk olmadığı gibi kanunun gösterdiği yerde yapılabilir. Ayrıca evlenecek kişilerin isteği üzerine ve evlendirme memurunun da uygun bulması üzerine başka yerlerde de yapılabilir.¹⁸⁷

Ancak evlenme töreninin yapılması istenen yerde, evlenmenin mahiyetiyle bağdaşmayan veya tarafların irade beyanlarını hür bir şekilde açıklamalarına fırsat tanımaması durumunda evlenme töreni yapılamaz. Bu durumda memur töreni erteler.¹⁸⁸

Evlenme töreni kural olarak mesai saatleri içerisinde yapılır. Ancak taraflar isterlerse, günün farklı saatlerinde veya hafta sonu da yapılabilir.¹⁸⁹

Evlenme töreninin yapılacağı sırada ergin iki tanığın da bulunması gerekir.¹⁹⁰ Ayırt etme gücüne sahip ve ergin olmak ve tanıklık ettiği kişiyi tanımak koşuluyla kadın veya erkek herkes şahit olabileceği gibi,¹⁹¹ evlenecek olan tarafların akrabası olması veya vatandaşlık durumu şahitliğe engel değildir.¹⁹²

Evlendirme Yönetmeliği gereği evlenme töreni, evlendirmeyi gerçekleştirecek memur önünde iki şahitle birlikte evleneceklerin bizzat hazır bulunmasıyla açık bir şekilde yapılması gerekir. Törene davetlinin katılmaması veya kimsenin olmaması gibi nedenlerle evlenmenin gizli yapıldığı anlamına gelmez.¹⁹³ Tam aksine evlenme töreni davetli olan herkese açıktır ve gizli bir şekilde yapılmaz.¹⁹⁴

Evlenme sözleşmesi sözlü bir şekilde yapılır. Evlendirme memurunun yönelteceği sorulara nişanlıların sözle cevap vermeleri şeklinde yapılır.¹⁹⁵

Evlendirme memuru, önceden belirlenen yer ve zamanda evlenecek tarafların ve şahitlerin huzurunda, tarafların evlenmelerine hukuken bir engelin olmadığını söyleyerek her birine ayı ayrı olmak üzere birbirleriyle evlenmek isteyip istemediklerini sorar. Her birinin sözle olumlu yanıt vermesi ve şahitlerin de bunu

---

¹⁸⁷Medeni Kanun, m. 141.

¹⁸⁸Medeni Kanun, m. 26.

¹⁸⁹Evlendirme Yönetmeliği, m. 45.

¹⁹⁰Medeni Kanun, m. 141.

¹⁹¹Evlendirme Yönetmeliği, m. 28.

¹⁹²Köprülü, Kaneti, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989, s. 89.

¹⁹³Evlendirme Yönetmeliği, m. 27.

¹⁹⁴Medeni Kanun, m. 141.

¹⁹⁵Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 100.

doğrulaması üzerine memur, bu evlenmeyi ilân ederek evlenme kütüğüne kaydı geçer, taraflara ve şahitlere imzalatır; kendisi de tarih ve saat yazarak imzalar.¹⁹⁶

Evlenecek olanların işitme engelli olması halinde işaretle, Türkçe bilmeyenlerinde bir tercüman aracılığıyla cevap vermesi mümkündür.¹⁹⁷

2.2.2.4.Evlenme Töreninde Şekle Uymamanın Sonuçları

Evlenme sözleşmesinin gerçekleşmesi esnasında kanunun öngörmüş olduğu şartlara uymamanın doğurmuş olduğu hukuki sonuçlar, şekil şartlarının mahiyetine göre farklılık arzeder. Diğer bir ifadeyle, evlenme töreninin asli şartlarına uymamak ile tâli şartlarına uymamak aynı sonucu meydana getirmez. Dolayısıyla şekil şartlarına uymamanın sonuçlarını bu doğrultuda incelemek gerekir.

2.2.2.4.1.Asli Şartlara Uymama

Evlenme töreninin asli şartları yukarıda da ifade edildiği gibi, evlenmenin geçerli olması için mutlaka yerine getirilmesi ve uyulması gerekli olan şartlardır. Dolayısıyla asli şartlara uyulmamış olması, diğer bir ifadeyle evlenmenin bir memur önünde yapılmamış olması veya evleneceklerin irade beyanlarını aynı anda ve ayrı ayrı bizzat sözle açıklamamış olmaları halinde, evlenmenin gerçekleşmiş olduğundan söz edilemez.¹⁹⁸ Evlenme merasiminin asli şartlarının yerine getirilmemiş olması, hukuken o evliliğin yok hükmünde olması demektir.¹⁹⁹

2.2.2.4.2.Tâli Şartlara Uymama

Evlenme töreninin tâli şartlarının yerine getirilmemiş olmasının hukuki sonucu evlenmenin hükümsüz olması değildir.²⁰⁰ Bu itibarla, evlendirme memurunun önünde yapılan bir evliliğin, kanunun diğer şekil kurallarına uyulmaması nedeniyle butlanına karar verilemeyeceği Medeni Kanun'da açıkça ifade edilmiştir.²⁰¹

2.3.EVLENME ENGELLERİ

Sağlıklı bir evlenmenin meydana gelmesi için bulunmaması gereken bazı şartlar vardır. Bunlara “*olumsuz şartlar*” ya da “*evlenme engelleri*” denir. Bir kısım

¹⁹⁶Medeni Kanun, m. 142; Evlendirme Yönetmeliği, m. 27.

¹⁹⁷Evlendirme Yönetmeliği, m. 27.

¹⁹⁸Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 103.

¹⁹⁹Saymen-Elbir, a.g.e., s. 112; Velidedeoğlu, a.g.e., s. 87-88; Tekinay, a.g.e., s.101; Köprülü-Kaneti, a.g.e., s. 91.

²⁰⁰Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 104.

²⁰¹Medeni Kanun, m. 155.

evlenme engelleri, evlenmenin hükümsüzlüğü sonucunu meydana getirirken, bir kısmı da böyle bir sonuç doğurmaz. Medeni Kanunun 129 ve sonrasındaki maddelerinde düzenlenen evlenme engellerini “kesin evlenme engelleri” ve “kesin olmayan evlenme engelleri” şeklinde ikiye ayırmak gerekir.²⁰²

2.3.1. Kesin Evlenme Engelleri

Kesin evlenme engelleri, evliliğin geçerli bir şekilde yapılması için mutlak olarak bulunmaması gereken hallerdir. Bu hallerden herhangi birinin var olması durumunda, yapılmış olan evlilik en ağır hükümsüzlüğe tabi tutulur ki, bu da evliliğin butlanı demektir.²⁰³ Kesin evlenme engelleri; hısımlık, mevcut evlilik ve akıl hastalığı olmak üzere üç hususta ele alınmıştır.

Aralarında belli derecede akrabalık bağı bulunan kişilerin evlenmesi Medeni Kanun tarafından yasaklanmıştır.²⁰⁴ Medeni Kanun tarafından böyle bir yasağın konulması bazı nedenlerden kaynaklanmaktadır. Aralarında yakın derecede kan bağı bulunan kişilerin evlenmelerine engel olarak, ileride doğacak çocukların sağlık durumları ile ilgili endişelerin var olmasıdır. Çünkü tıp biliminin ortaya koyduğu verilere göre, yakın akraba arasında yapılan evliliklerden doğan çocuklarda çoğu kez zihinsel ve fiziksel engellilikler meydana gelmektedir.²⁰⁵

Kanun koyucuyu yakın akraba arasındaki evliliği yasaklamaya yöneltten nedenlerden biri de, ahlâki düşüncelerdir. Hakikaten, yakın akraba arasında yapılan evlenmeler ahlâki bakımdan hiç de iyi karşılanmamaktadır. Çünkü evlilik aynı zamanda cinsel ilişkiyi de gerektirdiğinden, bir ailenin çok yakın bireyleri arasında yapılan evlilikler toplumun ahlâk anlayışına aykırı olduğu kadar, aile bireyleri arasında da çok ağır sonuçlar doğurabilir. İki kardeşin veya kişinin teyzesiyle evlenmesini göz önüne getirdiğimizde, bu sonuçların ne derece kabul edilemez olduğu başka söze hâcet duymadan ortada olduğu açıktır. Bundan dolayıdır ki, hemen hemen bütün modern hukuk sistemleri yakın akrabalar arasındaki evlenmelere yasak getirmişler, ancak yasak koyarken akrabalığın derecesi bakımından farklı

²⁰² Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 72.

²⁰³ Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 72.

²⁰⁴ Medeni Kanun, m. 129; Evlendirme Yönetmeliği, m. 15.

²⁰⁵ www.jinekolojivegebelik.com/2007/09/akraba-evliliği.html. Erişim Tarihi: 05/10/2016.

ölçüler/esaslar belirlemişlerdir.²⁰⁶ Medeni Kanun bütün akrabalar arasında değil, ancak çok yakın akrabalar arasında evlenme yasağı koymuştur:

“1.Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; amca, dayı, hala ve teyze ile yeğenleri arasında.

2.Kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında.

3.Evlât edinen ile evlâtlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında.”²⁰⁷

Yakınlık derecesini kan ve kayın akrabalığında ayrı ayrı ve farklı şekilde belirlemiştir. Evlat edinmeden doğan akrabalığı da kan ve kayın akrabalığı gibi kesin evlenme engellerinden saymıştır. Ancak Medeni Kanun sütkardeşler arasında herhangi bir evlenme yasağı koymamıştır.

Medeni Kanuna göre, evli olan bir kişinin mevcut evliliği sona ermeyinceye kadar bir başkasıyla evlenmesi mümkün değildir. Zira, ikinci evliliğin yapılmasına izin verilmemekte, mevcut evlilik bu durum için kesin evlenme engeli oluşturmaktadır.²⁰⁸ Medeni Kanun m. 130 hükmü gereğince, *“yeniden evlenmek isteyen kimse, önceki evliliğinin sona ermiş olduğunu ispatlamak zorundadır”*.²⁰⁹ Evlendirme yönetmeliğinde de buna benzer hüküm bulunmaktadır.²¹⁰ Böylelikle bu hükümler Türk Aile Hukukuna tek evlilik(monogami) sistemini getirmiştir. Dolayısıyla yeniden evlenmek isteyen kimse, önceki evliliğinin sona erdiğini ispatlamadıkça evlenemez.

Mevcut evlilik boşanma ile sona ermişse, boşanmış olan çiftten her birisi, boşanma hükmünün kesinleşmesinden sonra başka biri veya boşanmış eşiyle yeniden evlenebilir.²¹¹ Butlan ile ortadan kalkmış bir evlenme, hâkim tarafından iptal edilinceye kadar evliliğin bütün sonuçlarını doğuracağından, eşlerden biri iptal kararı verilip kesinleşmedikçe başkası ile evlenemez.²¹²

---

²⁰⁶ Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 73.

²⁰⁷ Medeni Kanun, m. 129.

²⁰⁸ Medeni Kanun, m. 129/II.

²⁰⁹ Medeni Kanun, m. 130.

²¹⁰ Evlendirme Yönetmeliği, m. 15.

²¹¹ Medeni Kanun, m. 136.

²¹² Medeni Kanun, m. 156.

Önceki evlilik eşlerden birinin ölümü neticesinde sone ermişse, sağ kalan kadın eşin bekleme süresine uyarak, erkek eşin bir süreye bağlı kalmadan yeniden evlenmeleri mümkündür. Yeniden evlenmek isteyen kişinin, önceki eşinin ölüm belgesini evlendirme memuruna ibraz etmek zorundadır.²¹³ Gerçi, Evlendirme Yönetmeliğine göre; “Nüfus kaydında evli görünen bir kişi yeniden evlenemez.”²¹⁴

Eşlerden biri ortadan kaybolup gaipliğine karar verildikten sonra, diğer eşin tekrar evlenebilmesi için mahkemeye başvuruda bulunup evliliğin feshini istemesi ve hâkimin de bunu onaylaması gerekir. Mahkemece evliliğin feshine karar verilmediği müddetçe yeniden evlilik yapılamaz.²¹⁵

Kesin olan evlenme engellerinden biri de akıl hastalığıdır. Medeni Kanunda; “*akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbî sakınca bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla anlaşılmadıkça evlenemezler*” hükmünü içermektedir.²¹⁶ Bu hükümden anlaşılacağı üzere, kural olarak akıl hastalığı kesin evlenme engellerinden biridir. Ancak bu engel bütün akıl hastalarını kapsamamaktadır.²¹⁷ Çünkü tıp verilerine göre, akıl hastalıklarının hepsi ayırt etme gücünü ortadan kaldırmaz. Örneğin, epilepsi ve melânkoli gibi hastalıklar, akıl hastalığı sayıldığı halde bunlara yakalanmış kişiler ayırt etme gücünden hiçbir zaman sürekli olarak yoksun değildirler.²¹⁸

2.3.2.Kesin Olmayan Evlenme Engelleri

Kesin olmayan evlenme engelleri, bir evlenme yapılırken bulunmamaları gerektiği halde, evlenme yapıldıktan sonra o evlenmenin geçerliliğini etkilemeyen durumlardır. Diğer bir ifadeyle yapılan evlenme iptal edilemez. Bu sebeple kesin olan evlenme engelleri için *bozucu evlenme engelleri*, kesin olmayan evlenme engelleri için de *geciktirici evlenme engelleri* denilmektedir.²¹⁹

Kesin olmayan evlenme engellerinden birincisi, bekleme/iddet süresi olup, doğrudan kanunun koyduğu bir süredir ve önceden evli olan fakat evlilikleri sona ermiş olan kadınlarla ilgili bir durumdur. Medeni Kanunun hükmüne göre, *kocasının ölümü sebebiyle dul kalan veya boşanmış olan yahut evliliğinin iptaline hükmedilmiş*

²¹³Medeni Kanun, m. 136.

²¹⁴Evlendirme Yönetmeliği, m. 15/a.

²¹⁵Medeni Kanun, m. 131/I.

²¹⁶Medeni Kanun, m. 133.

²¹⁷Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 79.

²¹⁸Saymen-Elbir, a.g.e., s. 99; Tekinay, a.g.e., s.76.

²¹⁹Bilge Öztan, *Aile Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara 2004, s. 116.

*bulunan bir kadın; ölümden veya boşanma ya da iptal hükmünün kesinleşmesinden sonra başlayarak üç yüz gün geçmedikçe tekrar evlenemez.*²²⁰

Aile kurumunun meyvesi hükmünde olan çocukların geleceği açısından nesebi önemli bir mevzuudur. Türk Medeni Hukuku çocukların nesebinin bir karışıklığa meydan vermesini önlemek için boşanmış veya dul kalmış yahut evliliği iptal edilmiş olan bir kadının azami gebelik süresi olan üç yüz gün geçmeden yeniden evlenmesine izin vermemiştir. Bu süre gözetilmediği takdirde doğan çocuğun yeni yapılmış ikinci evlilikten mi, yoksa ilk evlilikten mi meydana geldiği, anlaşmazlığa neden olabilir. Örneğin, boşandıktan veya dul kaldıktan iki ay sonra evlenen bir kadından altı ay sonra meydana gelen bir çocuğun nesebinin kime ait olduğu noktasında bir keşmekeşlik ortaya çıkar. Dolayısıyla yeniden evlenmek isteyen bir kadının iddet süresini doldurması aile kurumunun sağlıklı işlemesi açısından son derece önemli bir meseledir.

Bekleme süresi olan üç yüz günün başlangıcı, kocanın öldüğü, boşanma veya evlilik iptalinin kesinleştiği gündür. Bununla beraber Medeni Kanun bazı hallerde hâkime bu süreyi tamamen kaldırmak yetkisi tanımakta, bazı hallerde ise bu sürenin kendiliğinden sona ereceğini öngörmektedir.²²¹ Dolayısıyla, boşanmış veya dul kalmış veya evliliği iptal edilmiş bir kadın üç yüz günlük bekleme süresi dolmadan çocuk doğurursa bu süre biter ve kadın artık evlenmek için geri kalan süreyi beklemek zorunda değildir.²²² Diğer taraftan tıbbi imkânlarla kadının önceki evliliğinden gebe olmadığı anlaşılırsa veya evliliği sona eren eşler birbirleriyle evlenmek isterlerse mahkeme bekleme süresini kaldırır.²²³ Neticede soy bağı ile ilgili belirsizlik ortadan kalkmış olur.

Kesin olmayan evlenme engelleri ile ilgili ikinci husus, bulaşıcı hastalıklarla ilgilidir. Ancak Medeni Kanun, tıbbi sakınca bulunan akıl hastalığını evlenme engeli olarak saymıştır.²²⁴ Bunun dışında kalan bazı bulaşıcı hastalıklar (bel soğukluğu,

---

²²⁰Medeni Kanun, m. 132/I.

²²¹Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 80.

²²¹Medeni Kanun, m. 132/II.

²²²Medeni Kanun, m. 132/II.

²²³Medeni Kanun, m. 132/III.

²²⁴Medeni Kanun, m. 133, 145.

cüzam vb.) 1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda evlenmeye engel hastalıklar olarak belirtilmiştir.²²⁵

Bulaşıcı hastalıklardan doğan evlenme yasağı da kesin evlenme engellerinden değildir. Ancak bulaşıcı hastalıklardan herhangi birine yakalandığı halde evlenme yapılmışsa, artık bu evlilik iptal olunamaz.²²⁶

---

²²⁵Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, m.123.

²²⁶Akıntürk-Karaman, a.g.e., s. 82.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KANUNÎ VE DİNÎ NİKÂHIN İKİLEMİ SORUNU

3.1. TARİHSEL SÜREÇ

Evlilik, tarafların birbirleriyle yaptıkları bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin genel anlamda amacı, sağlıklı ve mutlu bir ailenin temelini atmakla beraber şekli şartlarda toplumdan topluma farklılıklar olabilir. Toplumun sosyo-ekonomik ve ruhsal yapısını analiz etmeden, objektif ölçütlerden uzak bir değerlendirmeye, bazı toplumların uygulamalarını ilkel, bazılarını modern diye nitelendirmek hakkaniyetle örtüşmeyen bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Kaldı ki, Kur'ân-ı Kerim'de, Hz. Şuayb'ın (a.s.) Hz. Musa'ya (a.s.) sekiz yıl çalışması karşılığında kızlarından birini onunla evlendireceğini söylemesi,²²⁷ Yüce Allah'ın görevlendirdiği peygamberinin bir uygulamasıdır.

İslâmiyet'ten önce Arabistan'da çeşitli evlenme şekilleri vardır. Nikâh al makt denen evlenme biçiminde kocası ölen kadın, kocasının kardeşine veya yeğenine ait olurdu. Kocasının mirasçısı olan bu kimseler mirastan faydalanmak için kadınla evlenebildikleri gibi onu başkasıyla da evlendirebilirlerdi. Uygulanmasına müsâde edildiği halde, Araplar bu şekilde yapılan evliliği iğrenç olarak değerlendirirlerdi. Geçici süreli ve anlaşmalı denilen *mut'a nikâhı*, bir kişinin kızını veya kız kardeşini başka biriyle evlendirerek, karşılığında onun kızı veya kız kardeşiyile evlenmek suretiyle yapılan *nikâh-ı şigar*, kendi soyunun çocuklarından daha zeki ve cesaretli çocuklarının olmasını isteyen koca, cesaretine ve zekâsına güvendiği bir erkeğin yanına eşini göndermekle isimlendirilen *nikâh-ı istibdat*, iki erkeğin karşılıklı olarak belirli bir süre için eşlerini değiştirmeleri şeklindeki *nikâh-ı bedel*, evlenecek erkekle kızın velisinin anlaşarak yaptıkları *nikâh-ı sahih* İslâmiyet'ten önce Arabistan'da uygulanan evlenme türleri idi.²²⁸ En yaygın olan nikâh-ı sahihe, İslâm dini bazı düzenlemeler getirerek bunu devam ettirdi. Hukuki bir niteliği olmayan ve sağlam bir aile kurulmasını engelleyen diğer evlenme biçimlerini de yasaklamış oldu.²²⁹

²²⁷Kur'ân-ı Kerim, el-Kasas, 28/27-28.

²²⁸Cin, a.g.e., s. 33-38.

²²⁹Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/22; Buhârî, *Nikâh*, 28; Müslim, *Nikâh*, 57; Muvattâ, *Nikâh*, 24;

Hız. Peygamber (s.a.v.) döneminde kadın bir temellüke eşyası gibi olmaktan çıkarılıp bir hak süjesi olarak kabul edilmiştir. Kadının mirastan pay sahibi olması, zorla evliliklerin önüne geçilmesi, çok kadınla evlenmeyi sınırlandırması, mehrin tamamen kadının olması ve kullanmaya yetkili olması, kadınlara iyilik ve tatlılıkla muamele edilmesi, kocanın talak hakkının bazı şartlara bağlanmış olması, kadına bazı hallede boşanma hakkı verilmesi gibi hukuki düzenlemeler dönemin şartları açısından kadın lehine atılmış cesur adımlar olarak değerlendirmek gerekir.

Hız. Peygamber (s.a.v.) nikâh akdinin şahitlerin huzurunda yapılmasını, bazı durumlarda veli izninin bulunmasını²³⁰ ve nikâhın ilan edilmesini şart koyarak evliliğin kuruluş biçimi ile ilgili bazı düzenlemeler getirmiştir.²³¹ Hız. Peygamber (s.a.v.) yaptığı bu düzenlemelerle evlilik akdinin getirdiği sorumlulukları yerine getirmeyi ve tarafların haklarını garanti altına almayı amaçladığı görülmektedir. Hız. Peygamber (s.a.v.) döneminde ve sonraki yakın dönemlerde iki adil şahidin huzurunda nikâh akdi gerçekleştiriliyor ve tarafların haklarının korunması mümkün oluyordu.

Evlenme konusunda Râşit Halifeler döneminden itibaren bazı düzenlemeler yapılmıştır. Hız. Ömer, Müslüman erkeklerin fetih bölgelerindeki ehli kitaptan olan gayrimüslim kadınlarla evlenip Müslüman eşlerini ikinci plana attıklarını görünce, Kur'ân-ı Kerim'de Müslüman erkeklerin ehli kitap kadınlarla evlenmelerine izin verilmesine rağmen, bunu yasaklamıştır. Bu yüzden Hız. Ömer, Medâin Valisi Huzeyfe'den, Yahudi olan karısını boşamasını istemiştir. Huzeyfe Halifeden bunun helal mi, haram mı olduğunu sormuş, Hız. Ömer de, *"Hayır bu evlilik helaldir, fakat ecnebi kadınlar tatlı dilli olup aldaticıdırlar. Şayet siz onlarla evliliği kabul ederseniz, bu kadınlar sizin eşlerinize üstün gelirler"* diye karşılık vermiştir. Bunun üzerine Huzeyfe, karısını boşamıştır.²³²

Hız. Ömer bu icraatıyla, fetihlerden sonra Müslümanlara cazip gelen ve çok yaygınlaşmaya başlayan bu tür evliliklerin önüne geçmek istemiş ve bu kararını uygulamaya, diğer Müslümanlara örnek ve temsil gücü fazla olan valisinden başlamıştır. O, bu kararıyla, Müslüman kız ve kadınları düşünmüş ve onların evlenmelerinin tehlikeye düşmesini önlemek istemiştir. İslâm'ın başlangıcında ehli

²³⁰Ebü 'l-Hasan Ali b. Ömer, ed-Darekutni, *Sünen*, Medine, 1966, 219-220.

²³¹Tirmîzî, *Sünen, Nikâh*, 6; İbn Mâce, *Sünen, Nikâh*, 20.

²³²Hayri Erten, *Hız. Ömer Döneminde Sosyal Yapı ve Değişme*, Marife C.1, S.1, s.184-185.

kitaptan olan kadınların sayıca az olmaları sebebiyle, onlarla evlenilmesinde Müslüman kadınlar açısından bir endişe yoktu. Fakat fetihler ile ehli kitap kadınların çoğalması ve bunların Müslüman erkeklere daha cazip gelmesi, Müslüman kadınların evlenememe veya evliliklerinin sarsılma endişesini gündeme getirmiştir. Bunun yanında ehli kitapla evliliklerin artması, birçok ailede, çocuğun eğitilmesi ve toplumsal hayata katılmasında etkin olan kadının gayrimüslim olmasına neden olacaktır.²³³

Bu uygulama, bir haksızlık veya zarar olması durumunda ya da kamu yararı göz önünde bulundurularak, devlet otoritesince, evlilik konusunda idari bir sınırlama yapılabileceğini bize göstermektedir.

İlk dönem uygulamalarında şahitsiz ve ilansız, yalnızca iki tarafın karşılıklı rızaları ve irade beyanları ile yapılan evlenme akdinin sahih ve geçerli olmadığını, Hz. Ömer döneminde cereyan eden şu olay bize göstermektedir. Hz. Ömer zamanında bir kadının komşusu, yabancı bir şahsın sürekli kadının evine gidip geldiğini görünce adamın zina ettiğini düşünerek Hz. Ömer'e şikâyetle bulunur. Hz. Ömer bu şahsı çağırıp durumu sorar. Şahıs, kadınla az bir mehir karşılığında evlendiğini ve bu evliliği gizlediğini öğrenince, Hz. Ömer şahitlerin kimler olduğunu sorar. Adam şahitlerini gösterince Hz. Ömer şahsa herhangi bir ceza uygulamaz, ancak bu nikâhın ilan edilmesini emreder.²³⁴

Hz. Ömer de sadece bir erkek ve kadının şahitliğinde kıyılmış nikâhı "*gizli nikâh*" olarak ifade etmiş, bu tür şeylere tevessül edenleri taşla tutmak suretiyle idam edeceğini (recm) söylemiştir.²³⁵

Yine aynı şekilde iki adil insanın şahitliği, Ebu Hanife ve İmam Şâfiî'nin yaşadığı dönemlerde akdin tespiti ve tarafların haklarının korunması için yeterliydi. Tarafların boşanmaları veya aralarında herhangi bir ihtilafın çıkması durumunda, kamu otoritesini temsil eden mercii bu şahitlerin beyanına itibar ediyordu. Çünkü

---

²³³Erten, a.g.e., s.185; İbrahim Paçacı, *Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku* (Evlenme Boşanma Örneği), İHAD, S.11, 2008, s. 69.

²³⁴Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah İbnu'l-Arabî (543/1148), *Aridatü'l-Ahfezi*, I-XIII, Beyrut ts., IV, 309.

²³⁵Muvattâ, *Nikâh*, 11.

akdedecek din adamı her durumda evlenmeye mani bir durumun var olup olmadığını kontrol ehliyetine sahip olamayacağı gibi esasen kazaî bir karar da veremeyeceğinden bu karar ileride tekrar kolaylıkla dava ve ihtilaf konusu olabilecektir. İşte bütün bunlara mani olabilmek için taraflar önce hâkime başvurmakta, oradan aldıkları bir izinameyle umumiyetle buldukları mahallenin imamı huzurunda nikâhlarını kıydırmaktadırlar. Bu yönde bir tatbikat kadı tarafından kıyılmayan nikâhlarda da devlet kontrolünün kaybolmadığını, bunlarında netice itibariyle devleti temsil eden kadının kontrolünde kıyıldığını göstermesi bakımından önemlidir.²³⁹

Aynı şekilde, Yıldırım Bayezid döneminde ilk defa mahkeme harçları tespit edilirken nikâh ve nikâh izni için on iki akçe belirlenmesi de bunun göstergesidir. Zira yapılmayan bir muamele için harç tespit edilmesi düşünülemez.²⁴⁰

Osmanlı Devletinde nikâhların, ya mahkemede bizzat kadı tarafından veya kadı izniyle bir din adamı tarafından ne ölçüde kıyıldığına gelince, bu hususta kesin bir oran vermek zordur. Bir kısım nikâhların kadının izni dahi aranmaksızın kıyıldığını kabul etmek gerekir. Zira belirtildiği gibi nikâha hâkimin veya onun izniyle bir din adamının iştiraki hukuken zaruri değildir. Fetva mecmuaları bu noktayı ısrarla belirtmişlerdir. Bu yüzden kadı izniyle nikâh kıyma uygulamasının zaman zaman gevşediği ve kadı izni olmadan da nikâh kıyıldığı görülmektedir. Fakat bu durum da nikâhların gelişigüzel akdedildiği manasına gelmez. Öyle anlaşılıyor ki kadıdan izin alınmasa dahi nikâhlar yine bir din adamı tarafından kıyılmakta ve din adamları da nikâh kıyarken nikâhın şartlarını gerçekleştirip gerçekleştirmediğini kontrol etmekte ve kıymış oldukları nikâhları bunun için ayırdıkları deftere tarafların, şahitlerin isimlerini ve mehrin miktarını da belirterek kaydetmekte idiler. Bu da din adamlarının kıydıkları nikâhlarda belirli bir düzen ve intizamın var olduğunu ortaya koymaktadır. Ama yine de bu tür nikâhları asgariye indirmek için şöyle bir tedbir getirilmiştir: Kadı huzurunda veya kadı izniyle kıyılmayan nikâhların varlığıyla ilgili bir ihtilaf mahkemeler tarafından dinlenmez olmuştur. Böylece kadı izinsiz nikâhlar

---

²³⁹Aydın, a.g.e., s. 90.

²⁴⁰Paçacı, a.g.e., s. 70.

geçerli kabul edilmekle birlikte, nikâhın varlığıyla ilgili bir ihtilaf vukuunda taraflar ihtilafi mahkemeye intikal ettiremez olmuşlardır.²⁴¹

336/1917 tarihli HAK ile evlenmeler kanuni olarak düzenleme altına alınmıştır. Bu düzenlemede, evlenmek için mahkemeden izin almanın gerektiği görülmektedir (Madde 58). Ayrıca evlilik yaşına bir sınır getirilmiş, velilerin yetkileri kayıt altına alınmıştır. Kararnamenin 4. maddesinde, evlenme yaşı (nikâh ehliyeti) erkeklerde 18, bayanlarda 17 olarak kabul edilmiş; bu yaşı tamamlamadan evlenme talebinde bulunan kişilere, bâliğ olduklarını ispat etmeleri ve velilerinin izni olması halinde mahkeme izni verilebileceği belirtilmiştir (Madde 6, 7). Kararnamenin 7. maddesiyle on iki yaşını tamamlamamış erkek çocuk ile dokuz yaşını tamamlamamış kız çocukların hiçbir kimse tarafından evlendirilemeyeceği hükmü getirilmiştir.²⁴²

Türkiye’de 1926 tarihinde Türk Medeni Kanunu’nun kabulü ile nikâh akdinin geçerli kabul edilmesi için, akdin devletin izin vermiş olduğu resmi bir görevli tarafından gerçekleştirilmesi gerekir.²⁴³ TMK’nın kabulünden bu yana doksan iki yıl geçmiş olmasına rağmen TMK’nın evlenmeye ilişkin bazı hükümleri tam olarak benimsenememiştir.

TMK halk tarafından imam nikâhı ya da dini nikâh olarak adlandırılan nikâh uygulamasını kaldırarak yerine resmi nikâhı getirmiştir. Ancak resmi nikâh tam olarak benimsenmediği için resmi nikâh olmadan veya resmi nikâhla beraber imam nikâhı uygulaması sorunsal günümüze kadar süregelmiştir.

3.2.HUKUKİ NİTELİK AÇISINDAN

Hukuk ve hukuka konu olan olgu ve olaylar devletlerin/toplumların değişik evrelerden geçmesine bağlı olarak dinamik bir yapıya sahiptir. Toplumların siyasal, sosyal, kültürel yapılarında meydana gelen değişimler, devletlerin, hukuki iş ve işlemlere (müspet-menfi) yeni düzenlemeler getirmeleri kaçınılmaz kılar. Türkiye’de Cumhuriyet dönemine geçişle beraber aile hukukunun yapısında ciddi değişiklikler yapılmıştır. Toplumun uyguladığı nikâh akdinin kanuni güvenceden ve devletin kontrolünden yoksun bırakılması beraberinde birçok problemin ortaya çıkmasına

---

²⁴¹Aydın, a.g.e., s. 92-4.

²⁴²Paçacı, a.g.e., s. 71.

²⁴³ Medeni Kanun, m. 141/II.

neden olmuştur. Neticede toplum dini/imam/örfî nikâh olarak adlandırdığı akitten, hukuki güvence olmadığı halde, vazgeçmemiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu Aile Yapısı Araştırması 2006 raporu araştırma verilerine göre²⁴⁴ Türkiye’de resmi nikâh imam nikâhı şeklinde üç farklı uygulama görülmektedir:

“1.Resmî nikâh ile birlikte imam nikâhı yaparak evlenme: Türkiye’de resmi nikâhla birlikte imam nikâhının da gerektiğini belirten kişilerin oranı % 85,9’dur.

2.Sadece resmî nikâhla evlenme: Evlenenlerin % 9,7’si sadece resmî nikâhı tercih etmişlerdir.

3.Resmî nikâh olmaksızın sadece imam nikâhı ile evlenme: Aynı araştırmalarda sadece imam nikâhıyla evlenenler % 3,7 olarak tespit edilmiştir.”

Resmi nikâhın tek başına kabul görmeyişi ve resmi nikâhla birlikte imam nikâhının da zorunlu olarak görülmesinin sebeplerini analiz etmek tezimiz açısından önem arz etmektedir.

Evlilik sözleşmesine yüklenilen mana itibariyle resmi nikâhla dini nikâh ya da imam nikâhı olarak da bilinen gayr-ı resmi nikâhın farklı olduğu söylenmektedir. Diğer bir ifadeyle dini nikâhın ibadet yönünün bulunduğu ancak resmi nikâhta böyle bir özellik olmadığı için toplum nezdinde sadece resmi nikâhın yeterli olmadığı düşüncesi yaygındır. Dolayısıyla her iki nikâhın bu açıdan karşılaştırılmasının yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

3.2.1.Kanunî Nikâh

Türk Medeni Kanunu’nda nikâh akdi bir medeni hukuk sözleşmesidir. Herhangi bir dini törenin yapılması veya dinsel nitelik kazanması için bir uygulama söz konusu değildir. Evlendirme memuru ve iki şahidin huzurunda nikâh akdi gerçekleştirilir.

Medeni Kanunda bu anlayış açık bir şekilde ifade edilmektedir: *“Evlenme töreni, evlendirme dairesinde evlendirme memurunun ve ayırt etme gücüne sahip ergin iki*

²⁴⁴<http://www.ailetoplum.gov.tr/upload/athgm> (Erişim Tarihi: 08.12.2016)

*tanığın önünde açık olarak yapılır”.*²⁴⁵ “*Evlenmenin geçerli olması dinî törenin yapılmasına bağlı değildir”.*²⁴⁶

Resmi nikâhla yapılan evliliklerde dini merasimlerin yapılmaması onun ibadet niteliği kazanmadığını ifade etmek zorlama bir yorum olur. Hz. Peygamberin (s.a.v.) evliliği teşvik edici sözleri mutlak anlamda bütün sahîh evlilikleri kapsamaktadır.²⁴⁷ Ayrıca resmi nikâh, dini nikâh şeklindeki kavramsallaştırma İslam Fıkhnın temel kaynaklarında olmayıp sonraki zamanlarda ortaya çıktığı bilinmektedir. Nikâh bir hukuki muamele olup bunun gerekleri yerine getirildiği zaman hayırlı amel sonucunu doğurur. Dolayısıyla İslam fıkhnında nikâh için gerekli şartlar, medeni hukukun nikâh akdinde de gerçekleşiyorsa, bunu dinden bağımsız düşünmek ne derece doğrudur? Resmi nikâhla yapılan akitler şahitler huzurunda ilan edilip kayıt altına alınarak sonuçları itibariyle de hukuki nitelik kazanmış oluyor. Nikâh akdinin tarihsel sürecine baktığımızda nikâhın resmi/kanuni ya da dini şeklinde bir ayrıma gidilmesi nikâhın şartlarından ziyade dönemin hâkim siyasal düşüncesinin rol oynadığını söylemek mümkündür.

3.2.2.Dinî Nikâh

İslâm hukukunda nikâh akdinin fıkhn sistematiği içerisinde kendine özgü hususiyetleri bulunmaktadır. Medeni Kanunun İslâm Hukukunun bu yönüne yakın olduğu söylenebilir. Kur’ân-ı Kerim’de ehl-i kitapla evlenmenin mümkün olduğuna dair âyetlerin olması nikâhın hukuki bir akit olma özelliğini ön plana çıkarır. Bununla birlikte nikâh akdinin diğer akitlere göre dini motiflerle süslenmiş özel bir yönünün olduğu bir gerçektir.²⁴⁸ Nikâhın ibadet boyutunun mu akit tarafının mı öncelikli olduğu fıkhn kitaplarında tartışılan bir konu olup bazı gerekçelere dayandırılmaktadır:

1. Bazı fıkhn kitaplarında²⁴⁹ nikâh konusunun ibadet ile muamelat bölümleri arasında yer alması, nikâh akdinin bir yönüyle ibadet diğer bir yönüyle hukuki bir işlem olmasıyla izah edilmiştir. Bu yönüyle medeni nikâhtan farklıdır.

²⁴⁵Medeni Kanun, m. 141.

²⁴⁶Medeni Kanun, m. 143.

²⁴⁷CemilLiv, *İslâm Aile Hukukunda Evlilik Akdinin ve Boşanmanın Tescili*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2014, s. 123.

²⁴⁸Liv, a.g.e, s. 124.

²⁴⁹İbnRüşd, a.g.e., s.343.

2.Nikâh insanları haramdan sakındırma, neslin muhafazası ve toplumsal rollerin dengelenmesi gibi birçok maslahatı içinde barındırdığından ibadet olarak telakki edilmiştir.²⁵⁰ Hz. Peygamberden (s.a.v.) rivâyet edilen, “*Nikâh benim sünnetimdir, sünnetimden yüz çeviren benden değildir*”²⁵¹; “*Evlilikte sadaka sevabı vardır*”²⁵² şeklindeki hadisler nikâhın ibadet yönünün olduğunu göstermektedir.

3.Hz. Peygamberin (s.a.v.) “*nikâhı ilan ederek mescitlerde yapın, nikâh olduğunun anlaşılması için de def çalın*”²⁵³hadisiyle nikâhın toplu yerlerde ilan edilmesi şeklindeki tavsiyesi de nikâhın ibadet olarak anlaşılmasına delil gösterilebilir.

Nikâhın ibadet özelliğini taşıması onun devletin kontrolünde kısılmasına engel teşkil etmemektedir. Tam aksine bu özellik evlenecek kişileri ve devlet yetkililerini İslâm’ın hedeflerini gerçekleştirmede tedbirler almaya ve yol göstermeye yardımcı olacaktır. Nikâhla birlikte taraflara bir takım haklar ve sorumluluklar yüklenir. Bunlar hem ferdi hem de toplumu ilgilendiren sorumluluklardır. Bu aynı zamanda nikâhın hukuki yönüne işaret eder. Dolayısıyla Müslüman bir kişinin yapması gereken nikâhın hem ibadet hem de hukuki yönünün gereklerini titizlikle yerine getirmektir.²⁵⁴

3.3.UNSURLARI BAKIMINDAN

İslâm hukukuna göre nikâh akdinin hukuken geçerli olabilmesi için yerine getirilmesi gereken şartlar resmi nikâh akdinde olmadığından toplum içinde resmi nikâhın yeterli olmadığı anlayışı ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle resmi nikâh akdi yapılırken yerine getirilmesi gereken şartlar, İslâm hukukunda nikâh akdi için gerekli görülen şartları kapsamamaktadır. Dolayısıyla İslâm hukukuna göre böyle bir nikâh akdinde evliliğin şartları tam olarak yerine gelmediğinden akdin geçerli olmadığı anlayışı gelişmiştir. Bu anlayışın resmi nikâhta eksik olduğu iddia edilen şartlar açıklanmaya çalışılacaktır.

3.3.1.Şahitlik Açısından Kanunî Nikâh ve Dinî Nikâh

İki nikâh arasındaki en büyük fark şahitlik noktasındadır. Hem Medeni kanunda hem de İslâm hukukunda şahitlerin varlığı nikâhın şartlarındandır/unsurlarındandır.

²⁵⁰Liv, a.g.e., s. 124.

²⁵¹Buhârî, *Nikâh*, 1; Müslim, *Nikâh*, 5.

²⁵²Müslim, *Nikâh*, 53

²⁵³Tirmizi, *Nikâh*, 6.

²⁵⁴Liv, a.g.e., s. 125-126.

Ancak şahitlerde aranan vasıflar bakımından arada fark olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi, şahitlerin adalet vasfı; ikincisi ise şahitlerin cinsiyeti meselesidir.

3.3.1.1.Adalet Vasfı

Kur'ân-ı Kerim adalet vasfını şahitlerde bulunması gereken bir özellik olarak bahseder.²⁵⁵ Şahitlikteki adalet kavramıyla ana-baba ve yakınların aleyhine bile olsa doğru tanıklık etmeyi, nefis ve heveslere uymamayı,²⁵⁶ gördüğünü söyleme,²⁵⁷ gerçekleri gizlememe,²⁵⁸ haddi/ölçüyü aşmama ve haksızlık yapmamaktır.²⁵⁹ Dolayısıyla şahitlikte adaletli olmak/gerçeği çarpıtmamak Kur'âni bir ilke olarak bütün hukuki konularda yerini almıştır. Fâsık birinin getirdiği haberi reddetmeyip bunun araştırılmasını istemesi²⁶⁰ gerçeği ortaya çıkarmanın yollarını kapatılmaması gerektiğine yaptığı vurgu açısından önemlidir. İslâm Hukukuna göre şahitlerin belli seviyede adil olmaları gerekir.²⁶¹

Mezhepler arasında şahitlerin adalet vasfına haiz olmaları hususunda farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Çoğunluk şahitlikteki adalet vasfının olmasını zorunlu bulurken, Hanefî mezhebinde şahitlik mahkeme huzurunda eda ediliyorsa adalet vasfı gerekli görülmemiş; olayın görülmesi, duyulması ve iyice tespit edilmesi anlamındaki tahammül şahitliğinde adalet vasfı gerekli görülmemiştir.²⁶² İmam Şafî'ye göre iki şahidin bulunması hem ilan hem de akdin makbuliyeti için olduğundan nikâh şahitlerinde adalet vasfı gereklidir. Şafiiler bu görüşlerini “...İçinizden iki adil şahit getirin...” âyeti²⁶³ ile “*Veli ve iki adil şahit olmadan nikâh olmaz*”²⁶⁴ rivâyetine dayandırırılar. İmam Ebû Hanîfe'ye göre iki şahitten maksat evlenmeyi ilan ve halka duyurmak olduğundan fâsık olan iki şahidin huzurunda da nikâh akdi caizdir.²⁶⁵ Hanefîlere göre asgari adalet, velâyet ehliyetini taşıyabilecek özellikte olmalıdır.²⁶⁶

²⁵⁵Kur'ân-ı Kerim, et-Talâk, 65/2.

²⁵⁶Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/135.

²⁵⁷Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/15.

²⁵⁸Kur'ân-ı Kerim, el-Maide, 5/106.

²⁵⁹Kur'ân-ı Kerim, el-Maide, 5/107.

²⁶⁰Kur'ân-ı Kerim, el-Hucûrat, 49/6.

²⁶¹İsmail Köksal, *Uygulamadaki Resmî ve Dini Nikâhların Fıkhi Yönü*, Bilimname, XVI, 2009/1, s.34.

²⁶²Serahsî, a.g.e., c. V, s.31; Şirâzî, a.g.e., c. II, s.436; İbn Kudâme, a.g.e. c. VII,s.10.

²⁶³Kur'ân-ı Kerim, et-Talâk, 65/2.

²⁶⁴Buhârî, *Nikâh*, 36; Ebû Dâvûd, *Nikâh*,19.

²⁶⁵İbn Rüşd, a.g.e., s.356.

²⁶⁶Karaman, a.g.e., s.268-269.

Nikâh konusundaki şahitlik olayın görülmesi, duyulması ve iyice tespit edilip incelenmesi anlamındaki tahammül şahitliğidir. Resmi nikâh kayıtlara geçtiğinden şahitlerin yalan söyleme gibi bir lüksleri yoktur. Bütün bu gerekçeler incelendiğinde resmi nikâhta adalet vasfı sorunu var diye bu nikâhı eksik kabul etmek doğru gözükmemektedir.²⁶⁷ Ancak dini nikâh olarak adlandırılan imam nikâhı kayıtlara geçmediğinden ya da beşeri ilişkileri denetleyen bir mercii bulunmadığından şahitlikteki adalet sorunu kendini iyice hissettirmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması için şuna da değinmekte fayda vardır. Müslüman olduğu iddiasını taşıyan bir kişinin nihai olarak kendisine karşı sorumlu olduğu varlık, Hakim-i Mutlak olan Allah'tır. O, insanoğlunu bütün yapıp ettiklerinden dolayı hesaba çeker ve hesabı seri olandır. Ancak mutlak adalet sahibi olan Allah, insanların bu dünyadaki münasebetlerini düzenleyen hukuki kurallar ve yaptırımlar vazetmiştir.

3.3.1.2.Şahitlerin Cinsiyeti

Kanuni ve dinî nikâhta şahitlerin varlığındaki ittifakın yanında kimlerin şahit olabileceği noktasında ihtilaf mevzu bahistir. Medeni Kanuna göre kadınlar da erkekler gibi şahit olabilirler.²⁶⁸ Dolayısıyla şahitlikte erkek ile kadın arasında bir fark yoktur. Ayrıca şahitlerin Müslüman olup olmaması da önemli değildir. İslâm hukukuna göre şahitlerin erkek olması ya da bir erkek iki kadın olması gerekir.²⁶⁹ İki hukuk sistemi arasındaki bu farklılık nedeniyle resmi nikâh akdi yapan kişilerde akdin geçerliliği noktasında bozukluk meydana gelmektedir. Bu nedenle şahitlerin cinsiyeti konusunda İslâm Hukuk Tarihi'nde oluşan değerlendirmelere yer vermek konumuz açısından önem arz etmektedir.

İmam nikâhı yaparken şahit bulunduranlar, şer'i ölçüleri yerine getirseler bile böyle bir şahitliğin hem kamuoyu hem de kamu otoritesi önünde bir geçerliliği olmadığını bilmektedirler. Dolayısıyla şahitlik yoluyla korunması gereken maslahatın olmayacağını herkes bilmektedir. Bu yönüyle de imam nikâhı ile resmi nikâh arasında ciddi farklar olduğu görülmektedir.²⁷⁰

²⁶⁷Liv, a.g.e., s. 129.

²⁶⁸Cin, a.g.e., 312.

²⁶⁹Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/282.

²⁷⁰H. Yunus Apaydın, *Nikâh Akdinin Mahiyeti ve İmam Nikâhı Uygulaması*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 9, Kayseri 2000, s. 378.

3.4.Kanunî Nikâh ve Dinî Nikâhın Değişik Açılardan Karşılaştırması

3.4.1.Veli Açısından

Türk Medeni Kanunu'nda kısıtlılar ile on yedi yaşını doldurmamış olan kadın ve erkeğin yasal temsilcileri olmaksızın nikâh akdi yapılamaz. Bunun dışındaki evliliklerde velinin izin ya da onayı aranmaz.²⁷¹ İslâm Hukuku'nda ise evlilikte velâyet konusu üzerinde çokça tartışılan meselelerden biridir. Kadının velisi olmadan evlenebileceği görüşünün yanında, kadının velisi olmaksızın evlenemeyeceği görüşü çoğunluk tarafından dile getirilmiştir. İki hukuk sistemi arasındaki bu farklılık nedeniyle resmi nikâh akdini yapanlar sonrasında imam nikâhı olarak isimlendirilen dini nikâh akdini de yapmaya yönelmektedirler.

Hanefî mezhebine göre²⁷² hür, akıl, baliğ ile dul kadınlar velinin izni olmaksızın evlenebilirler. Ancak mehrin kendi emsallerine göre aşağıda olmaması ve tarafların denk olması şart koşulmuştur. Aksi halde kadının hamileliği ortaya çıkmadıkça ve doğum yapmadıkça veli yapılan evliliğe itiraz edebilir. Bu görüş sahipleri âyet ve hadislerle savunduklarını temellendirmeye çalışırlar. Mesela;

“Bundan sonra kadını boşarsa, kadın başka birisiyle evlenmedikçe bir daha kendisine helâl olmaz”²⁷³; “İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler kendi kendilerine dört ay on gün beklerler; müddetleri sona erdiğinde, onların kendi haklarında uygun şekilde yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur”²⁷⁴ ve “Peygamber nikâhlanmayı dilediği takdirde müminlerden ayrı, sırf sana mahsus olmak üzere kendisinin mehrini Peygambere hibe eden mümin kadını almanı helal kılmışızdır”²⁷⁵

Bu âyetlerde nikâh fiilinin kadınlara izafe edilmiş olması nikâh akdinde yetkilerinin olduğuna işaret etmektedir. Şayet kadınlara böyle bir yetki verilmemiş olsaydı, nikâh fiili kadınlara değil, velilerine izafe edilirdi.²⁷⁶

Hz. Peygamberden (s.a.v.) nakledilen, “*Velinin dul kadın üzerinde bir yetkisi yoktur*”; “*Bekar kız evlendirilirken veliden izin alınır..., velinin izni ise*

²⁷¹Medeni Kanun, m. 126-128. Hâkim, velinin itirazını dinledikten sonra haklı bir gerekçe olmadığına kanaat getirdiği takdirde kısıtlı ve on yedi yaşını doldurmamış olan erkek ve kadının evlenmesini onaylayabilir.

²⁷²Saffet Köse, *İslâm Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet*, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, sy. 2, Konya 2003, s. 101.

²⁷³Kur’ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/230.

²⁷⁴Kur’ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/234.

²⁷⁵Kur’ân-ı Kerim, el-Ahzab, 33/50.

²⁷⁶Liv, a.g.e., s. 133-134.

*susmasıdır*²⁷⁷, gibi rivâyetler ile Hz. Peygamberin (s.a.v.) Ümmü Seleme (r.a.) ile evliliği²⁷⁸ nikahta kadının yetkisinin olduğuna, bu konuda velinin herhangi bir yetkisinin olmadığına delil olarak gösterilir.²⁷⁹

Hız. Aişe'den (r.a.) rivâyet edilen şu haber de bu görüşün delilleri arasında gösterilir: “*Ensar'dan Hizam kızı Hansa Hz. Aişe'ye (r.a.) gelerek, “Babam aile şerefi için beni zorla amcamın oğluyla evlendirdi, oysa ben bu evliliği istemiyorum” dedi. Hz. Aişe (r.a.) ona Allah Rasulü (s.a.v.) gelinceye kadar beklemesini istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) gelince Hz. Aişe (r.a.) durumu kendisine anlattı. O da kızın babasını çağırđı ve onun yanında kıza tercih hakkı verdi. Bunun üzerine kız: “Ben bu evliliği kabul ettim. Böyle davranmakla kadınlara, babalarının evlilikte böyle bir yetkilerinin bulunmadığını bildirmek istedim.*”²⁸⁰

Bütün bu rivâyetlere bakıldığında, evlilikte kızların söz hakkına sahip oldukları ve rızalarının alınması gerektiğine işaret etmektedir. Nikâhta velinin izin ve onayını zorunlu olduğu yönünde görüş beyan eden Şafiiler ve Malikiler, şu âyetlerle görüşlerini temellendirmeye çalışırlar:

“Allah'a ortak koşup inkâr içinde bulunan erkeklerle iman edinceye kadar Müslüman kadınları evlendirmeyin”²⁸¹, “Kadınları boşadığınızda, iddet süreleri dolmuşsa, birbirleriyle güzellikle anlaşmışlarsa, kocaları ile evlenmelerine engel olmayın”²⁸² ve “İçinizden evli olmayanları evlendirin...”²⁸³

Bu anlayış sahiplerine göre âyetlerdeki hitap velilere yöneliktir. Dolayısıyla evlilikte velinin izin ve onayının alınmasının zorunlu olduğunu belirtmişlerdir.

Hız. Peygamberden (s.a.v.), “*Velisinin izni olmadan evlenen kadının nikâhı batıldır*”²⁸⁴; “*Velisiz nikâh olmaz*”²⁸⁵ ve “*Kadın kadını evlendiremez. Kadın kendi*

²⁷⁷Buhârî, *Nikâh*, 41; Nesâî, *Nikâh*, 31.

²⁷⁸Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 295. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ümmü Selemeye evlilik teklifinde bulunmuş. Ümmü Selemenin velilerinden şu an burada kimse yok sözü üzerine de Hz. Peygamber (s.a.v.) “*Velilerinden bu evliliği hoş karşılamayacak kimse yok*” cevabını vererek evliliği gerçekleştirmiştir.

²⁷⁹Köse, a.g.e., s. 108.

²⁸⁰Buhârî, *Nikâh*, 42; Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 25; Tirmizî, *Nikâh*, 18; Nesâî, *Nikâh*, 35.

²⁸¹Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/221. İbn Rüşd, âyetin muhatabının tün Müslümanlar olduğunu kabul etmenin daha isabetli olacağını ifade etmiştir. (İbn Rüşd, *Bidâyet'ül-Müçtehid*, III, s.37).

²⁸²Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/234.

²⁸³Kur'ân-ı Kerim, en-Nur, 24/32.

²⁸⁴Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 19; İbn Mâce, *Nikâh*, 15.

²⁸⁵Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 19; İbn Mâce, *Nikâh*, 15;

başına da evlenemez”²⁸⁶ gibi nakledilen rivâyetleri kendi görüşlerini destekleyici delil olarak öne sürmektedirler.

Nikâhta velinin izninin zorunlu olup olmadığı yönünde görüş beyan edenlerin âyetlere ve rivâyet edilen hadislere yükledikleri anlamları görmezden gelerek kesin bir ifade kullanmak mümkün gözükmemektedir. Ancak Hizam kızı Hansa'nın babası tarafından zorla evlendirilmesi neticesinde Hz. Peygambere (s.a.v.) gelerek böyle bir uygulamadan duyduğu rahatsızlığı Hz. Peygambere (s.a.v.) açıklaması üzerine kendisine tercih hakkının sunulması velinin kızını zorla evlendirmesinin kabul edilemez olduğunu göstermektedir. Bu da farklı anlaşılmalara konu olabilmektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de evlilik akdinin ağır sorumluluk gerektiren bir söz/leşme(misak-ı ğaliz) olduğundan bahseder. Dolayısıyla bu ağır sorumluluğun paylaşıldıkça hafifleyeceği ve daha güzel sonuçlar doğuracağı bir gerçektir. Velinin, kızının nikâh akdinde bir rolünün olmadığını söylemek, ailenin bütünselliği açısından uygun olmadığı düşünülmektedir. Kaldı ki, baba kızının rahatlığını isteyen, onu koruyan, onun problemlerini kendi sorunlarıyla eşdeğer tutan bir karakter sahibidir. Kızın evliliğiyle ilgili velinin düşüncesinin göz ardı edilmesinin uygun olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sanayileşme ile birlikte toplumun sosyo-kültürel yapısında büyük değişimler olmuştur. Her içtihadi hüküm ortaya çıktığı dönemin koşulları ile doğrudan ilgilidir. Müçtehid imamların görüşlerini değerlendirirken mevcut koşulların da dikkate alınması gerekir. Olayların boyutları değişmiş ya da olaylara yeni boyutlar eklenmiş ise bunları da değerlendirmeye tabi tutmak gerekmektedir. Bu sebeple nikâh akdinde velinin iznine gerek yoktur diye Hanefilerin görüşü doğrultusunda sadece iki şahit huzurunda yapılan evlilikler ile velinin izni olmaksızın akdedilen nikâhın mümkün olmadığını söyleyen görüşün günümüz toplum yapısıyla pek örtüşmediği gözükmektedir. Bunun yerine her iki görüşü uzlaştırarak, veliler ve evlenecek tarafların istişaresiyle akdin kurulmasının Şari'in maksadına, nassların ruhuna ve toplumun maslahatına daha uygun olduğu düşünülmektedir.²⁸⁷

Netice itibariyle nikâh akdinde velinin bulunması ile ilgili deliller incelendiğinde resmi nikâh akdinde velinin bulunmamasının İslâm hukuku açısından

²⁸⁶İbn Mâce, *Nikâh*, 15.

²⁸⁷Liv, a.g.e., s. 136-137.

kesin bir engel olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak nikâh, sadece aralarında evlenme engeli bulunmayan bir kadınla erkeğin şahitler huzurunda yaptıkları bir sözleşme değildir. Onun marufa²⁸⁸ uygunluğunun denetlenmesi gerekir. Veli, bu denetimi yapıp gerekli izni verecek kişidir.²⁸⁹

3.4.2.Mehrin Belirlenmesi Açısından

Resmi makamlarca akdedilen nikâhta mehrin belirlenmemesi İslâm hukuku açısından nikâhların sahih olmayacağı algısı hâkim olduğundan toplumu imam nikâhı yapmaya yöneltmektedir.

İslâm hukukunda mehir, erkek evlenme akdi esnasında veya sonrasında, bazen de evliliğin sona ermesi halinde kadına mal veya para gibi ticari değeri olan bir şeyin ödenmesidir.²⁹⁰ Kur'ân'da mehrin meşruiyeti ile ilgili çok sayıda âyet bulunmaktadır. Bu âyetlerden bazıları şunlardır:

“Kadınların mehirlerini gönülden isteyerek(bir hak olarak) verin...”²⁹¹; “...Bunların dışında kalanı iffetlerini koruyup fuhuşta bulunmamak üzere mallarınızla(mehir vererek) evlenecek kadın armanız size helal kılındı. Onlara kararlaştırılmış olan mehirlerini verin...”²⁹²

Mehrin meşruiyeti ile ilgili sünnette de birçok delil vardır. Onlardan biri: “Sehl b. Sa'd'ın rivâyetine göre Rasulullah'a (s.a.v.) bir kadın (Huveyle bt. Hakim) gelerek kendisiyle evlenmesini istemiş. Rasulullah (s.a.v) bunu kabul etmeyince orada bulunanlardan birisi Hz. Peygamberden (s.a.v.) bu kadını kendisine nikâhlanmasını ister. Hz. Peygamber (s.a.v.) mehir olarak bir şey olup olmadığını sorunca cevaben bir şeyin olmadığını söyler. Hz. Peygamber(s.a.v.) bu kişiyi mehir olarak verebileceği bir şey bulması için evine gönderir. Sahabe geri gelerek yine bir şey olmadığını söyleyince Hz. Peygamber (s.a.v.): “*demir bir yüzük bile olsa bul ve getir*” buyurur. Bunun üzerine tekrar aramaya giden sahabe yine bir şey bulamayınca “*Demirden bir yüzük dahi bulamadım. Ancak şu benim elbisem var, yarısı onun olsun*” der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) “*O kadın senin elbiseni ne yapsın... Sen giyinsen ona bir şey kalmaz, o giyinse sana bir şey kalmaz*” buyurur. Bunun üzerine adam uzun bir süre oturur ve sonra kalkar. Onun kalktığını gören

²⁸⁸Maruf, güzelliği akıl ve din yoluyla anlaşılan şey. (el-İsfahani, *Müfredat*, "urf" maddesi.)

²⁸⁹Abdulaziz Bayındır, *Fıkha Göre Nikâh Sözleşmesinde Velinin Yeri*, İÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları,Sayı:4, Yıl:2001, İstanbul 2002, s. 50.

²⁹⁰Cin, a.g.e., 210.

²⁹¹Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/4.

²⁹²Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/24.

Rasulullah (s.a.v.) onu çağırmasını ister ve geri geldiğinde ona "*Senin Kur'an'dan bildiğin ne var?*" diyerek sorar. Bunun üzerine o sahabe bildiği sureleri söyler. Rasulullah (s.a.v.) da bildiği kadarını o kadına öğretmesi karşılığında ikisini evlendirir.²⁹³

Erkeğin kadına mehir vermesinin vacip olduğu hususunda bir ittifak vardır. Mehrin nikâh esasında söylenmesi, unutulması veya kasten terk edilmesi nikâh akdinin sağlıklı olmasına bir engel teşkil etmez.²⁹⁴ Bu görüşe delil olarak şu âyet gösterilmektedir:

“Kendilerine el sürmediğiniz, mehirlerini tespit etmediğiniz kadınları boşamanızda sizin için bir sakınca yoktur. Onları yararlandırın, zengin olan kendi gücü oranında, meşru ve örfü uygun (maruf) bir şekilde yararlandırın. (Bu) iyilik edenler üzerinde bir haktır”.²⁹⁵

Yüce Allah, kadınlarla beraber olmadan ve mehir tespit edilmeden önce boşanmanın vuku bulması durumunda mehir sorumluluğu yüklememektedir. Bu da mehrin nikâhın şart ve rükünleri arasında olmadığını gösterir.

Mehir, nikâhın şart ve rükünlerinden olmadığı için Türkiye’de resmi nikâh akdedilirken mehrin konuşulmaması İslâm hukuku açısından nikâhın sıhhatine engel bir durum oluşturmadığı söylenebilir.²⁹⁶

3.4.3.Sonuçları Açısından

Resmi nikâhla beraber eşler arasında miras hukuku cereyan eder. Bu ifadeden dini veya örfi nikâh adı altında yapılan nikâhtan miras ile ilgili hakların oluşmayacağı anlamı çıkarılmamalıdır. Çünkü dini nikâhın doğuracağı sonuçların yerine getirilmesi kişilerin vicdanları ve dini duyarlılıklarına bağlı olan bir durumdur. Ancak resmi nikâhın doğuracağı sonuçların yerine getirilmesi devlet eliyle gerçekleştirildiği için cari hukukta karşılığı olan bir uygulamadır.

Türkiye’de uygulanan kanunlardaki miras paylaşımı ile İslâm Hukukundaki miras paylaşımı arasında büyük farklar vardır. Dolayısıyla resmi nikâhın İslâm hukukuna aykırı sonuçlar doğurabileceği ihtimali ile onu yaptırmaktan çekinen hatta bu durumun nikâhın geçersizliğine sebep olacağı endişesini taşıyan kişiler vardır. Ancak sonradan oluşabilecek bir neticenin önceden kısılan nikâha etki etmeyeceği

²⁹³Buhârî, *Nikâh*, 50.

²⁹⁴Kâsânî, a.g.e., c., II, s.274; İbn Kudâme, a.g.e., c., VII, s.210; Şîrâzî, a.g.e., c., II, s. 462.

²⁹⁵Kur’ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/236.

²⁹⁶Liv, a.g.e., s. 139.

kesindir.²⁹⁷ Yine de taraflar razı olacakları şekilde terike paylaşımı yaparlarsa mevcut kanunların buna engel teşkil edecekleri bir tarafı yoktur. Dolayısıyla taraflar mirası İslâm hukuku dâhil herhangi bir şekilde razı olacakları şekilde paylaştıkları takdirde mevcut kanunlar bunu engellememektedir.²⁹⁸

Sonuçları açısından imam nikâhının hem eşler hem de çocuklar için doğurduğu mağduriyetler vurgulanması gereken bir konudur. Resmi nikâhın sağladığı maslahatı sağlayamayan imam nikâhı, nikâhın meşruiyeti açısından acaba nasıl bir sonuç doğurur ve hak-hukuk nazarında nasıl değerlendirilmesi gerekir?

Cumhuriyet dönemine kadar usulüne uygun gerçekleştirilen nikâh akdi hukuki yönden yasal bir zemini vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) ve sonraki dönemlerde bu şekilde yapılan bir evlilik akdi kayıt altına alınır ve devletin güvencesinde olurdu. Muhtemelen günümüzde yapılan imam nikâhı buna benzetilmektedir. Fakat benzetilen dönemin uygulaması ile günümüz uygulamasının doğurduğu sonuçların hukukiliği arasında fark vardır. Çünkü sadece imam nikâhı ile kıyılan nikâhların kanun önünde hiçbir geçerliliği yoktur. Bu sebepten kıyılan nikâh geçerlidir; ancak evlilikten doğan görev, hak ve sorumlulukların müeyyideye ve devlet güvencesine alınmaması bakımından tescil şartları olmadığı için yetersiz ve riskli olduğu düşünülmektedir.

Fakat bu noktada nikâh akdine devletin verdiği güvencenin başka yollarla temin edilerek yerine getirilmesi şeklinde bir itiraz geliştirilebilir. Bu itiraza, şartların oluşturduğu güvencenin devletin ve kanunların oluşturduğu güvenceyi hiçbir şekilde yerine getiremeyeceği şeklinde cevap verilebilir. Kaldı ki, resmi nikâh ile imam nikâhı arasındaki farkı taraflar, şahitler ve kamuoyu bilmektedir. Dolayısıyla günümüzdeki imam nikâhı ile Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemindeki nikâhın in'ikad ve sıhhat şartları aynı sonucu doğurmamaktadır. Bunun da tek gerekçesi imam nikâhının devletin kontrol ve güvencesi altında bulunmamasından kaynaklanmaktadır.²⁹⁹ Mevcut kanunlarda imam nikâhının bir geçerliliği olmadığı için basit nedenlerden ve çoğu kez kadın aleyhine boşanmalar meydana gelmektedir. Bu durum çocuklar açısından da birçok mağduriyetin oluşmasına neden olmaktadır.

---

²⁹⁷Karaman, a.g.e. s.436.

²⁹⁸Köksal, a.g.e., s. 35.

²⁹⁹Köksal, a.g.e., s.36-37.

3.5.DİNÎ NİKÂHIN TERCİHİNDE ETKİLİ OLAN NEDENLER

Evlilik öncesi dönemlerde veya evlilik aşamasında bazı kişisel nedenlerden ötürü taraflar resmi nikâh yerine imam nikâhını tercih etmektedirler. Evlilik ve boşanma işlemlerinin daha kolay bir şekilde gerçekleştirme düşüncesi tarafları imam nikâhına yönlendirmektedir. Özellikle kadının eğitim durumu, sosyal sınıfı, yaşadığı yer (kent-kırsal), bölge, hatta ait olduğu mezhep dini nikâhı etkileyen faktörler olarak sıralanabilir. 1996-97 yıllarında Ümraniye, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da 599 kadınla yüz yüze görüşülerek yapılan araştırmaya göre Şii/Caferi mezhebinden olanların tamamının hem resmi hem dini nikâhı vardır. Alevi kadınlarda sadece dini nikâhlı olanların oranı yüzde 3,3 iken, Hanefilerde bu oran yüzde 19,1; Şafiilerde ise yüzde 26,3 çıkmaktadır.³⁰⁰ Aşağıda tarafları resmi nikâhla birlikte veya sadece imam nikâhına yönlendiren sebepler ile bunları değerlendirmeye yer verilecektir.

3.5.1.Resmi Nikâhın Yetersiz Görülmesi

Türkiye'de bir tarafta uygulanmakta olan Medeni Kanun, diğer tarafta Müslüman olan halkın zihin dünyasında beliren ve dini bir sorumluluk altına alan İslâm hukuku gerçeği, toplumu ikilemde bırakıyor. Bu durum özellikle evlilik meselesinde daha çok gündeme geldiğinden, evlenecek kişilerin resmi nikâhı dinen yeterli görmemeleri onları imam nikâhına yönelten etkenlerin başında gelmektedir. Özellikle resmi nikahı yapan memurun din görevlisi ya da toplumda din bilgini olarak tanınan bir kişilik karakterinden uzak olarak bilinmesi, zamanla dini ritüel olarak yerleşen törenin yapılmaması resmi nikahın yetersiz olduğu anlayışını ortaya çıkarmıştır.

İslâm hukukuna göre nikâh akdini icra edecek bir görevlinin varlığı zorunlu değildir. Ancak toplumun eğitim ve anlayış düzeyi gereği onlara yol gösterecek birinin varlığı, işlerin suhuletle yapılması ve kontrol edilmesi açısından faydalı bir uygulama olduğu tecrübeyle sabittir.

Hz. Peygamberden (s.a.v.) nakledilen uygulamalar³⁰¹ nedeniyle nikâh esnasında tarafları evlilik ve aile hayatı konusunda bilgilendirmek ya da bu minvalde

³⁰⁰Fatma Gökçen Dinç, *Sınırları Aşmak: Türkiyeli "Laik" Kadınların "Dindar" Tercihini Dini Nikâh, Dinlerde Nikâh: Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı, DEÜ İlahiyat Fakültesi İSAV Yayınları, İstanbul 2012, s. 416.*

³⁰¹Ebû Dâvûd, "*Nikâh*", 31.

konuşma yapmak sünnet olarak kabul edilir. Dolayısıyla dini tören ya da ritüeller olmaksızın yapılan bir nikâh akdi İslâm hukukuna göre yeterlidir.

İslâm'da, devlet başkanının toplumun maslahatını düşünerek kanuni düzenlemeler yapma yetkisi vardır. Hz. Peygamberden (s.a.v.) sonra işbaşına gelen halifelerin yaptıkları düzenlemeler bu konuda örnek uygulamalardır. Devlet başkanı toplumun huzur ve selameti, hukuki kuralların icra ve takibi için memurlar görevlendirmesi kadar tabii bir şey olamaz. Dolayısıyla resmi makamlarca yapılan nikâh akitlerinde görevlinin bulunması bir eksiklik olarak gözükmemesi gerekir. Ancak devlet de toplumun hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak yapacağı düzenlemelerle kamu vicdanını rahatlatacak çözümler üretmesi gerekir.³⁰²

3.5.2. Birden Fazla Evlilik Yapma Düşüncesi

Türkiye'de uygulanmakta olan Medeni Kanuna göre bir erkek aynı anda sadece bir kadınla evli olabilir. Ancak bazı erkekler eşlerinden haberli ya da habersiz birden fazla evlilik yapmaktadırlar. Resmi merciler birden fazla evliliğe izin vermediğinden ilk evliliklerinden sonrakileri dini/örfi nikâhla meşrulaştırmak isterler.

Birden fazla evlilik yapma düşüncesi aynı zamanda imam nikâhının yeterli olduğu görüşünü ortaya çıkarıyor. Bu görüşe göre, mademki İslâm birden fazla evliliğe izin vermiştir³⁰³ ve kanunlar müsaade etmiyor diye İslâm'ın verdiği izin ortadan kalkmayacağına göre birinci evlilikler için de imam nikâhı yeterlidir.³⁰⁴ Burada şu hususu vurgulamak faydalı olacaktır. İslâm dini nihai olarak tek kadınla evlenmenin daha makul ve adaleti tesis etme açısından daha sağlıklı olduğunu beyan eder. Elbette ki, hayatın olağan süreci içerisinde bazen istisnai veya zaruret denilen durumların meydana gelmesi tecrübeyle bilinen bir gerçektir. Hayatın diğer alanlarında zaruret halinde bazı uygulamalar mubah veya meşru hale geliyorsa, evlilik hukukunda da zaruret halinde birden fazla kadınla evlenebilmenin yolunun açık tutulması gerekmektedir. Fakat buradaki bir illet sebebiyle, ikinci kadının imam nikâhıyla alınmasına cevaz verip, bunu bütün imam nikâhlarına kıyas yoluyla teşmil etmek mümkün değildir. Çünkü zaruret halleri kendine mahsustur ve kıyas kabul etmezler. Mesela; bir insan açlıktan ölecek duruma gelse ve yiyecek olarak sadece

---

³⁰²Liv, a.g.e., s. 140.

³⁰³Kur'ân-ı Kerim, En-Nisa, 4/3.

³⁰⁴Köksal, a.g.e.,s.37-38.

domuz eti bulabilse, onu sadece ölmeyecek kadar yiyebilir. Yine susuzluktan ölecek durumda olsa ve sadece içki bulabilse, onu sadece ölmeyecek kadar içebilir. Fakat bu duruma kıyasla, domuz eti ve içki her zaman helaldir, denilemez.³⁰⁵

İslâm, önceki toplumlarda var olan sınırsız evlilikleri ortadan kaldırarak dörtle sınırlandırmıştır. Bunu da belirli şartlara bağlamıştır. Bu şartlar yerine getirilmediği takdirde birden fazla evliliğe izin verilmez. Konuyla ilgili âyetlerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey insanlar, yetimlerin mallarında, adaletli davranamayacağınızdan korktuğunuz gibi, evlilikle ilgili olarak da kadınların hakları hususunda Allahtan korkun. Bu durumda onlarla değil size helal olan başka kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın. Bunlar hakkında da adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız tek bir kadımla evlenin. Bunun hakkında da adaletli davranamayacağınızdan korkarsanız sahip olduğunuz cariyeyle evlenin.³⁰⁶ Ne kadar istesiniz de kadınlar arasında adaleti sağlayamazsınız. Bari birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın”.³⁰⁷

Bu âyetlerin nüzul sebebi ve yorumu incelendiğinde savaşlardan dolayı dul kalan kadınların, yetimlerin ve diğer kadınların haklarını koruma altına alma amacı taşıdığı görülmektedir. Bu da çok kadınla evliliğin ruhsat olduğu görülmektedir. Bu ruhsatı Müslümanlar içinde buldukları zamanın şartlarına göre içtihad yaparak değerlendirebilirler.

İslâm Hukukunda ilkesel olarak bir erkeğin birden fazla evlilik yapma hakkı vardır.³⁰⁸ Ancak bu ilkeler belirli şartlara bağlanmıştır. Bunların bazıları hukuki, bazıları ise ahlakidir. Erkeğin eşine evlenme konusunda bilgi vermemesi halinde ahlaki bakımdan ikiyüzlülük, ahde vefasızlık söz konusu olacaktır. Bilgi vermesi halinde ise birinci eşi haklarını da alarak boşanmayı isteyebilecektir. Diğer sakınca ise alınan ikinci eşin her iki tarafın ailesi üzerinde ve özellikle çocuklar üzerinde bırakacağı olumsuz etkidir. İkinci eşle yapılan dini nikâh eşler arasındaki haramlığı kaldırır. Fakat yukarıda saydığımız olumsuzluklara karşın İslâm Hukukunun uygulandığı yerlerde bu durumun kötüye kullanılması, aileye ve topluma zarar vermesi, hakkın kötüye kullanılması durumunda yönetici tarafından danışma yapılarak ikinci evlilikler bir süreliğine yasaklanabilir ki, bu durumda evlilikler

³⁰⁵Zekiyuddin Şaban, *Usulu'l-Fıkıh*, Çev.: İbrahim Kafi Dönmez, TDV Yay., Ankara 1999, s. 255-258.

³⁰⁶Kur'an-ı Kerim, En-Nisa, 4/3.

³⁰⁷Kur'an-ı Kerim, En-Nisa, 4/129.

³⁰⁸Kur'an-ı Kerim, En-Nisa, 4/3.

hukuken de geçersiz olur.³⁰⁹ Nitekim Hz. Ömer'in ehl-i kitap kadınlarla evlenmeyi yasaklaması bu çerçevede değerlendirilebilir.³¹⁰ Konuyla ilgili endişeler ortadan kalkınca belirli şartlar muvacehesinde ruhsat tekrar uygulamaya konulabilir.

İslâm hukuk ekollerinden Hanbelilere göre taraflar, nikâh yapıldığı esnada kendi aralarında tek evliliği şart koşabilirler. Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde “*Üzerine evlenmemek ve evlendiği surette kendisi veya ikinci kadın boş olmak şartıyla bir kadının tezevvüc ve şart mu'teberdir*”³¹¹ kaidesi benimsenmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) de kızı Fatıma üzerine Hz. Ali'nin evlenmesine izin vermemiştir.³¹²

1924 tarihli Hukuk-ı Aile Kanun Tasarısı'nda “*izdivacda zevcenin vahdeti asıldır; binaenaleyh-ikinci bir kadınla izdivaç etmek isteyen kimse zaruretini ve zevceler arasında adalete ehliyetini ispat ve hâkimin müsaadesini istihsal etmedikçe, teaddüd-ü zevcat memnu'dur*”³¹³ ifadesiyle birden fazla evlilik sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmalar göstermektedir ki, İslâm hukukunda istihsan, ıstıslah, sedd-i zera'i gibi metotlar kullanılarak devlet yöneticisinin kendisine verilen hak ve yetkiye dayanarak siyaset-i şer'iyye ve toplumsal maslahat gereği, sosyal değişimin ortaya çıkardığı problemlere çözüm üretecek şekilde aile hukukunda bir takım düzenlemeler ve mubah alanda sınırlandırmalar yapması mümkündür.³¹⁴

Yürürlükteki Medeni Kanun'da birden fazla evliliğe müsaade etmemesi toplumsal fayda gözetilerek kabul edilmiş bir uygulama olabilir. Çünkü evlenme, hukuki sonuçlar doğuran bir akit olma özelliğini taşır. Medeni Kanun birden fazla evliliği kabul etmediğinden taraflar, doğacak çocuklar ve neslin hakları güvence altına alınmayacaktır.³¹⁵

Ancak tüm zamanlar için karşımıza çıkacak zaruret halleri ile ilgili Medeni Kanun'da bir çözüm ya da güvence bulunmamaktadır. Örneğin kadının çocuk sahibi olamama veya hem kendisinin hem de eş ya da küçük çocukların hizmetini

³⁰⁹<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/1/0144.htm>. Erisim Tarihi: 07.11.2016.

³¹⁰Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmam Abdürrezzâk, *el-Musannef*, Mektebetü'l-İslâmi, Beyrut 1988, VII, 176.

³¹¹*Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, md.38.

³¹²Müslim, *Fezâilü's-Sahabe*, 15.

³¹³1924 Tarihli Hukuk-ı Aile Kanun Tasarısı, Mad. 12.

³¹⁴Aydın, a.g.e., s.66; Karaman, a.g.e., s. 274; Döndüren, a.g.e., s. 185.

³¹⁵Liv, a.g.e., s. 144.

yapamayacak derecede bir hastalığa duçar olması durumunda Medeni Kanun müsaade etmediğinden kişiler imam nikâhına yönelmektedirler. Böyle bir muamele kanuni güvenceden yoksun olduğundan hem taraflar hem doğacak çocuklar için beraberinde bir takım sorunları da getirir. O bakımdan zaruret durumlarında yapılan evlilikler için de hak ve sorumlulukları güvence altına alacak hukuki düzenlemeler yapılmalıdır.

3.5.3.Nişanlılık Dönemini Daha Rahat Geçirebilme Düşüncesi

Dinî nikâhın tercih edilmesinde etkili olan nedenlerden biri gerçek evlilik niyetiyle anlaşılan tarafların nişanlılık döneminde, evliliğin meşruiyetine sığınarak daha rahat görüşme yapmaktır. Evlilik isteğinin olmasıyla beraber tarafların bu evliliği hemen gerçekleştirmelerinde bazı engeller bulunabilir. Bu zaman diliminde haliyle tarafların görüşme isteği mevcuttur. İki tarafında birbirini tanıma kaygı ve isteği bulunur. Bu sebeple sık sık bir araya gelip birlikte zaman geçirirler. Bu durumun günaha yol açmaması düşüncesiyle dinî nikâh kısıyılır.

Bu durumdan ana-baba haberdardır. Karşılıklı rıza ile olduğu için görünüşte bir sakınca bulunmamaktadır. Fakat geçerli bir evlilik sayıldığı için taraflardan birinin bazı haklar talep etmesi karşı tarafın direnmesine neden olduğundan manevi sorumluluk doğurur.³¹⁶

İslâm dininde aile hukuku ile ilgili meseleler teferruatlı bir şekilde açıklanmıştır. Fakat bu açıklamalara bakıldığında evlenecek tarafların evlilik öncesi veya nişanlılık döneminde dini/örfi nikâh adı altında bir nikâhın kısılması ile ilgili bir uygulama yoktur. Bununla birlikte evlilik akdiyle kurulacak ailenin huzur ve mutluluğunu sağlamak için tarafların birbirlerini görmeleri gerekir. Kur'ân-ı Kerim *“Kadınlara evlenme isteğinizi hissettirmenizde veya gönlünüzde tutmanızda size bir günah yoktur. Allah biliyor ki siz onları mutlaka anacaksınız. Fakat meşru bir şekilde konuşmaktan başka bir şekilde kendileriyle gizlice sözleşmeyin. Farz olan iddet sona erinceye kadar da nikâh akdine azmetmeyin”*³¹⁷âyeti ile belirli kurallar çerçevesinde hem erkek hem kadın için birbirlerini görüp tanıma hakkına sahip olduklarını bildirmiştir.

³¹⁶<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/1/0144.htm>. Erisim Tarihi: 07.11.2016.

³¹⁷Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/235.

Hız. Peygamber (s.a.v.) evlilik talebini dile getiren sahabeye, evleneceği kişiyi tanımasını tavsiye etmesi³¹⁸ ve evlenmek istediği kadına iyice bakması,³¹⁹ evlenme isteğinde bulunan tarafların birbirlerini görmeleri hususunda Sünnette teşvikin yer aldığını göstermesi açısından önemlidir. Hız. Peygamberin (s.a.v.) vermek istediği mesaj da evlenecek olan şahısların birbirlerini tanımaları, tanımadan evlenmeye kalkışmamalarıdır. Evliliğe karar vermiş kişilerin tek bir görmeyle birbirlerini tanımaları mümkün olmayacaktır. Her ne kadar konuyla ilgili olarak İslâm hukuk ekollerinde farklı yaklaşımlar söz konusu olsa da, bir ömür beraber yaşamak amacıyla kurulan birlikteliğin, sevgi ve huzurun kaynağı olabilmesi için tarafların şer’î ölçüler içerisinde birbirlerini tanımalarının sağlanması önem arz etmektedir.

Evlilik öncesi nişanlılık döneminde taraflar arasında dini yükümlülüklerden kurtulmak ve baş başa kalmak amacıyla dini nikâh kıyıldığı bilinmektedir. Bu durum birçok sakıncayı da beraberinde getirmektedir.³²⁰ Ayrıca bazı İslâm hukukçularına göre erkeğin hanımını kendi evine götürememesi ve onunla cinsel ilişkide bulunamaması gibi şartlarla yapılan nikâh akdi sahih bir nikâh değildir. Bu nikâh akdinin cinsel birleşmeden önce feshedilmesi gerekir.³²¹

Esasen böyle zamanlarda çoğu kimse nazik görünüp hakiki hüviyetini gizlediğinden gerçek manada karşı tarafı tanıma imkânı pek azdır. Arada bir de şiddetli şehvet heyecanları bulunduğunda akıldan ziyade hisler hâkim konuma gelebilir. Ayrıca nişanlıların aşırı sevgileri birbirlerinin pek çok eksik yönlerini görmelerine engel olabilir. Bu bağlamda Hız. Peygamberin (s.a.v.), “*Bir şeyi sevmen seni kör ve sağır eder*”³²² hadisini dikkatlere sunmayı uygun buluyoruz. Bugün sözlü ve nişanlı adı altında birçok genç bir araya gelmekte, beraber yaşamakta, eğlenmekte bilâhare birbirini aldatmaya çalışmaktadır. Çoğunlukla bundan zarar gören kız tarafı oluyor. Dini nikâh adı altında bir nişanla yaşamamanın bir mahzuru da nişanlısından ayrılmak isteyen kadını, erkeğin boşamaması ve bir müddet sonra dargın olarak

³¹⁸Enes bin Mâlik (r.a.)’tan rivâyet edildiğine göre; Muğire b. şu’be (r.a.) bir kadınla evlenmek isteğini Hız.Peygambere (s.a.v.) iletince “*Git o kadına bak. Çünkü bakman evlendiğinizde aramızda ülfet ve sevginin devam etmesi için daha uygundur*”. İbn Ma’ce, “*Nikâh*”, 9; Konuyla ilgili benzer rivâyetler için bkz. Müslim, *Nikâh*, 14; Tirmîzî, *Nikâh*, 5; Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 18.

³¹⁹Buhârî, *Nikâh*, 15; Müslim, *Nikâh*, 13.

³²⁰Aydın, a.g.e., s. 202.

³²¹İbn Rüşd, a.g.e., s.343.

³²²Ebû Dâvûd, *Edeb*,125.

ayrıldıklarında birbirlerinin kusurlarını, tarafların ortaya dökmeleri ve böylece geleceklerini kararttıkları³²³ şeklinde değerlendirmeler de yapılabilir.

3.5.4.Kanuni Evlilik Akdinin Sonuçlarından Bir Kısmını Kabul Etmeme

Kur'ân-ı Kerim'de, “erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır”³²⁴ âyetinde ifade edildiği üzere evlilik bağıyla birlikte taraflar birbirlerine karşı hak, görev ve sorumluluklar altına girmiş olurlar. Koca, maddi imkânlar ölçüsünde mehir ödemesini,³²⁵ eşinin ve çocuklarının yeme, içme, barınma, sağlık gibi nafaka³²⁶ sorumluluğunu yerine getirir. Evlilik akdinin ortaya çıkardığı sorumlulukları yerine getirmekten kaçınan, evliliğin ruhuna ve ilkelerine uygun bir aile kurmaktan öte cinsel duyguları tatmin ya da yurt dışında oturma almak gibi başka çıkarlar için birliktelik oluşturmaya çalışanlar, evliliğin tescil etmiş olduğu yükümlülüklerden sıyrılmak amacıyla gayr-ı resmi evlilik yolunu tercih etmeye yönelmektedirler.

İslâm hukukçuları bir nikâh akdini, şeklen uygun olsa bile kanunun/dinin ruhuna ve maksadına aykırı olan işlemlerde hukuken geçersiz saymışlardır. Akdin sadece şeklen tamam olduğuna bakılmaz, aynı zamanda maksadına ve hedeflerine uygunluğunun da tamam olması gerekir. Neticede toplumun özü olan aile kurumunun mebdе'sinde toplumsal menfaat ve oluşabilecek mefsedetler göz önüne alınmalıdır.³²⁷

Bugün evlilik akdinin bir kısım sonuçlarından kurtulmak amacıyla imam nikâhının tercih edilmesinin, evlilik akdinin maksat ve ruhuna uygun olmadığı gerekçesiyle Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yasaklanan hülle ve mut'a nikâhıyla benzerlik olduğu görülecektir. Dolayısıyla evliliğin gaye ve ilkelerinden uzak sadece bir takım çıkarlar amacıyla yapılan her türlü nikâh, hülle yoluyla gerçekleştirilen evlilik ve mut'a³²⁸ gibi yasaklanması gerekmektedir.³²⁹

³²³Bekir Topaloğlu, *İslâm'da Kadın*, İstanbul 1987, s.45.

³²⁴Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/228.

³²⁵Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/4, 24.

³²⁶Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/233.

³²⁷Liv, a.g.e., s. 147.

³²⁸Buhârî, *Nikâh*, 31; Müslim, *Nikâh*, 29-32.

³²⁹Liv, a.g.e., s. 147.

3.5.5.Kanunî Nikâhın Geçerli Sayılmaması

Osmanlı devletinden sonra kurulan yeni devletin aktörleri, yönetim biçiminden eğitim sistemine kadar birçok alanda batıdan ithal edilen kanunlarla toplumun yaşam tarzını değiştirmeye çalışmışlardır. Ancak sosyal olaylarda kanunların değişmesiyle toplum hemen değişmiyor. Hayatın bütün alanlarına damga vurmuş bir yaşanmışlık, tarih, kültür, kordon bağı vardır. Dolayısıyla bu geçiş döneminde toplum, eski/gelenek/yaşanmışlık/kendisi ile yeni/modern/yabancı/batı arasında ikilem sorunu yaşamıştır. Bütün kurumlara yansıyan bu sorun aile hukukunda da kendini göstermiştir. Özellikle İslâm'ın muamelat bölümü ile ilgili uygulamalarda dinî-resmi şeklinde bir ayrıma gidilmiştir. Toplum, yeni yönetim biçimine mesafeli olduğundan dini-resmi yol ayrımında resmi/kanuni olanı geçerli saymadığı için dinî nikâh veya imam nikâhı adı altında yapılan uygulamayı benimsemiştir.

Toplumun bu iyi niyet hassasiyetini göz ardı etmemekle beraber şunu da iyi bilmek gerekir. Nikâh akdini yapan kurumlar değil, taraflardır. Diğer bir ifadeyle evlenmelerine mani olmayan erkek ile kadın tarafından kurulur. Kurumların yaptığı tescil ve ilan etmektir. İmamın veya belediye memurunun nikâh kıyması akdin kurulması ve sahih olmasının şartı değildir; bunların yaptığı, akit işlemi yönetmekten ibarettir. Resmî nikâh ayrıca kayıt altına alındığı için evlilik hukukunu koruması, güvence altına alması bakımından dinin amacına daha da uygundur.³³⁰

3.5.6.Üç Defa Boşananların Geri Dönmek İstemeleri

İslâm Hukukuna göre bir erkek eşini üç defa boşadıktan sonra artık onunla evlenemez. Onunla tekrar evlenebilmesi için, kadının bir başka erkekle evlenip normal yolla boşanması veya kocasının ölmesi gerekir.³³¹ Bazıları eşini üç talakla boşadıktan sonra onunla tekrar evlenmek istemektedir. Bu sebeple kadın eski eşiyile tekrar evlenebilmek için başka bir erkekle dini/örfî nikâh yaptırdıktan sonra boşanır. Üç talak ile boşamaların çoğu usulüne uygun yapılmadığı için geçersiz sayılmasına rağmen bazı içtihatlar bunu geçerli saymakta ve taklitçi fıkıhçılar buna göre fetva verdikleri için taraflar sıkıntıya düşmektedirler.

İşte bütün bu şart ve gereklere uygun olarak ikinci evliliğini yapmış bulunan bir kadın, ikinci eşinin kendisini boşaması ya da ölmesi durumunda, iki taraf da istiyorsa

³³⁰<http://www.hayrettinkaraman.net/sc/00073.htm>Erisim Tarihi: 08.11.2016.

³³¹Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/229-230.

birinci eşi ile tekrar evlenebilir. Bu imkân, boşanan bütün kadınlar için de mevcuttur. Diğer bir ifadeyle ilk kocası üç kere değil de bir veya iki kere boşamış, kadın da onunla tekrar evlenmeyip bir başka koca ile evlenmiş, bu ikinci koca da onu boşamış veya ölmüş olursa bu kadın, istediği takdirde birinci kocası ile yeniden evlenebilir.³³²İslâm hukukuna göre işin gerçeği budur. Bunun dışında yapılan uygulamalar kişinin kendini aldatmasından başka bir şey değildir.

3.5.7.Nikâhın Meşruiyetini Sağlama Düşüncesi

Resmi makamlarca yapılan nikâhta bulunan “*medeni kanundan alınan yetki ile nikâhın kıyılması*”³³³ ifadesi bazı Müslüman vatandaşlarımız tarafından Allah’tan gelen hükümlerin reddi manasında anlamlandırılmaktadır. Çünkü onlara göre bir kul için bütün yetkiler, hakkın kaynağı olan Allah tarafından verilir. Bu sebepten resmi nikâhın dinen sıhhati noktasında kaygı duymaktadırlar. Ancak mevcut yasamada kanun koyucunun yetkisi şeklinde düşünülüp “*Allah’ın koyduğu hükümlerin reddi olmadığı*” şeklinde anlaşılması mümkün olabilir. Buna rağmen halkı büyük ekseriyetle Müslüman olan bir memlekette vatandaşların bu kaygılarını gidermek kendileri için bir hak, devlet içi ise bir görevdir.³³⁴

3.6.İKİLEMSİZ NİKÂH: SUUDİ ARABİSTAN ÖRNEĞİ

İslâm hukukunda evlenme akdi tarafların irade beyanlarıyla şahitler huzurunda gerçekleşen bir akit olduğundan resmi bir görevlinin ya da din bilgininin önünde yapması şartına bağlı kılınmamıştır. Ancak evlenme akdinin getireceği hak ve yükümlülükler açısından ferdi ve toplumsal hayat açısından önemli olduğundan diğer akitlerden farklılık göstermektedir. Evlenme akdinin iki şahit huzurunda yapılması ve İslâm hukukçularının büyük çoğunluğu tarafından kabul gören kadının velisi tarafından veya velisinin de rızası alınarak evlendirilmesi İslâm’ın ilk dönemlerinden beri dikkat edilen hususlardır. Yine İslâm’ın ilk dönemlerinden itibaren evlenme akdinin ferdi ve toplumsal yönleri ele alınarak bir yetkili veya bu işleri kontrol eden bir kişi huzurunda yapılmasına özen gösterilmiştir. Zamanla da bu akitler tescil edilerek nafaka, miras, neseb gibi konuların açıklık kazanması hedeflenmiştir.³³⁵

³³²<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/1/0144.htm>. Erişim Tarihi: 12.11.2016.

³³³Cin, a.g.e., 311-312.

³³⁴Köksal, a.g.e.,s. 34-35.

³³⁵Mehmet Ali Yargı, *Suudi Arabistan’da Evlenme İşlemleri*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, İstanbul 2011, s.167-168.

Evlenme işlemini meslek edinmiş kişilerin varlığı Osmanlı öncesine kadar gider. Osmanlı'da evlenme işlemi yapmak için hâkimden izin alınması ve hâkim veya naib'in izin verdiği bir din adamının önünde yapılmasına özen gösterilmiştir. 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde evlenme işlemimin hâkim veya naib huzurunda yapılması gerektiği belirtilmiştir.³³⁶

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Mısır, Cezayir, Ürdün, Lübnan, Fas, Pakistanve Endonezya gibi Aile Hukuku alanında İslâm Hukukunu uygulayan ülkelerde de evlenme akdinin resmî görevliler önünde yapılmasına ve tescil edilmesine yönelik çeşitli kanunî düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. İslâm Hukukunu hemen her alanda uygulamaya çalışan Suudi Arabistan Krallığı'nın da bu yönde çeşitli kanunî düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Türkiye'de nikâh konusundaki ikilem sorununa çözüm üretme yolunda örnek bir uygulama olarak Suudi Arabistan'ın evlilik akdine ilişkin yaptığı kanunî düzenlemeler ve izlediği prosedür incelenmeye çalışılacaktır.

Suudi Arabistan'da aile hukuku genel olarak Kur'na'a, Sünnet'e, şer'i delillere, fıkıh kitaplarına ve hâkimlerin içtihatlarına dayanmaktadır.³³⁷ Dolayısıyla İslâm hukuku ilkeleri doğrultusunda nikâh akdi yapıldığından uygulamada bir karmaşıklığın olmadığı görülmektedir. Türkiye'de aşağıda açıklanan değişikliklerle nikâh konusundaki boşlukların ortadan kaldırılmasının hedeflendiği söylenebilir.

Türkiye'de 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'na göre Evlendirme Yönetmeliğinde bazı düzenlemeler yapıldı. Buna göre, İçişleri Bakanlığı, il ve ilçe müftülüklerine de evlendirme memurluğu görev ve yetkisi verebilecek. Müftülüklerde görev yapan kişilere evlendirme memuru yetkisi verildiğinde, Medeni Kanun ve Evlendirme Yönetmeliğine göre nikâh akdini yapacaktır. Yapılan son kanuni düzenlemeyle nikâh akdinin İslâm hukuku ilkeleri ışığında yapılması gerektiğine dair bir emare bulunmamaktadır. Ancak nikâh akdinin müftülüklerce kısılması halkın zihninde dinî nikâh algısı oluşturabilir. Nikâh akdinin yapıldığı esnada dinî veya imam nikâhı prosedürü uygulandığında, resmi nikâh-dini nikâh ikileminin yol açtığı bazı sorunların ortadan kalkabileceğini söylemek mümkündür.

³³⁶Aydın, a.g.e., s. 85-96, 136, 188; Cin, a.g.e., s. 138, 281.

³³⁷Yargı, a.g.e., s.169.

3.6.1.Evlenme İşlemlerini Yapmaya Yetkili Kişiler

Suudi Arabistan’da evlenme işlemlerini yapmaya yetkili kişiler mezun adı verilen görevliler ile hâkimlerdir. Mezun, maddi bir karşılık beklemeksizin Allah rızası için kendisine evlendirme yetkisi verilen kişiye denir.³³⁸ Mezunun görev alanı sınırlıdır. Evlenme akdinin taraflarından ikisinin de Suudi Arabistan vatandaşı olması kaydıyla mezun bunları evlendirebilir. Kendisinin ve mahiyeti altındaki kadınların evlenme akdini yapması yasaklanmıştır.³³⁹

Mezunlar idari olarak Adalet Bakanlığındaki Mezunlar Genel Müdürlüğüne bağlıdır.³⁴⁰ Mezunlar evlenme akdinden dolayı başka kurumlarla yapacağı yazışmaları bağlı bulunduğu mahkeme yoluyla yapar ve yaptığı işlemlerden dolayı bu mahkemelere karşı sorumludurlar.³⁴¹

Mezunlara yetki belgesi beş yıllığına verilmektedir. Bu süre sona ermeden Genel Müdürlüğe müracaat ederek yetki belgesini yeniletebilir. Ancak mezunun son iki yılda yaptığı evlenme işlemlerinin zabitleri incelenerek olumlu olduğu takdirde yetki belgesi yenilenir. Aksi takdirde mezunun evlenme işlemlerini yapma yetkisi sona erer.³⁴² Mezunluk yetki belgesi almak için müracaat edenlerde şu şartlar aranır:

- 1-Suudi Arabistan vatandaşı olmak.
- 2-İyi hal sahibi olmak, yüz kızartıcı bir suç işlememiş, diğer bir ifadeyle sicilinin temiz olması gerekir.
- 3-25 yaşından küçük olmamak.
- 4-İslâmi ilimler alanında üniversite diplomasına sahip olmak.

Devlet çok sayıda kişiye mezunluk yetki belgesini vererek vatandaşın evlilik işlemlerini kolaylaştırmaktadır. Mezunların bilgilerini Adalet Bakanlığı internet sitesinde yayınlarak vatandaşların mezunlara erişimini sağlamaktadır.³⁴³

Bazı durumlarda evlenme işlerini sadece yetkili hâkimin yapabileceği belirtilmiş ve bu işlemlerin mezunlar tarafından yapılması yasaklanmıştır. Evlenecek taraflardan biri veya her ikisi Suudi Arabistan vatandaşı değilse bunların evlenme

³³⁸Lâihatüme’zûnûkûdi’l-enkiha, md.1.

³³⁹Yargı, a.g.e., s.171.

³⁴⁰Mezunlar Genel Müdürlüğü Adalet Bakanlığı’nın 1245 sayı ve 25.02.1424 (27.04.2003) tarihli kararıyla kurulmuştur. Bk. 12.03.1424 (13.05.2003) tarih ve 13/t/2201 sayılı genelge.

³⁴¹Yargı, a.g.e., s.172.

³⁴²Yargı, a.g.e., s.172.

³⁴³Yargı, a.g.e., s.173.

işlemlerini yapmaya yetkili makam, ilgili Şer'i Mahkemelerdeki hâkimdir. Velisi bulunmayan kadınların evlenme işlemlerini ilgili mahkeme yapmaya yetkilidir. Kadının velileri kadını evlendirmekten kaçınırsa, veli baba dahi olsa hâkim babanın velâyetini kaldırmaya ve kadını evlendirmeye yetkilidir.³⁴⁴ Hâkim de mezun gibi kendisinin ve velâyeti altındaki kadınların evlenme işlemlerini yapmaya yetkili değildir.³⁴⁵

3.6.2.Evlenmeden Önceki İşlemler

Evlenecek taraflar evlenme işlemlerini yapmak için herhangi bir mezuna, mezunun yetki alanına girmeyen durumlarda ise ilgili mahkeme hâkimine başvuruda bulunurlar.³⁴⁶

Suudi Arabistan'da evlenme işlemleri yapılırken evlenecek tarafların Suudi vatandaşı olup olmadığına, veli durumuna, anne-babasının belirginliğine, sağlık durumuna, kraliyet ailesine yakınlığı gibi özelliklerine dikkat edilir. Taraflardan ikisi de Suudi vatandaşı ise başvuru belgeleri ile birlikte mezuna veya mahkeme hâkimine sözlü olarak başvuru yapabilirler. Şayet taraflardan biri veya ikisi Suudi vatandaşı değilse, erkek hem kendisine hem de evlenmek istediği kadına ait bilgileri içeren “*evlilik akdi icrası talebi*” formunu doldurup mahkemeye başvurması gerekir.³⁴⁷

Başvuru için gerekli belgeler nüfus cüzdanı ya da oturma belgesi, evlenecek taraflar yerine vekiller evlenme işlemini yapacaklarsa vekâlet belgesi, kadının velisi babası değilse evlendirme velâyetinde en yakın veli olduğunu ispatlamak için mirasçılar listesi belgesi, kadın daha önce boşanmış ise boşanma belgesi, anne-baba bilinmeyen ve Sosyal İşler Bakanlığı'nın gözetiminde kalan kızların evlenebilmeleri için ilgili bakanlıktan, kraliyet ailesinin kızlarından biri başka bir erkekle evlenecekse Makam-ı Sâmi'den, taraflardan biri Suudi vatandaşı değilse İçişleri Bakanlığı'ndan muvafakat belgeleri ile sağlık raporu evlenme işlemleri için gereklidir.³⁴⁸

Evlenme işlemini yapacak kişinin evlenme başvurusunu incelerken evlenecek taraflara ait bilgi ve belgelerin sahit ve mevzuata uygun olmasına, evlilik akdinin

³⁴⁴el-Lâihatü't-tenfiyye, md. 32/7.

³⁴⁵Yargı, a.g.e., s.175.

³⁴⁶Yargı, a.g.e., s.175.

³⁴⁷Yargı, a.g.e., s.175.

³⁴⁸el-Lâihatü't-tenfiyye, md. 15-16,19-20: Yargı, a.g.e., s.176-178.

şartlarının ve rükünlerinin tamam olduğundan, tarafların evlenmelerine herhangi bir engel bulunmadığına emin olduktan sonra evlenme işlemlerini yapabilir.³⁴⁹

3.6.3.Evlenme Sırasındaki İşlemler

Evlenecek tarafların başvuruları incelendikten sonra gerekli belgeler ve kişiler mevcut ise evlenme işlemi gerçekleştirilebilir. Hâkimler mahkemede, mezunlar ise sadece Suudi Arabistan vatandaşı olanları evlendirdikleri için tarafların randevularını dikkate alarak uygun bir mekânda evlenme işlemini yapabilirler.³⁵⁰

Evlenme akdinin oluşması için tarafların evlenme iradelerini beyan etmeleri gerekir. Evlenme akdinin geçerli olması için şu şartların bulunması gerekir:³⁵¹

- 1.Evlenecek tarafların karışıklığa meydan vermeyecek şekilde belirlenmesi.
- 2.Tarafların bu evliliğe razı olmaları.
- 3.Kadını velisi tarafından evlendirilmesi.
- 4.Şahitlerin bulunması.

Kadının veya velisinin vekillerinin bulunması yeterli olur. Kadının velisi yoksa hâkim onun yerine geçer ve icâbı o yapar.³⁵²

Mezun ya da hakim kadının evliliğe rıza gösterdiğinden emin olduktan sonra evlenme işlemlerini yapması kurulacak ailenin devamlılığı noktasında sağlam bir başlangıç olması açısından önemlidir. Bu hususta Hz. Peygamberin (s.a.v.) "*Dul kendisine danışılmadan, kız kendisinden izin alınmadan evlendirilmez; kızın izni kendisine sorulduğunda susmasıdır*"³⁵³ hadisi çerçevesinde evlendirilecek kadının izninin olup olmadığı araştırılıp ona göre işlem yapılması, toplumun nüvesi olan ailenin oluşması bakımından önemli bir adım olduğu söylenebilir.

Evlenme işlemini yapacak kimse yukarıda belirtilen şartlardan emin olduktan sonra kadının velisine veya vekiline nasıl icapta bulunacağını, erkeğe veya vekiline nasıl kabulde bulunacağını söyler, onlar da söylenenleri tekrar eder. Mehir ve şartlar belirlenmiş ise bunlar da icap ve kabul esnasında söylenir. İcâbı kadının velisi yapar ve evlenecek erkeğe: "*Burada bulunan kızım .....'yi şu kadar mehir*

³⁴⁹Yargı, a.g.e., s.179.

³⁵⁰Lâihatüme' zûnüküdi'l-enkiha, md.11: Yargı, a.g.e., s.179.

³⁵¹ Yargı, a.g.e., s.180.

³⁵² Yargı, a.g.e., s.180.

³⁵³Buhâri, *Nikâh*, 42; Müslim, *Nikâh*, 9; Ebu Davud, *Nikâh*, 23.

karşılığında şu şartla seninle evlendirdim," der. Erkek de: *"Şu kadar mehir karşılığında şu şartla kızınla evlenmeyi kabul ettim,"* der. Böylece evlenme akdi meydana gelmiş olur. Evlenme akdi gerçekleştikten sonra taraflar tebrik edilir.³⁵⁴

3.6.4.Evlenmeden Sonraki İşlemler

Evlenme akdiyle ilgili bütün bilgi ve belgeler evlenme zaptına işlenir. Evlenme zaptı eşlere, veliye ve şahitlere imzalatılır. Gerek hâkim gerekse mezun evlenme zaptını kendileri de imzalar ve mühürlerler.³⁵⁵

Hâkim ve mezun evlenme işlemini yaptıktan sonra bir evlenme akdi belgesi düzenleyerek kocaya teslim eder. Buna evlenme cüzdanı da denir. Koca evlenme cüzdanıyla mahkemeye başvurarak aile defterine tescil ettirmesi gerekir. Mahkeme başkanı evlilik belgesine bakar, evliliğin mevzuata uygun olarak yapıp yapılmadığını inceledikten sonra belgeyi imzalar ve mühürler.³⁵⁶

Evlenen taraflar iki ay içerisinde Nüfus Müdürlüklerine başvurarak evliliklerini bildirmeleri ve aile kütüğüne kayıt yapmaları gerekir. Bu işlemler yapıldıktan sonra kendilerine aile defteri verilir.³⁵⁷

3.6.5.Suudi Arabistan'da Örfi Nikâh

Suudi Arabistan'da evlenme akdi, genel olarak resmi yollarla yapılmaktadır. Ancak devletin, memurlara getirdiği yabancı kadınlarla evlenme yasağından veya evliliğin getirdiği ekonomik sorumluluktan kaçınmak gibi nedenlerden dolayı gayr-ı resmi nikâh da yapılmaktadır. Gayr-ı resmi olarak yapılan nikâh akdi şahitler huzurunda yapılmış olup, bazıları toplum tarafından bilindiği gibi bazıları da gizlenmiş olabilirler. Bu şekilde yapılan ve tescil edilmeyen nikâh akitleri "*örfi nikâh*" olarak nitelendirilmektedir.³⁵⁸

Gayr-ı resmi şekilde yapılan evlenme akdi dini açıdan gerekli rükün ve şartları taşımışsa, bu şekilde yapılan evliliğe fetva verilmektedir. Mahkeme de bu evliliği yok saymamaktadır.³⁵⁹ Tarafları başvurusu üzerine gayr-ı resmi olarak yapılan nikâh

³⁵⁴Ebü'n-Necâ Şerefüddîn Mûsâ b. Ahmed b. Mûsâ el-Haccâvî, el-İknâ li-tâlibi'l-intifâ, Kahire, 1351, C. I-IV, s. 305.

³⁵⁵Yargı, a.g.e., s.182.

³⁵⁶Yargı, a.g.e., s.183.

³⁵⁷Lâihatüme'zûnûkûdi'l-enkiha, md.50; Yargı, a.g.e., s.183.

³⁵⁸Yargı, a.g.e., s.183-184.

³⁵⁹13.05.1393 (14.06.1973) tarih ve 3/107/t sayılı genelge; Yargı, a.g.e., s.184.

akdi mahkemece tespit ettirilir. Nikâh tespit işlemi bittikten sonra, taraflara nikâhın tespit edildiğine dair bir belge verilmektedir.³⁶⁰

Suudi Arabistan’da nikâh akdini yapmaya yetkili makamlar olarak mezunlar ve hâkimler görevli kılınmıştır. Bunların dışında nikâh akdi yapanlar hakkında hukuki işlem yapılacağını belirterek bununla nikâh akdinin devletin gözetim ve denetimi altında tutulduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte toplumsal şartların dikkate alındığı ve gayr-ı resmi olarak akdedilen nikâhların mahkeme tarafından yok sayılmadığı görülmektedir. Bu şekilde yapılan akitler tespit ve tescil edilerek, oluşabilecek mağduriyetlerin önlenmesine dair düzenlemeler yapıldığı anlaşılmaktadır.

Oysaki Türkiye’de gayr-ı resmi olarak yapılan evlenme akitleri mahkeme tarafından yok sayılmaktadır. Bu şekilde akdedilen akitlerle ilgili tespit ve tescillerine dair herhangi bir yasal düzenlemenin olmaması, beraberinde birçok mağduriyetlere yol açtığı görülmektedir.

3.7.KANUNÎ VE ÖRFÎ NİKÂHIN İKİLEMİ SORUNUNA DAİR ÇÖZÜMLER ÜRETMENİN GEREKLİLİĞİ

Aile hayatı fiili olarak nikâhla başlar, nikâh sözleşmesinin doğurduğu sorumlulukların yerine getirilmesiyle de devamlılık gösterir. İslâm açısından nikâh, kanun özelliği, diğer bir ifadeyle yaptırımı olan bir akittir. İnsan hayatında dönüm noktası sayılabilecek bir sözleşme olan nikâh, beraberinde birçok yükümlülük getirerek yeni bir oluşum ve paylaşımın başlangıcıdır.

Hukuken geçerli olup olmaması bakımından Türkiye’de resmi ve imam nikâhi şeklinde ikili bir uygulama vardır. Resmi nikâh evlendirme memuru önünde gerekli şartları yerine getirilerek yapılır. Kurumsal bir zemini bulunmayan imam nikahı ise kişilerin inançları gereği, kalplerinin tatmin olması için yaptıkları bir ritüel olarak görülmektedir.³⁶¹Nikâhın hukuki bir akitten ziyade, dini bir ibadet olarak düşünülmesi, hayatın değişen şartları ve buna bağlı olarak beklentilerin karşılanmaması, geçici heveslerin sonucunda sıkıntılar oluşmaya başlamıştır. Örneğin erkeğin karısını dinen boşamaya yanaşmadığı durumlarda, fiili olarak

³⁶⁰19.04.1404 (23.01.1984) tarih ve 71/12/t sayılı genelge.

³⁶¹Ünal, a.g.e., s. 352.

birlikte olmamalarına rağmen, dini nikâh bağının devam etmesi kadının mağdur olmasına neden olmaktadır. Kadının boşanmış olduğuna hükmedecek bir kurumun olmaması, problemin daha da büyümesine yol açacaktır. Huzurun ve mutluluğun anahtarı olan evlilik, bu tür uygulamalarla zulüm aracına dönüşmekte ya da etkisiz eleman olarak değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla ülkemizde hukuk ikiliğinin en yaygın göstergelerinden biri olan resmi nikâh-imam nikâhı uygulamasını devam ettirmenin anlamsız olduğu, Şari'nin hitabı ile toplumsal gerçekleri amacına uygun bir şekilde güvenilir, doğru, objektif yöntemlerle açıklığa kavuşturmanın zaruret teşkil ettiğini savunmak tezimizin ana konusudur.

Kur'ân-ı Kerim'de evlenmeyi teşvik eden,³⁶² evlilik birliğinin amacına işaret eden,³⁶³ evlilik birliğinde tarafların hak ve görevlerini belirten³⁶⁴ ve evlenilmesi haram olan kadınları belirleyen³⁶⁵ âyetler olmakla birlikte, evlenmenin kuruluş biçimini tanımlayan âyet yoktur. Bu durum evliliğin kuruluş biçiminden ziyade, evlilik birlikteliğinin sağlanması, aile kurumunun önemine ve önceliğine yapılan vurgu şeklinde anlaşılabilir.

Genel anlamda amaçları ve sınırları belirlenen evliliğin nasıl oluşturulacağı, hangi şekilde yapılacağı toplumun bilgi, anlayış ve deneyimine bırakılmıştır. Evlilik birliğinin sağlanması, evlenecek tarafların hak ve sorumlulukların denetim altına alınması bir yönüyle ahlaki alanı ilgilendirirken, diğer yönüyle kamusal alanı ilgilendirmektedir. Dönemin örf, adet, gelenek ve şartlarını dikkate alan Hz. Peygamber (s.a.v.), evlenme akdinin şahitler huzurunda yapılmasını, ilan edilmesini ve bazı hallerde veli iznine bağlamasını sağlayarak akdin hükümlerini gözetim ve denetim altına almıştır.³⁶⁶

Her ne kadar nikâh akdi toplumdaki örf ve inançlarla bağlantılı ise de, neticede sosyal ve hukuki bir işlem, medeni bir akitir.³⁶⁷ İslâm'da evlenmenin dini bir yanı olmayan karşılıklı rızaya dayalı bir akit olduğunu vurgulayan yorumlara da rastlamak mümkündür.³⁶⁸ Ancak evlilik birlikteliğinin sağlanması amacına yönelik karşılıklı rızaya dayalı bir sözleşme olması, nikâh akdi ile ilgili yapılan değerlendirmelerde

³⁶²Kur'ân-ı Kerim, en-Nur, 24/32-33

³⁶³Kur'ân-ı Kerim, er-Rum, 30/21

³⁶⁴Kur'ân-ı Kerim, en-Nisa, 4/19, 20, 34, 129

³⁶⁵Kur'ân-ı Kerim, el-Bakara, 2/221; en-Nisa, 4/2-3, 22-25; el-Maide, 5/5; en-Nur, 24/3

³⁶⁶Apaydın, a.g.e. s. 373.

³⁶⁷Apaydın, a.g.e., s. 374.

³⁶⁸Üçok, a.g.e., s. 79.

ortak bir ilke olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda İslâm Hukuku alanında yaptığı çalışmalarla ilim dünyasına hizmetleri olan Yunus Apaydın'ın şu değerlendirmesi konumuza ışık tutacaktır:

“Dini nikâh meselesi: Her ne kadar, aile hukuku, inanç ve geleneklerle sıkı sıkıya irtibatlı ise de, burada akdin tanım ve şartlarına ilişkin olarak verilen kısa bilgiden de anlaşılacağı üzere klasik fıkıh literatüründe "dini nikâh" ya da "imam nikâhı" diye bir kavram olmadığı gibi, tarihsel tecrübeye bu anlamı çağrıştıracak bir uygulama da yoktur. Yine nikâh akdinin unsurları ve şartları arasında imam tarafından kıyılması diye bir şey de yoktur. Günümüzde halkın şer'i zannederek devam ettirdikleri bu imam nikâhı uygulaması, vaktiyle Osmanlı Devletinde, belli bir dönemden sonra nikâhların tescil işinin kadı kontrolündeki imamlara bırakılması şeklindeki uygulamanın bozulmuş ve amacından sapmış bir kalıntısıdır. O zaman siyasal otorite tarafından gerek vatandaşa kolaylık sağlama gerekse kadınlara yardım ve yüklerini hafifletme amacıyla kadıların bilgisi ve izni dahilinde devreye sokulan imamlar, nikah akdine nezaret ediyorlar, kendi huzurlarında akdedilen nikahı bir tutanakla kadınlara gönderiyorlardı ve bu suretle nikah akitleri kayıt altına alınmış oluyordu. Bu işte imamların görev almış olmaları, onların imamlık niteliğiyle ilgili olmaktan ziyade, her mahallede bir imanın bulunması ve bu işle onların görevlendirilmesi sayesinde halka kolaylık sağlanmış olacağı düşünce ve amacıyla ilgilidir.

Bu durum ne yazık ki, modern hukukçularımızın ve sosyal bilimcilerimizin birçoğu tarafından batıdaki uygulamalara ilişkin bilgilerinin etkisiyle dini nikâh olarak değerlendirilmiştir. Dini nikâh anlayış ve uygulaması Hıristiyan toplumlarda görülmektedir. Çünkü Hıristiyanlıkta evlenme, İsa'nın kilise ve Tanrı ile teşkil ettiği farazi birliğin ifadesi sayılmaktadır. Bu bakımdan Hıristiyanlıkta rıza bir akit olmasına rağmen, ruhani bir şahıs önünde akdedilmeyen evlenme, mükemmel bir evlenme sayılmaz.”³⁶⁹

Toplumsal maslahat olması, meydana gelecek mefsetedi önleme düşüncesi, hakkın kötüye kullanılmasının yaygınlaşması, hakkın kullanımında istismaların görülmesi gibi değişik gerekçelerle, teorik olarak hakların kullanımına müdahale edilebileceği, bu amaçla yeni düzenlemeler yapılabileceği, gerekirse belirli süreyle söz konusu hakkın kullanımının yasaklanabileceği hemen her dönemde İslâm hukukçuları tarafından kabul görmüşse de, özellikle de aile hukukuyla ilgili olarak, ilk dönemlerdeki düzenlemelerin dışında evlenme ve boşanma hukukunda yeni, kalıcı hukuksal düzenlemelere gidilmemiştir. İstisnaları bir tarafa bırakırsak, belki de bu ilkenin en az uygulandığı alan aile hukuku alanı olmuştur, denilebilir. Bunun sebebi olarak bu alanda geçmiş dönemlerde bu tür düzenlemelere çok fazla ihtiyaç

---

³⁶⁹ Apaydın, a.g.e., s. 375.

duyulmaması gösterilebilir. Ancak şimdi buna ihtiyaç varsa, hakların dağılımında haksız bir kısıtlamaya gidilmeksizin, gönül rahatlığıyla bu ilke uygulamaya konulabilir. Zira bu ilkeyi destekleyen birden çok delil mevcuttur. Ancak günümüz Türkiye'sinde bu ilkenin aile hukukunda uygulamaya konularak, evliliklerin evlendirme memuru huzurunda kıyılarak bütün evliliklerin resmen kayıt altına alınması önünde bulunan en kritik eşik, ikinci evliliğin her halükarda kesinlikle yasaklanmış olmasıdır. Diğer bir psikolojik eşikse, köy muhtarları nikâh kıymaya yetkili oldukları halde, benzer bir yetkinin köy imamlarına verilmemiş olmasıdır. Medeni Kanundaki bu düzenlemelere rağmen, günümüz Türkiye'sinde, halkın resmi nikâhın gerekliliği hususunda ikna edilmesi, geçmiş dönemlere rağmen daha kolay olmalıdır. Zira resmi nikâh kıydırmadan imam nikâhıyla yaşayan ailelerin karşılaşılabilecekleri sorunlar için toplumumuzda yeteri kadar yaşanmış olumsuz örnek bulmak mümkündür. Bu konuda İslâm hukuk usulünde benimsenmiş prensipler doğrultusunda, günümüz şartlarında nikâhların resmen kıydırılarak bütün evliliklerin kayıt altına alınmasının mürsel maslahat olacağı, dolayısıyla böyle bir düzenlemeyi yapan kim olursa olsun, halkın buna uymanın dinen de gerekli olacağı şeklindeki bir anlayış birliğinin öncelikli olarak hem alaylı hem okullu, hem akademisyen hem de diyanet mensubu olan hoca efendiler tarafından benimsenmesi sağlanmalıdır. Bu birliktelik sağlanınca, halkın bu uygulamayı benimsemesi çok daha kolay olacaktır. Medeni Kanunda mevcut olan evlenme engelleri bulunmayan kimselerin kıydırdığı resmi nikâh demek, evliliğin ilan edilmesi ve evliliğin gizlilikten kurtulup alenileşmesi anlamına gelmektedir ki, zaten Hz. Peygamber (s.a.v.) de nikâhın aleni olmasını ve nikâhın ilan edilmesini tavsiye etmektedir. Nitekim hukukçuları da nikâhı "alenilik ve süreklilik arz eden bir akit" şeklinde nitelendirmişlerdir.³⁷⁰

Dolayısıyla pratikte görülen resmi nikâh-imam nikâhı uygulamasının doğurduğu problemleri ortadan kaldıracak, Müslüman toplumun dinin ritüellerine dayalı şüphelerini de giderecek, nikâh akdinin amacını ve hedefini pratize edecek bir şekilde kanuni düzenlemelere ihtiyaç olduğu aşikâr bir durumdur.

---

³⁷⁰Nihat Dalgın, *Aile Kurumunun Nikâh Aşamalarıyla İlgili Fikhi Sorunları*, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı:13, Yıl: 2009, s. 45-46.

SONUÇ

Birbirleriyle anlaşarak hayatlarını birleştirmeye karar vermiş farklı cinsten iki insanın, nikâh akdini yaparak bir takım hak ve sorumlulukları yüklenmiş olurlar. Kur'ân-ı Kerim'de evliliğin genel amaçları ve sınırları belirtilmiş olup, evliliğin nasıl ve ne şekilde yapılacağı hususu toplumun genel kültür ve bilgi birikimine bırakılarak bu hususta Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminin uygulamaları örnek teşkil etmektedir. Model olarak Hz. Peygamberin (s.a.v.) uygulamaları esas alınarak yerleşik toplumun kendi örf ve adetleriyle nikâh ve düğün merasimlerine katkı sunmasında sakınca bulunmamaktadır.

Kur'ân-ı Kerim'in genel amacına uygun olarak ve şekli bir takım farklılıkları da içinde barındırarak Müslüman toplumda herhangi bir ikiliğe yol açmadan uygulanan nikâh akdi, aile kurumunun inşasını ve neslin devamını sağlamıştır. Özellikle nikâh akdinin tescillendiği dönemlerde daha sağlıklı sonuçlar alındığı, hak ve sorumluluklara daha çok riayet edildiği söylenebilir.

Osmanlı döneminde kadıların kontrolünde, kırsal ya da uç yerlerde kadıların yetki verdikleri imamlar tarafından akdedilen nikâh, kayıt altına alınıp meşruiyet kazanıyordu. Cumhuriyetle beraber Batı'dan ithal edilen kurumların ihdas edilmesiyle toplumun yasal kurumlarla ilgili güven sorunu yaşamasına neden oldu. Resmi iş ve işlemlerde zor durumda kalmamak için her ne kadar kanuni nikâh yapılmışsa da inanç boyutunda bunun geçerli olmadığını düşünerek Osmanlı'da kadıların yetkisinde imamların kıydıkları nikâhtan esinlenerek "*imam nikâhi*" adı altında bir yol izlenmiştir. Başlangıçta bu şekilde ortaya çıkan imam nikâhi zamanla farklı nedenlerin işin içine girmesiyle problemlili bir alan olarak günümüz fıkıh meselelerinde yer almıştır. İmam nikâhi olarak uygulanan nikâh akdi zamanla "*dini nikâh*" adıyla da anılmaya başlanmıştır.

Cumhuriyet döneminde laikliği devlet politikası olarak benimseyen Türkiye'de dini nikâh yaptırmak yasaklanmıştır. Ancak evlilik dışı ilişkiler suç olmaktan çıkarılmıştır. Nikâhsız olarak birlikte yaşamaya kanunun dokunmadığı bir ortamda resmi nikâhtan önce dini nikâh yaptıranlar ve sadece dini nikâh yaptırmayı kendi inancına uygun görenler cezalandırılmak istendiği kanaatindeyiz.

Başlangıçta dini hassasiyetlerle başvuru imam nikâhı uygulaması, zamanla su-istimale açık bir alan haline getirildi. Aile birliktelikleri ve çocukların geleceği ile ilgili sorunlar gün geçtikçe artmaya başladı. Buradan hareketle sorunların nikâhın mahiyetinden kaynaklandığı sonucu anlaşılmamalıdır. Sorunların büyük çoğunluğu yaptıkları sözleşmeye sadık kalmayan insanın kendi heva ve hevesine uymasından kaynaklanmaktadır. İslam hukuku hükümlerinin uygulanmadığı bir yerde imam nikâhı ya da dini nikâh hukuki yönden dünyevi bir yaptırıma sahip olmadığından bazıları tarafından kötüye kullanılmaktadır.

Kanuni nikâhla birlikte dini nikâh ya da sadece dini nikâh tercihinde bazı nedenler yer almaktadır. Kanuni nikâhın yeterli görülmemesi ve sonuçlarından bir kısmının kabul edilmemesi, kanuni nikâh tarafından birden fazla evliliğe izin verilmemesi, nişanlılık döneminin daha rahat geçirebilme ve nikâha meşruluk kazandırma düşüncesi dini nikâhın tercih edilmesine neden olan sebepler olarak görülmektedir.

İki hukuk sistemi arasındaki farklılıklardan kaynaklanan bu etkenlerin karışıklığa sebep olmadan çözüme kavuşturulması için Suudi Arabistan'da Kur'ân-Kerim'e, Sünnet'e ve fakihlerin içtihatlarına dayanan İslâm Aile Hukuku örnek uygulama olarak görülmektedir.

Neticede kendisiyle huzur ve sükûn bulacağı eşle sözleşme yapan Müslümanın verdiği söze ve yaptığı sözleşmeye bağlı kalması için Allah'ın Kitabı ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetiyle uyarılmalıdır. Diğer taraftan imam nikâhı uygulamasının yol açtığı sorunları çözüme kavuşturacak, halkın dini hassasiyetlerini dikkate alacak çalışmalar yapılarak resmi düzenlemeler yapılması zorunlu hale gelmiştir. Tezin hazırlık aşamasında Türkiye'de nikâh konusu ile ilgili yapılan kanuni düzenleme yeterli olmamakla birlikte sorunun çözümü noktasında atılmış önemli bir adım olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

KUR'ÂN-I KERİM

ABDULHAMİD, Muhammed Muhyiddin, *el-Ahvâlu 'ş-Şahsiyye*, Beyrut-Lübnan
2007.

ABDÜRREZZÂK, EbûBekrAbdürrezzâk b. Hemmam, *el-Musannef*, Mektebetü'l-
İslâmi, Beyrut 1988.

ACAR, Halil İbrahim, *İslâm Hukuku Açısından Nişanlanma*, Atatürk Üni. İFD,
Sayı:23, Erzurum 2005, s. 71-94.

AHMED b. Hanbel, *el-Müsned*, İstanbul, 1982.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, , *Belgeler Gerçekleri Konuşuyor 2*, Nil Yayınlar, İzmir 1990.

AKINTÜRK, Turgut-KARAMAN, Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku*,
Beta Yayıncılık, Cilt II, İstanbul 2015.

AKINTÜRK, Turgut, *Aile Hukuku Dersleri*, İstanbul 2002.

AKİPEK, Jale G.-AKINTÜRK, Turgut-KARAMAN, Derya Ateş, *Türk Medenî
Hukuku: Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul
2014.

AKTAN, Hamza, *İslâm Aile Hukuku: Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi*,
Cilt II, Ankara 1992.

-----*İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, (Ed. İbrahim Kâfi
Dönmez), MÜİFV Yayınları, İstanbul 2006.

APAYDIN, Yunus, *Nikâh Akdinin Mahiyeti ve İmam Nikâhı Uygulaması*, Erciyes
Üni., Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 9, Yıl: 2000, s. 371-380.

ATAR, Fahrettin, “*Nikâh*” maddesi, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 33, Ankara
2007.

AYDIN, Mehmet Akif, *Aile Hayatı*, İlmihal, TDV Yayınları, Ankara 2001.

- İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 1985.
- BAYINDIR, Abdülaziz, *Fıkha Göre Nikâh Sözleşmesinde Velinin Yeri*, İÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları, Sayı:4, Yıl:2001, İstanbul 2002, s. 45-67.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukuk-i İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1970.
- BİRSEN, Kemaleddin, *Medeni Hukuk: Aile Hukuku*, İÜİF Yayınları, İstanbul 1959.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, el-Câmi'ü's-sahih, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
- CANAN, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Ansiklopedisi, Nikâh Bölümü*, Akçay Yay., İstanbul, 2016.
- CARULLAH, Musa, *Hatun*, Kitâbiyât Yayınları, Ankara 2007.
- CEZİRÎ, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, (Çev. Mehmet Keskin), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1993.
- CİN, Halil, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1974.
- ÇEKER, Orhan, *İslâm Hukukunda Akitler*, A.H.İ. Yayıncılık, İstanbul 2006.
- Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi, Mehîr Vakfı Yayınları, Konya 2012.
- ÇİĞDEM, Recep, *Mukayeseli Medeni Hukuk*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2012.
- DALGIN, Nihat, Aile Kurumunun Nikâh Aşamasıyla İlgili Fıkhi Sorunları, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı:13, Yıl: 2009, s. 35-50.
- DÂREKUTNÎ, Ebû '1-Hasan Ali b. Ömer, *Sünen*, Medine, 1966.
- DİNÇ, Fatma Gökçen, *Sınırları Aşmak: Türkiyeli "Laik" Kadınların "Dindar" Tercihî Dini Nikâh*, Dinlerde Nikâh: Milletlerarası Tartışmalı İلمي Toplantı, DEÜ İlahiyat Fakültesi İSAV Yayınları, İstanbul 2012, s. 411-421.
- DÖNDÜREN, Hamdi, *Delilleriyle İslâm Hukuku*, Konya 1977.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Es'as es-Sicistânî, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul

1981.

EBU ZEHRA, Muhammed, *el-Ahvâlu 'ş-Şahsiyye*, Kahire, 1957.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, *İslâm Hukuku ve Önceki Şeriatlar*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2003.

EL-HIN, Mustafa/ el-Buğa, Mustafa/eş-Şerbeci, Ali, *Büyük Şafî Fıkhu*, (Terc. Ali Arslan), İstanbul, 1993.

ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013.

ERTEN, Hayri, Hz. Ömer Döneminde Sosyal Yapı ve Değişme, Marife C.1, S.1, s.184-185.

ESEN, Hüseyin, *Kolaylık Açısından İslâm 'da Nikâh*, Dinlerde Nikâh Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı, İzmir 2012, s. 57-103.

EVLENDİRME Yönetmeliği, Kanun No:18921, Tarih:7/11/1985.

FINDIKOĞLU, Z. Fahri, *İçtimaiyat Hukuk Sosyolojisi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1958.

GAZÂLÎ, Ebi Hamid, *el-Vecîz fî Fıkhi 'l-İmâmi 'ş-Şâfiî*, Beyrut, 2006.

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (Çev. Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul 1980.

HACCÂVÎ, Ebü'n-Necâ Şerefüddîn Mûsâ b. Ahmed b. Mûsâ el-İknâ li-tâlibi'l-intifâ, Kahire, 1351.

İBN ABİDİN, *Reddî'l-Muhtar Ale'd- Dürül-Muhtar*, (Terc: Ahmed Davudoğlu), İstanbul 1983.

İBNU'L-ARABÎ, Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah (543/1148), *Aridatü'l-Ahfezi*, I-XIII, Beyrut ts., IV, 309 .

İBN KUDAME, *el-Muğni*, Riyad, 1997.

İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, es-Sünen, Çağrı

- Yayınları, İstanbul 1981.
- İBN NÜCEYM, Zeynüddîn b. İbrahim, *el-Esbâh ve'n-nezâ'ir*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1999.
- İBN RÜŞD, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid* (Terc. Ahmed Meylâni, *Mezhepler Arası Mukayeseli İslâm Hukuku*), Ensar Yayınları, İstanbul 2015.
- KAHVECİ, Nuri, *İslâm Hukuku Açısından Nişanlılık*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007.
- İslâm Aile Hukuku*, Hikmetevi Yayınları, İstanbul 2014.
- KARAMAN, Hayrettin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, Nesil Yayınları, İstanbul 1991.
- KÂSÂNÎ, Ebû Bekr Alaeddin Ebû Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefî, *Bedaiü's-sanai' fi tertibi's-şerai'*, Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1986.
- KÖKSAL, İsmail, *Uygulamadaki Resmi ve Dini Nikâhların Fıkhi Yönü*, Bilimname, XVI, Ankara 2009, s. 25-41.
- KÖPRÜLÜ, Bülent-KANETİ, Selim, *Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.
- KÖSE Saffet, *İslâm Göre Evlenmede Velâyet*, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, sy. 2, Konya, 2003, s. 101-116.
- İslâm Hukuku*, (Ed. Talip Türcan), Grafiker Yay., Ankara, 2012.
- KURTUBÎ, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Rüşd, (595/1199), *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, I-II, Beyrut 1982.
- KURT, Abdurrahman, *Osmanlı Ailesi*, Sentez Yayıncılık, Bursa 1988.
- LİV, Cemil, *İslâm Aile Hukukunda Evlilik Akdinin ve Boşanmanın Tescili*, Doktora Tezi, Ankara 2014.
- MALİK b. Enes (179/795). Muvatta, İstanbul 1981.
- MAVSİLÎ, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyar Li-Ta'lîl'l-Muhtar*, Ümit Yayınları, İstanbul, 1998.
- MERĞİNÂNÎ, Ali b. EbiBekr, *el-Hidâye Şerh Bidâyeti'l-Mübtedî*, (Çev. Ahmet

- Meylâni), 1983.
- MÜSLİM b. haccâc, Ebü'l-Hüseyn el-Kuseyrî, el-Câmi'u's-sahîh, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- NESÂÎ, Ebû Abdîrrahman b, Suayb, es-Sünen, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.
- ÖZTAN, Bilge, *Aile Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara 2004.
- PAÇACI, İbrahim *Sosyal Hayattaki Değişim Sürecinde İslam Aile Hukuku* (Evlenme Boşanma Örneği), İHAD, S.11, 2008, s. 69
- SABÛNÎ, Muhammed Ali, *Ahkâm Tefsîr*, Şamil Yayınevi, C. II, İstanbul 2011.
- SAYMEN, Ferit Hakkı-ELBİR, Halid Kemal, *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku*, İstanbul 1960.
- SERAHSÎ, Şemsü'l-Eimme Ebu Bekir, *el-Mebsut*, Beyrut.
- ŞABAN, Zekiyyuddin, *Usulu'l-Fıkıh*, Çev.: İbrahim Kafi Dönmez, TDV Yay., Ankara 1999.
- ŞAFİÎ, Muhammed b. İdris, *el-Ümm*, Beyrut, 1993.
- ŞİRAZÎ, Ebi İshâk, *el-Mühezzeb*, Beyrut, 1995.
- ŞİRBİNÎ, Muhammed b. Ahmed, *Muğni'l-Muhtac*, Beyrut, 1994.
- TAHİR b. Âşûr, *İslâm Hukuk Felsefesi*, (Çev. Vecdi Akyüz-Mehmet Erdoğan), Rağbet Yayınları, İstanbul 1999.
- TEKİNAY, Selahattin Sulhi, *Türk Aile Hukuku*, İstanbul 1990.
- TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevr (279/892). Sünen, I-V, İstanbul 1981.
- TOPALOĞLU, Bekir, *İslâm'da Kadın*, İstanbul 1987.
- TÜRK Medeni Kanunu, Kanun Numarası:4721, Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi: 8/12/2001.
- ÜÇOK, Coşkun, *Türk Hukuk Tarihi Dersleri*, V. Basım, Ankara 1972.
- ÜNAL, Yavuz, *Küreselleşen Dünyada Aile ve Nikâh Algısı*, TDV Yayınları, Ankara 2010, s. 347-356.

VELİDEDEOĞLU, H. Veldet, *Türk Medeni Hukuku: Aile Hukuku*, İstanbul 1965.

YAMAN, Ahmet, *İslâm Aile Hukuku*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 2012.

YARGI, Mehmet Ali, Suudi Arabistan'da Evlenme İşlemleri, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, İstanbul 2011, s. 167-186.

ZEYDAN, Abdülkerim, *el-Veciz fi Usuli'l-Fıkh*, Beyrut, 2011.

ZUHAYLİ, Vehbe, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, Risale Yayınları, İstanbul, 1994.

<http://www.islamsiklopedisi.info>

<http://www.jinekolojivegebelik.com/2007/09/akraba-evliliği.html>.

<http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/1/0144.htm>

<http://www.ailetoplum.gov.tr/upload>

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Asp?Mevzuat>

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf>

<http://multeka.com/dr.-nedim-bahcekapili/index.php>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Ahmet KIRTAY
Doğum Yeri	Bingöl
Doğum Tarihi	04.02.1982

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölüm	İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (....) ÜDS (....) TOEFL (....) EILTS (....)
...	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Bingöl Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü
Görevi/Pozisyonu	İl Müdür Yardımcısı
Tecrübe Süresi	16 Yıl

KATILDIĞI

Kurslar	1-Eğitim Yöneticiliği Kazandırma Kursu I/II/III/IV 2-Din Öğretiminde Yöntem ve Teknikler Semineri 3-Kurum Standartları Semineri 4-Özel Öğrenme Semineri 5-Bilgisayar ve İnternet Kullanımı Kursu
Projeler	1-Okul Destek Projesi

İLETİŞİM

Adres	Şehit Mustafa Gündoğdu Mah. Bingöl
E-mail	ahmet.kirtay@aile.gov.tr